

2 den DEL .

JUBILÆUMSAARET 1925 i NORGE.

Til de i gamle Norge som nu og da skjænker
landemænd i det fjerne vesten en kjærlig tanke tilegnes
denne del av boken.

~~XXXXXXXXXX~~

Tvorås

Det var ikke bare i Amerika man feiret hundredaaret for den norske emmigration. Begivenheten blev ogsaa mindet rundt omkring i Norge. Desuten feiret Sluppefolkets hjemstavnby STAVANGER det aar sit 800 aars jubilaum som by, 500 aars jubilaum som kjøpstad samt gjenoprettelsen av den gamle traditionsrike bispestol. Alt dette gjorde sit til at 1925 paa mange maater blev et historisk aar ogsaa for det gamle land.

Naar vi i denne bok tar med, hvad for enkelte kan synes en lokalaffære, saa er det fordi lokal affærer ofte og i dette tilfælde ~~Stavanger~~ har national historisk betydning, ~~men ikke desto mindre~~ for hele det norske folkesfære.

FORAN FESTLIGHETERNE.

I et aapent brev adresseret til det norsk amerikanske folk indbydes dette til at delta i en større folke fest paa Akershus. Denne indbydelse er undertegnet av flg. frem staaende menn og kvinner:

- Ivar Lykke, stortingspræsident, Joh. Ludw. MoWinckel, statsminister, Haakon Ameln, konsul, Bergen, Cæsar Bang, form. i Norges Industriforb. Sigval Bergesen, konsul, Stavanger, A. Berglund, kom. admiral, S. Bull, Akershus kommandant, Joh. Castberg, høiesteretsassessor, W.F.K. Christie, Norges Landssangerforb., Hulda Garborg, Ragnvald Gjerløw, domprovst, Stavanger, Anders Hovden, sogneprest, Toten, Rolf Jacobsen, forsvarsminister, Betzy Kjeldsberg, Norske Kvinders National raad, David Knudsen, kunstnerforeningen, Thorvald Larsen, fylkesmand i Rogaland, Westfal Larsen, Norges Rederforbund, Morten Lind, Norges Handelsstands Forbund, Joh. Lunde, Oslo biskop, Torger Meling, Stavanger bys ordfører, Betzy Michelet, Marie Michelet, Hjemmenes Vel Landsforbund, Olav Midttun, Noregs Ungdomslag, Wilhelmine Moe, Fridtjof Nansen, Arthur Nordlie, Norges Haandverkerforbund, Julius Moe Nilssen, ordfører i Bergen, Marie Ottesen, Th. Pryser, Norsk Presseforbund, F.M. Qvam, L.K.S.F. Kvindelige Vælgeres Landsforbund, J. Ræder, komm. general, Jacob Schram, Oslo Handelsstands Forening, F. Stang, Universitetets rektor, Elise Strøm, Hanna Tidemand, Elias Torvestad, kaptein, Bergen, B. With, Oslo bys ordfører, C.J. Hambro, Nordmands Forbundets formand, Sigurd Astrup, grosserer, N.B. Thvedt, pastor.

Det viste sig ved festligheterne at hundreder av norsk amerikanere benyttet sig av indbydelsen og møtte frem baade enkeltvis og som organisationer.

I Nordmands Forbundets tidsskrift skriver stortingsmann C.J. Hambro under overskriften 1925:

Hambro i N.F. Tidsskrift

~~1925~~

1925 er et merkeaar i Nordmands Forbundets og i norskhetens historie. Vi feirer hundredearsmindet om den reise som aapnet den største vikingefærd vor race kjender, de første av de togter som la større lande end Northumberland og Normandie, end Island og de norske øer og Irlands kyster under norsk plog. Og den strøm som beyndte at flyte vestover

i 1825, den vokste i bredde og styrke, og den har rundet uavbrutt til idag, i videre og videre forgreninger; den har rislet over det meste av en verdensdel; her og der er den flytt sammen med og gaat op i bredere folkestrømme; men merkelig klart har den bevaret sin egenart, sin farvetone bevisstheten om en sammenheng med kildespringet.

Naar den har kunnet det; naar det norske Amerika er Amerika er blit et distinkt indslag i amerikansk kulturliv og en national landvinding for Norge — er det to ting det skyldes mere end noget andet: Det er det norske sprog og den norske kirke; det er det aandsværdier sproget har baaret; det er det religiøse liv som har fylt kirken.

Mange utviklinger i tiden, som blev paa skyndet og fuldbyrdet under verdenskrigen, har skapt vanskeligheter for norsk sprog og for norsk kirke i Amerika. En art nationalisme som alene er tidens grove materialisme i forklædning, har ment at kunne skjære over forbindelsen med det gamle, har ment at burde gaa sporløst op i det nye uten at se at saalenge mænd og kvinder av norsk et bevarer sin races særpræg, dens sprog og aandsværdier staar de i det fremmede som de der har noget at gi, en kraft at føre til andre. Den dag de ofrer sit sprog og skjærer og skjærer av sine rotforbindelser, staar de som de der alene vil ta, aandens proletarer, uten stolthet og selvhævdelse.

Vi her hjemme har gjort arbeidet vanskelig for dem derute. Vi har forringet vort sprog, vi har uthulet vort religiøse liv ved maalkamp og kirkestrid; vi har splittet os saa det er blit vanskelig for dem ute at vite hvad de skal samles om.

i 1925 kommer der til det gamle land en større skare fra vest end der nogensinde har søkt tilbake. Mænd og kvinder med skarpe sine, aapne ører og vare fornemmelser. Hver enkelt av dem er en utsending fra flere; hans eller hendes indtryk av landet og landets kaar, av mottagelse og forståelse, vil bestemme manges opfattelse og følelse for Norge.

1925 gir os en stor anledning til at skape den nationale samlingsaand, det sambaand mellem dem ute og os hjemme som virker befrugtende tilbake paa alt nationalt arbeide i Norge.

Det staar til os selv hvorledes vi vil benytte den anledning. La os gripe den med varmt hjerte og med aapne hænder. Og la os huske at hver norsk-amerikaner som gjester vort land i dette mindeaar, i høiere grad end ellers kommer i en overordentlig mission som befuldmægtiget sendemand for den stormagt som for os kan komme til at bety mere end nogen anden: Det utflyttede Norge over hele jorden, selvstyrede kolonier under fremmede flag og allikevel vere, saasandt vi evner at gjøre Norge til deres. "

Morgenbladet
Oslo

Dagen forut for festen i St. Paul-Minneapolis og Stavanger bys jubilæum skriver den store og anseede Oslo-avis "Morgenbladet":

~~.....~~

"Te minde- og merkedage vil imorgen bli feiret, og til dem gaar den norske almenhets tanker: Byjubilæet med bispeindvielsen i Stavanger, hundreedaarsdagen for den systematiske norske utvandring til de Forenede Stater.

Kriseaarene efter verdenskrigen har lært os en ting tilgavns, noget som vi hadde let for at overse i de gyldne, spekulationsfylde aar: Vi staar last og brast sammen, alle vi norske landsdele og bysamfund, saa forskjellige vore vore levevilkaar og naturlige næringsveie end er. Krisen kom feiende ind over landet utenfra, satte sig fast snart paa et sted, snart paa et andet, lot først som den vilde gaa nogen begunstigede

steder forbi. Men hele samfundet følte sykdommen i kroppen fra første stund og første lokale angrep av. Og nu da vi holder paa at slite os ut av trykket og vanskelighetene, merker vi det samme. For hvert distrikt, som skaper sig fremgang og økonomisk lettelse, skapes der ogsaa landet fordele og ny styrke.

Hvad har vel ikke Vestferd-distrikternes glimrende utnyttede hvalfangsbedrift paa fjerne have hat at si for den økonomiske gjenreisning, ikke mindst i arbeidet for at holde vor valuta oppe? Og hvad betyr det ikke, for at ta et andet eksempel, at Nord-Norge er naadd gjennem de vanskeligheter som en forblindet og doktrinær traktatpolitikk skapte for vore hovedfiskerier? Nu skaffer de med store utbytter vældige værdier hjem til landet.

Slik kunde man fortsætte fra landsdel til landsdel, fra by til by. Vi har heldigvis mange bysamfund, som i sammenbitt energi og med det ret ukuede overmod er gaat i gang med at gjenopbygge alt det, den store krise slog ned. Og vi fornærmer ingen, naar vi fremholder Stavanger som en av dem, der gaar frem paa denne vei med det sikreste forslag, med den sterkeste vilje til gjenreisning. Byen har i hermetikindustrien skapt en næringsgren, som holder paa at komme i første række. Driftig og myrefliggig utnytter den ogsaa de rike chancer, som dens beliggenhet midt i vore mest intenst drevne jordbruksdistrikter byr den. Dens skibe pløier sjøen, nye industrier skyter frem, den store sydlige stambane, hvis anlegg har ventet altfor længe, vil aapne nye, rike muligheter for dens næringsliv. Foran alle andre byer staar Stavanger, takket være offervillig samarbeide fra dens borgeres side, like ved løsningen av det problem, krisens banksammenbrud skapte.

Ja, Stavanger kan feire sit 800 aars byjubilaum i tryk følelse av, at byen gjør sin pligt og mere end det i den norske fælleshusholdning. Og gjenreisningen av den gamle bispestol er ikke bare et symbol og en viktig begivenhet i det religiøse liv, den er en retfærdighetshandling, en national og kulturell styrkelse, som hele folket vil glæde sig over.

Fra Stavanger seilet det ut det lille fartøi hvis ankomst til Amerika feires av hele den norsk-amerikanske verden under officiel æltagelse fra det statsamfund, som avgav utvandrerne, og det, som gjetsfrit mottok dem for 100 aar siden og gav dem arbeidsvilkaar, de mente ikke at kunne finde herhjemme. Med vemod feirer vi dette jubilaum, den store - til tider altfor store - utvandring. Men ogsaa med stolthet over det bevis paa ekspansiv kraft, vort lille samfund her atter har git, og over den ære, hovedmængden av vore utvandrere har gjort paa sit gamle fædreland i sit nye store, til hvis skattede borgere de hører. Endnu er det vel fortidlig at utrede betydningen av den vekselvirkning, utvandringen har skapt. Men hundrearsjubilaet inftræder paa et tidspunkt, da et viktig skille synes at maatte trækkes. Amerika lukker sig mere og mere for indvandring, og inden dens grænser synes det at bli vanskeligere og vanskeligere at hævde gammel nationalitet ved siden av statsborgerforholdet til det nye fædreland. Generationerne inden det norsk-amerikanske samfund er samtidig blit saa mange, at den fulde assimilation

164

i det nye forhold brer sig sterkere og sterkere hos de yngste. Deste større grund er der til paa mindedagen imorgen at høre det vældige, offervillige arbejde, som har skapt alle de kulturinstitutioner, der i saa rik utstrækning har holdt nærskhetsfølelsen oppe inden utvandrersamfundet. Det er det, som først og fremst har bevirket, at følelsen av samhørighet med det gamle land aldrig har bristet, og som har holdt den aandelige og materielle forbindelse mellem vest og øst saa levende tversover verdenshavet. Og dette er sandelig en stor jubilæumsfest værd. "

Aftenbladet
Stavanger

Og STAVANGER AFTENBLAD skriver med

henblik paa jubilmøet:

"Naar morgendagen sender sine straalener over land og hav, vil den finde vor by i festdragt og med valende flagg. Landets konge møter frem, storting og regjering blir representert og Rogaland likesaa. For byen kan nu se tilbake paa en fortid, som strækker sig gjennem 800 aar.

Byens historie kan ikke bare fortælle om lyse og lykkelige dage. Motgangen har ofte været stor, ja ved en enkelt leilighet saa mægtig, at den truet med at utslette Stavanger for al fremtid. Med det var heldigvis bare en foregaaende sky, og snart straalte solen igjen som før.

Som en merkelig skjæbnens gunst maa det betegnes, at den sidste rest av forurettelse mot byen blir hævet, netop som den feirer sit 800 aarsjubilmæum, idet den nye biskop i Stavanger da faar sin indvielse. I over 550 aar har biskopen tidligere hatt sit sete i Stavanger, og det kan ikke kan ikke undre nogen, at slikt gir tradisjon, som ikke let kan utslettes eller glemmes. Og det gjorde ikke saken bedre, at biskopens flytning blev iverksatt i en fer hele landet ydmygende nedgangstid og uten nogensomhelst kirkelige hensyn. Derfor maatte kravet om bispeddømmets gjenreisning komme og indgaa som et ledd i vort lands gjenreisning i det hele. Det fikk derved en tyngde, som vore statsmagter bøiet sig for.

Med stor taknemmelighet passerer Stavanger denne merkepæl i sit liv, taknemmelighet mot dem, som lot retfærdighetens krav ske fyldest. Men idet byen passerer milepælen, kan den heller ikke andet end vende sit blik ut mot sit opland, og da særlig Rogaland. Det er dette opland, som har skapt byen, og der har den endnu sine sterkeste livsrøtter. Dens trivsel og dens vekst beror først og fremst paa et godt og tillidsfuldt samarbeide med distrikterne omkring, som fremmer dens næring og forynger dens blod.

Og vi har grund til at mindes idag med taknemmelighet alle de kvinder og mænd, som ved trofast arbeid, hver i sin stand og stilling, har baaret byen fremover og holdt den oppe under de skiftende tider. Slegt har fulgt efter slegt, og livsvilkaarene har været forskjellige, men kjærligheten til byen har været det merke, som har git samhold og styrke og derved baaret frem til seir.

Med gode fremtidsutsigter kan Stavanger nu feire sit jubilmæum. Og vi ønsker velkommen alle, som vil møte frem og derved legge østet glans over festlighetene. Det er vort haap at Stavanger ogsaa i fremtiden skal gjøre

sin innsats og yde sit bidrag til fremgang og hæder for vort fædreland."

165

II Historiske oplysninger

Det var en selvfølge at festlighe-
terne i Stavanger blev de største av de mange rundt om-
kring i landet. Det blev ogsaa den første i rækken, idet
den begynte med bispeindvielsen søndag 7 juni. For rigtig
at forstå de følelser hvormed stavangerfolket gik til den-
ne fest, vil følgende artikkel ~~skrives i Stavanger Tidende~~

~~ikke~~ være av betydning:

" TREKK AV STAVANGERS HISTORIE GJENNEM 800 AAR

*Trøteraa
av Trøteraa*

av
skoleinspektør R. Trøteraa, ~~Trøteraa~~

Vi regner byens alder til 300 aar og setter da byens tilblivelse samtidig med bispedøm-
mets opprettelse. Dette kan ogsaa være riktig, idet vi da
gaar ut fra, at hvad der før fantes av bebyggelse ikke
kunde betegnes som by, men kun som et lite strandsted.

Ingen konge og ingen biskop har an-
lagt Stavanger. Det riktigste vil sikkerlig være aa si,
at Rogaland har "anlagt" byen, gitt den betingelser for
at vokse frem.

Rogaland var et kraftig og folkerikt
fylke. I Midten av Rogaland var der betingelser for en
by paa samme maate som for Nidaros i Trøndelagen og for
Oslo i Viken. Stedet for Rogalands by utpekte naturen
selv ved den gode og lune havn paa nordpynten av Jæren
og ved F. folkofjorden som farbar vei til alle søer og
strande i Ryfylke og forøvrig ut til den hele verden.
Stedet var ideelt, og havnen utmerket. Den er desuten saa
dyp, at Amerikalinjens største baater i vaare dage kan
lægge til kaien næsten helt inne ved byens terv.

Og saa grodde bebyggelsen frem i Sta-
vanger med det ældgamle navn. Fiskere, haandverkere og
kjøbmenn fant det formaalstjenlig aa bosette sig der.
For der fant de de beste betingelser for sin næring.
Holm-rygger og fastlands-rygger, sybuer og jær-buer, kunde
der sette stavne.

Saa var det at kong Sigurd Jorsala-
farer omkring aar 1125 besluttet sig til aa oprette et
nytt bispedømme i landet. Her var jo tidligere bare tre
bispedømmer i Norge, nemlig Nidaros, Bjørgvin og Oslo.
Det var altfor lite, nu skulde det sydvestlige Norge
skilles ut og danne eget bispedømme.

Saa gjaldt det at utpeke stedet, hvor
den nye bispestol skulde reises. Og vi kan være viss paa,
at kong Sigurd, som kjente sitt land nøie, tenkte frem og
tilbake og overveiet saken meget omhyggelig. For det var
i virkeligheten en ganske viktig avgjørelse som her skul-
de treffes.

Det blev Stavanger. Og naar dette blev

166

resultatet, da maatte det sikkert for mange virke noget overraskende. Stavanger laa nemlig slett ikke centralt i det nye bispedømme. Det omfattet jo foruten Rogaland hele Vest-Agder, hele Aust-Agder og forøvrig dele av Hallingdal og Valdres. Stavanger laa ikke centralt, man maa heller si ute i periferien, og avstanden til bispestolen i Bjørgvin var forholdsvis meget kort.

Det var derfor i virkeligheten noksa merkelig at Stavanger blev valgt. Og naar dette dog blev tilfelle, da vil jeg særlig peke paa to grunner. For det første dette, at Stavanger allerede hadde en smule bymessig bebyggelse og dertil gode betingelser for at vokse i fremtiden. Man ønsket overalt at plasere bispestolene i byene, derfor blev f.eks. Selja bispestol flyttet til Bjørgvin, og den sydøstlige bispestol i landet plasert i Oslo.

Men der var en annen grunn som visstnok veiet enda mer og antagelig blev det avgjørende. Kong Sigurd hadde i sin hird en mektig mann av Erling Skjalgsøns gamle, berømte ætt. Han het Svein Rimhildson, og Erling Skjalgsøn var hans oldefar. Ættleddene ser saadan ut: Erlings søn Aslak blev gift med Sigrid, en datter av Svein jarl. Deres søn var Svein Aslakson, og hans sønn Knut Sveinsson paa Sola. Hans sønn er Svein Knutson, som i regelen blev kalt Svein Rimhildson efter sin mor, og han var en av Sigurd Jorsalefarers fornemste menn. Han var ogsaa i slekt med kongen, for Erling Skjalgsøns datter Ragnhild blev gift med Torberg Arneson til Giske. Deres datter Tora blev gift med Harald Haardraade og blev mor til Olav Kyrre, altsaa stammor til de følgende konger, Magnus Barfot, Sigurd Jorsalefarer etc. Baade kong Sigurd og hans slektning Svein Rimhildson hørte altsaa til Sola-ætten, og jeg tanker nok, at naar disse to menn la sine hoder sammen og overveiet, hvor den nye bispestol skulde reises, da blev de snart enige om, at det maatte være i Rogaland, i rygernes by Stavanger, nær det gamle høvdingssete Sola. Naar alt kommer til alt, saa har vi antagelig Erling Skjalgsøn mere enn nogen annen aa takke for at Stavanger overhode nogensinde blev en biskopby.

Og fra dette steblik, da bispestolen blev reist, var Stavanger ikke bare blitt en by, men en by av betydning, en by med rang mellom landets første, et kirkelig centrum for et vidtstrakt landomraade. Snart reiste sig da ogsaa en katedral, som kunde gi alle besøkende et uforglemmelig inntryk av byens rang, og der reiste sig kirke efter kirke, og desuten bispegaard og kannikkehus og kloster m.m. Store deles av bispedømmets kirkelige inntekter fant veien til Stavanger, menn og kvinner fra fjerne egne maatte besøke denne by med den berømte helligdom og legge sine gaver der. Stavanger var blitt noget helt annet enn det ubetydelige strandsted fra tiden før Sigurd Jorsalefarers dager. Derfor feirer vi med rette byens jubilæum nu.

Aarhundrederne gled hen over byen. Tunge tider og lysere tider skiftet. Ildebrannene gjorde av og til sørgelige innhugg i den tette trebebyggelse. Ogsaa domkirken blev rammet 1272, men ved biskop Arnes kraftige bestrebelsers reiste den sig snart i fagre glans enn før.

Sertedsden var slem. Det vanlige syn i alle gater var liktogene, de syntes aldrig at ville ta ende. Biskop Gutterm blev lagt i ~~den~~ grav, de fleste prester og kannikker likesaa. Kæmpshetens gru senket sig over alle sinn.

Men vaaren kom, og solen smilte paany til de gjenlevende, Byen fortsatte sitt liv, og det gikk paany fremover, meget langsomt.

Reformationstidens storme rystet byen sterkt. Kirker sank i grus, selvs troens grunnvolde syntes at vakle, St. Svithuns kirke stod snart ensom tilbake. Sterke var dens mure, de hadde likesom lunet over slekt efter slekt gjennom fire aarhundreder. Skulde de nu samle sammen, bli en grushop som viste, hvor helligdommen engang hadde ligget?

Da griper biskop Jørgen Erichsen inn. Gud hadde utrustet ham med kraft og sjeldne gaver. Kirken blir reddet og hele bispedømmet reist paa fote. Evangeliets lys begyndte aa skinne med en klarhet som aldri før. Ungdommen flokket sig om det, reformasjonsverket blev fullbragt i hjerterne. Atter ser Stavanger fremtiden fortrøstningsfullt imøte, de byggende krefter har paany overtaket.

Det varer i et par maansaldre. Saa kommer plutselig en kastevind fra høiderne, saa sterk at den et øieblik syntes at ville gjøre det av med Stavanger. Biskopen skal bort, skolen bort, kjøbstadsrettighetene opheves, og byen er en askehop i det flammehavet har sopt vekk nesten hvert eneste hus. Som en uthavn skal Stavanger fra nu av regnes, utslettet av byenes fall.

Synderlig dybere kunde vel prøvelsen ikke gaa. Men ennå var dens plass midt i det gamle Rogaland, ennå var dens havn lun og god, og dens borgeres kjærlighet til sin by blev nu som barneklyngens ovenfor en syk, gammel mor. Stavanger skulde reises paany, tross kongebud og ølt hvad der vilde legge sig i veien.

Og den reiste sig. Dens rettigheter som kjøbstad maatte paany skjenkes den, og dens livsvilkaar i Rogaland sprudlet som før. En menneskealder eller to var der nogen stagnasjon aa merke, men saa avløstes den av vekst og trivsel.

Saa gled hele vaart land inn i en ny dag med det med det som hendte 1814. For Stavanger blev dette aar det avgjørende vendepunkt. Næringsveiene blomstret, fiskeribedrift, sjøfart og handel fikk stadig større betydning. Og tilslutt kom industrien, særlig hermetikindustrien, som en ung Esten Askeladd og vant kongedatteren og halve riket. Fra et innbyggerantall av noget over 2000 i 1814 er folketallet nu steget til ca. 45,000. Og byens navn bæres ut til alle verdensdeles ved dens skuter og ved dens produkter. Det har vist sig at under ellers like vilkaar har den evne til paa det materielle omraade fullt ut at hevde sin plass mellem landets byer.

Men ogsaa paa det mere aandelige omraade og særlig paa det religiøse har byens innsats vært stor og merkbar. Den har gaatt i spissen med foretagender som nu ompender det hele land, saaledes hedningemissionen, israelsmissionen, søndagsskolen osv. Likeledes har avholdsbevegelsen her sine røtter, og paa det filantropiske omraade har byen i det hele ydet meget og godt arbeide.

De saar som en ublid skjæbne har slatt, er efterhaanden blitt lagt. Den har faat sin høiere skole tilbake allerede for 100 aar siden, og naar nu klokkeklangen bærer bud om byens 500 aars jubileum, vil ogsaa den nye Stavanger-biskop bli innviet til sit embede og knytte forbindelsen med de mange som før ham hat sittet paa Stavanger bispestol.

"Stort har vi mistet, men stort vi fikk".
Stavanger har nu ingen grunn til at klage. Den kan se fremtiden imøte med haap, og dens utvikling vil bli, hvad dens sønner og døtre formaar aa gjøre den til. Den har havet ved sin dør, og snart vil ogsaa forbindelsen med hovedstaden og med det øvrige land være i orden. Domens taarne peker fremdeles mot sky, og over byen hvelver byhimlen klar og blaa som gjennem alle de fremfarne 800 aar."

Sogneprest
Gjesdahl

Men ^{altsaa} det var ikke bare et byjubilsaum, men ogsaa en kirkefest av rang. Om denne forestaaende og ~~frank~~ enestaaende kirkefest skriver den norske presteforeningsformann sogneprest J.F.Gjesdahl i "Morgenbladet":

"Maar biskop Jakob Petersen imorgen, den 7 de juni blir indviet til sit tilsynsembede i den norske kirke, vil denne handling føles som noget av en historisk begivenhet. Det er nutid som rækker fortid haanden; det er brutte kirkelige traditioner som atter tages op og skal føres videre.

Efter al sandsynlighet var det i aaret 1125, at kong Sigurd Jorsalefarer oprettet Stavanger bispestol. Og det maa være en ster glæde for befolkningen i Stavanger og Rogaland, naar den nu kan feire 800 aars mindet om denne begivenhet samtidig med gjenreisningen av bispestolen.

Det er gammel uret som gjøres god igjen. For det var ikke kirkelige hensyn som gjorde sig gjældende, da det ve dkongelig reskript av 6 mai 1682 blev paalagt Stavangerbispen Jacob Jersin og hans domkapitel at flytte til Kristianssand. Kong Christian den 5 hadde ingen sympati for Stavanger, men des mere sympati for den av hans farfar anlagte by, Christianssand. Den skulde ophjælpes paa Stavangers bekostning. Kun ugjerne og nølende efterkom biskop Jersin det kongeligemagtbud. Han vilde nødig forlate sin skjønne katedralkirke, og han maatte gjentagende bli mindet om at nu fik han ferføle sig avsted. Saa maatte han tilslut bryte op, og høsten 1684 finder vi ham i Christianssand. Det var et haardt slag for Stavangers bergere, og nye ulykker kom til. Straks efter bispestolens flytning utbrøt der en ildebrand, som la en stor del av byen i aske. I 1686 blev dens kjøbstadsrettigheter fratat den, saa den sank ned til at bli et ladested. Og samme aar blev byens katedralskole nedlagt. Rigtignok fik byen sine kjøbstadsrettigheter tilbake allerede i 1690, men først i 1826 fik den sin lærde skole igjen. Og nu i 1925 er den gamle bispestol atter reist. Saa kan vi nok med grund si at der er bøtet paa gammel uret. Og vel kan vi forstaa at bispevielsens dag imorgen maa bli en glødens dag i Stavanger, naar den utvikling som blev avbrutt ved biskop Jersins flytning til Christianssand, atter gjenoptages ved biskop Jakob Petersens ordination.

Men ogsaa utover Norges land er der mange som glæder sig med befolkningen i Stavanger og Rogaland, og fra mange hjem vil der imorgen gaa tanker til den bispevielse

som forrettes i St. Svithuns gamle, ærverdige kirke. Ikke mindst vil der inden Norges geistlighed raade tilfredshet med Stavanger bispestols gjenreisning, fordi man derigjennem kan haabe paa en styrkelse av det kirkelige liv i det nye bispedømme. Ti likesaa visst som kiøkelige hensyn ikke gjorde sig gjældende hos dem der bød at Stavanger bispestol skulde flyttes til Christianssand, likesaa visst har det været en paa-tagelig kjendsgjerning, at Agder bispedømme har været for stort og har lagt for tunge byrder paa sin biskop. Der trængtes en deling. Og i det nye bispedømme har der gjennem længere tid været livlige kristelige interesser."

Gjerløv om
Bispestolen
Herrn

Og han som det kanskje mere enn nogen enkelt mann skyldes at bispestolen blev gjenoprettet, domprovt Ragnvald Gjerløv, skriver i "Stavangeren":

"Saa staar vi da nu overfor den store og betydningsfulde begivenhet at den første Stavanger-bisp, efter at bispestolen er gjenoprettet, skal vies.

Denne gamle by med sin domkirke, og den gamle i vor historie saa dypt indgripende landsdel, skal atter faa knytte det baand med vor gamle historie, som ved et vilkaarlig magtmisbruk i 1682 blev avklippet. Nu blir baandet atter knyttet, Og dette gjør at vielsen av den første Stavangerbisp er noget mere end de ellers vigtige nok begivenheter i vor kirke, naar en ny bisp blir viet til sin vigtige gjerning.

Høsten 1919 blev arbeidet med Stavanger bispestols gjenoprettelse optat. Sagtens har det ogsaa ofte tidligere været slaat paa. Og ve den gode hjelp man først og fremst fik av Stavanger formandskap, Rogalands fylkesmand og Rogalands herreder, fik det planlagte arbeide den optakt, som ikke kunde andet end gjøre indtryk paa høiere steder. Og i denne forbindelse bør ikke mindst nævnes den venlige og forstaaelsesfulde mottagelse en fra Stavanger i 1923 utsendt deputation fik hos Stortingets præsidentskap og den da sittende regjering og Stortingets kirkekomite.

Ved forstaaelsesfull volvilje fra regjeringens ~~sida~~ og stortingets side blev det ordnet slik at propositionen om Stavanger bispestols gjenoprettelse blev forelagt odelstinget Olsokaftenen 1924. Og med stor majoritet besluttet Odelstinget Stavanger bispestols gjenoprettelse den aften, mens hele landet, og ikke mindst Stavanger og Rogaland sat i spænding. Litt vanskelig blev det, som bekjendt, i Lagtinget. Men ogsaa der blev endelig - ved 2 den behandling- propositionen vedtat, og dermed saken bragt i orden.

Nu har saa de hithørende myndigheter foretat det første bispevalg for Stavanger stift, og valget er faldt paa sogneprest Jakob Petersen til Petri menighet i Stavanger, som nu skal vies til den første Stavangerbisp efter bispestolens gjenoprettelse.

Den 7 juni blir en stor dag her i Stavanger. Byen har nemlig i tilknytning til bispeindvielsen besluttet, at denne skal danne indledningen til en 8 dages festlighet til minde om Stavanger bys 800 -aarige tilværelse. Dette er vakkert tænkt og grepet ut av en rigtig

historisk vurdering. Om byen har havt en slags tilværelse ogsaa forut for Sigurd Jorsalafars arbeide med at faa opprettet Stavanger bispestol i 1125, -det har den sagtens haasaa er det likevel fra det aar at Stavanger trer frem; historien som en stad, jevnbyrdig med de større stæder i vort land. Saa dette 800 aars jubilæums sammenknytning med Stavanger bispestols gjenoprettelse er - som sagt - rigtig og vel begrundet.

Vor konge, storting og regjering viser denne begivenhet den særlige agtelse og venlighet at møte frem her i vor gamle by for at hædre dagen med sin nærværelse. Og Stavanger har skikt at forberede det som nu forestaar, paa en maate som sømmer sig for disse begivenheter. Saa haaper vi at vielsesdagen, den 7 juni - maa bli en lykkelig mindedag for Stavanger by og Rogaland.

Naar baade den ene og den anden har haat sind fer at lægge en saa stor og høitidelig utvortes ramme om denne bispevielse, saa vet vi og forstaar vi alle, at den allervakreste ramme litet betyr, hvis det som danner billedet i rammen har litet værd. Men i dette tilfælde har vi vort Nytestament, og det vidunderlige ord fra Herren vi har der, til sikkerhet for at bispestillingen - ved siden av preste- og evangelistillingen- er noget av det første som sprang frem til tjeneste for Jesu Kristi verdensomskapende evangelium. Derfor ønsker og ber vi alle som skuer ind i dette, at den gjenreiste Stavanger bispestol maa faa staa i den intime sammenheng med det nytestamentlige bispeembædes aand og ut fra denne aand faa tjene i vor kirke frem over tiderne. "

*Stavanger
jubilæet*

Programmet

III
Det sier sig selv, at man i Stavanger

hadde forberedt sig i stor stil for anledningen. Det vældige program som blev utført under de gunstige værforhold, vil længe leve i deres minde; som var tilstede.

PROGRAMMET.

Lørdag: Kl. 5 Te Deum. Vesperegudstjeneste i Domkirken ved pastor Fasmer Dahl og Domkirkens menighetskor. Tale av domprovst Gjerløw.

Kl. 8 .Panserskibet "Tordenskjold" med kongen ombord ankommer og kaster anker mellem Plentingen og Bjergsted.

Søndag: Kl.10. Presternes procession gaar fra Petrikirken gjennom Klubgaten til Domkirken.

Kl.10.25. Kongen gaar iland og begir sig til Domkirken.

Kl. 10,30- Høimessegudstjeneste og bispeindvielse i Domkirken. Kirken aapnes kl.9.15. Bare de som har kort faar adgang og bare gjennom indgangen fra Kongsgaten. Efter ordinationen komplimenterer Kongen den nye biskop.

Kl. 2.30- Biskoperne gir middag i Frimurerlogen for en række indbudne.

Kl. 4 - Festgudstjeneste i Petrikirken for barn.

- 171
- Kl. 6,30 Kantaten gjentas i Domkirken. Tale av biskop Støylen.
- Kl. 8,30 Biskop Hognestad taler i Petrikirken og i Johanneskirken taler provst Jonassen og pastor Fasmer Dahl.
- Kl. 8,30 Divisionsmusikken konserterer i parken.

MANDAG.

- Kl. 8 - og utover formiddagen kinematografferestillinger for skolebarna.
- Kl. 12 Kongen aapner utstillingen paa Bjergsted efter at konsul Hans L. Falck har ønsket velkommen og paa anmodning av utstillingens formand, Bryne. Festtale av ordfører Meling.
- Kl. 1,30 Kongen aapner Kunstforeningens nye hua efter en tale av boktrykker Jacob Dreyer.
- Kl. 8 Følkefest paa Bjergsted med taler av Kongen, stortingspresident Lykke, statsminister Mowinckel, ordfører Meling, redaktør Rygg, fylkesmand Larsen, stortingsmand Nørem og ordfører Steinnes.
- Kl. 9 - Stavanger kommune gir souper for kongen og en del indbudne i hovedbygningen paa Bjergsted.

Kongen gaar iland paa Torvebryggen, naar han skal til Bjergsted mandag middag, og kjører derfra Jernbaneveien, Musøgaten, Løkkeveien til Bjergsted. Tilbake fra Bjergsted kjøres Løkkeveien til Kunstforeningen, derfra Svithunsgaten, Kannikgaten, Jernbaneveien til Torvet.

*Straalende
Solskin*

Søndag 7 juni randt for Stavan-

ger med straalende solskin og en svalende bris fra nord. Det var som om selve naturen var i festskrud. Borte var det som mindet om vestanvær, den sure, ufse gufsen fra hav. Idag smiler Stavanger i en sydlandsk sommervarme.

Allerede kvelden før ankom kongen ombord paa panserskipet "Tordenskjöld". Da kongeskibet ved 6-tiden kunde sees som et litet punkt langt ute i fjorden, begyndte store og smaa flagsmykkede skibe

172

fulde av forventningsfulde mennesker, at dra det imøte. Byen og havnen laa endnu badet i sál, og en svak bris fra sydøst fil flag og wimpler til at røre paa sig. Kaiene langst vaagen fylldes efterhvert til sidste plads av folk, likesaa skibene, som laa der. Overalt viftet flagene, og som den store flaaate av skibe stod utover, frembød den et herlig skue.

Kongens
Korvett

Kl. 6,30 møtte de forreste fartøier - med "Saude" i spidsen - "Tordenskjold" ute ved Grødehammeren. Fra "Saude" begyndte saluten at brake, fra dækker snurret et filmsapparat, og under hurrarop svinget flaaaten efterhvert rundt "Tordenskjold", fra hvis øverste bro kongen saas staaende, hilsende til alle sider. Sagte seg kongeskibet videre indover mot byen, fulgt av en stadig voksende flaaate, vistnok av henved 200 fartøier, dampskibe, motorfartøier, lystkuttere, robaater osv. Uavlatelig braket saluten, og uavlatelig rullet hurraropene over mot panserskibet, fra hvis top kongeflaget valet.

Tre italienske
krigsskibe

Tre italienske krigsskibe, som traf til at besøke Stavanger, laa flagsmykket fra top til dæk; paa hvert smeldte et stort norsk flag fra fortoppen i brisen, som ute i fjorden var friskere end lenger inde. Da "Tordenskjold" passerte det ytterste av dem, "Leone", stod de italienske orlogsgaster i stram givagt opstillet langst rækkerne, der skjøt ildstraaler ut fra kanonerne, og som en torden lød aressaluten fra samtlige 3 skibe. Fra "Tordenskjold" hilstet ved at sænke flaget og ved korte støt i dampfløiten. Stemningen naadde toppunktet, da besætningen paa den italienske flotilles

chefskib "Pantera", ropte 3 kraftige hurraer, idet kongeskibet passerte. Kort efter kastet "Toredenskjold anker utenfor Sandviken. Men endnu langt utover kvelden kredset en mængde fartsøier om skibet.

Nogen minutter efter "Toredenskjold"s ankomst til Stavanger avla den italienske flotilles chef, kommandør Domenico Cavagnari besøk ombord. Efter at ha hilst paa kongen forlot han straks efter skibet.

Senere avla biskop Støylen og domprovst Gjerløw, fylkesmand Thv. Larsen, ordfører Meling og jubilaumskomiteens formand, konsul Hans L. Falck, visit ombord.

Inde paa land myldret det av festklædte mennesker. "Paa næs og rabber langs den lange Tastadstranden indover sat folk i flokkevis og nød synet av den fredens flaaete, som stevner ind fjorden med kongeskibet i midten. "Aa nei, aa nei kor vent det va", sier en gammel krøk av en kone og blir blank i øinene. Og hun hadde saavist ret, den gamle - et mer straalende optog har man neppe set.

"Flaggene smelder i sommerkveldens milde bris, der flagges i by og paa havn, og alt som kan gaa eller krype synes at ha søkt ned til Vaagen.

"Skagenkaiens store flate ser ut som et levende blomsterbed, hvor sommerens festligste farver er blandet sammen - det er byens damer i sine lyse toiletter som danner denne krans kring havnen. Ogsaa de andre kaier, brygger og almenninger er forvandlet til lignende blomsterbed, og oppe paa høiderne, ved Bjergsted og borte paa Busøy, tar tilskuerflokken sig ut som store blomsterbuketter."

Vesper-
Guds-tjeneste

Festprogrammet tog sin begyndelse

lørdag eftermiddag kl. 5 med vespergudstjeneste i byens ærværdige domkirke. Den gamle dom var fyldt til trængsel da forsamlingen reiste sig og ledsaget av orgel og basuner sang den vældige hymne "Lover den Herre den mægtige konge med ære". Saa fulgte vekselsang mellem prest og kor, og prest og menighet. Derefter holdt ~~presten~~ domprovst Gjerløw en kort tale:

"Da Jesu aand med hans ord begyndte sin gjer-ning her paa jorden, da sprang de organer, som skulde bære hans ord og tanker mellem menneskene frem som blomster av den vaarlige jord. Tænk engang om alle disse organer blev borte, ingen salmetoner mer, ingen klokkeklang eller orgelbrus, - saa stille her vilde bli, en syk og død stilhet.

Et Te Deum har Gud lagt i hvert menneskes bryst. Og han vil at det skal klinge frit. Før disse skal tie skal stenene rope.

Men la os passe paa, at som vaarens blomster alle løfter sine kroner mot himmelen og solen, saa maa vort sind være vendt mot Gud, saa skal der fra frigjorte menneskehjarter klinge et brusende Te Deum mot ham.

Te Deum. Dette møte er optakten til vore festligheter. Atter er vor bispestol reist, den som stod tårn i halvtredje hundrede aar, og vor gamle kirke er atter blitt katedralkirken. Gud gi, at det som nu skal ske, vil vende vort sind mot ham, et alltid mere fuldtonende Te Deum mot Gud. "

Det var en festlig og mindeværdig gudstjeneste hvormed 300 aarsjubilaet tok sin offisielle begyndelse.

Gaver til
Dome

Gaver til Domkirken. - Umiddelbart

etter vespergudstjenesten samledes en fløk interesserte i Domkirkens kor for at overvære det øieblik da gaverne til kirken overraketes.

Fru Daae: Paa vegne av endel kvinder, særlig inden Dom menighet, har jeg den ære og glæde at overrække en alterduk, komponeret av fru Frida Hansen, som, selv om hun forlængst er fraflyttet byen, har bevaret Stavanger og særlig Domkirken i kjærlig erindring. Det har været alle de damer vi henvendte os til en glæde at være med paa at bringe denne gave. Likesaa overrækker jeg en messeskjorte til biskopen. Det er altsammen Stavangerarbeide.

175

Malermester Ohm: Da det glade budskap kom at Stavanger gamle bispestol skulde gjenreises gav dette sig forskjellig utslag, og inden Stavanger Haandver- og Industriforening var man snart klar over at man vilde være med. Det faldt naturligst at forarbeide en bispestol, og de forskjellige haandverkere, som kunde gjøre noget, gik med glæde til arbeidet, andre ydet penger, saa det kunde være en fælles gave. Og likesom det har været en glæde for giverne haaper jeg det maa bli til glæde for mottagerne.

Konservator Tor Kielland: Paa vegne av eierne av Stavanger gamle bispekaape, som var i Domkirkens eie fra 1500, og som har været brukt baade av katolske og protestantiske bisper, har jeg den ære at bringe den tilbake til Stavanger Domkirke. Den var ikke i rar stand, da den blev funden paa loftet her og siden indlemmet i Bergens musæum, hvorfra den blev deponeret i Stavanger musæum. Men nu er den restaureret av fru Olmar ved Kunstindustrimuseet i Oslo.

Skrædder Carl Mathiesen og frk. Jenny Moe overrakte derpaa den nye bispekaape, som er vævet her i Stavanger husflidsforening og sydd av skrædder Mathiesen. Likeledes en messehagel til Stavanger domkirke, utført av hr. Mathiesen.

Domprovst Gjerløw takket som kirkens representant for disse utslag av kjærlighet til kirken som var lagt for dagen. Da tanken om at gjenoprette bispestolen kom frem for 6 aar siden er det i det hele tat ydet saa meget til den gamle kirke, og da først beslutningen var fattet av vere statsmyndigheter har glædesstemningen git sig utslag paa mange maater. Jeg rækker en ærbødig tak for det samvirke som er kommet frem for at gjenreise den i en nedgangstid væltede bispestol, og jeg ser en Guds finger i alt dette, Maatte det bli til velsignelse og til Guds hellige navns ære.

Domprovsten rettet en speciel tak til fru Frida Hansen, som uttalte at hun havde mest grund til at takke, ti ingen av de opgaver hun hadde hat var kjærere ned naar hun kunde faa arbeide noget til fødebyens gamle, ærværdige kirke.

Det var en stilig og vakker høitidelighet dette som nok vil mindes av dem som fik være tilstede.

Bispekapellet

Samme aften efter vespergudstjenesten foregik der en anden vakker høitidelighet, idet Domkirkens bispekapel av Stavanger fortidsmindeforening blev overleveret til Stavanger by og Domkirkens menighet. Det vakre lille gudshus var fylt til sidste plads. Tilstede var biskoperne Støylen og Petersen, domprovst Gjerløw og en række andre geistlige. Fortidsmindeforeningens styre, styret for forningen Domkirkens venner, fylkesmanden, ordføreren, borgermestern, stadsarkitekten og representanter for de firmaer, som har bidraget til kappellets restaurering.

Det var ikke mange som sov i Stavanger og omliggende bygder natten til 7 juni 1925. Folk strømmet ind til byen pr. baat, bil og hesteskyss hele natten igjennem. Alle vilde de være med. Før Jubilæet var i første række "Domen"s, og den tilhørte hele Rogaland og Jædarlandet med.

Dagens store begivenhet var jo i første række bispeindvielsen. Til denne begivenhet hadde selve landets konge indfundet sig, likeledes representanter for storting og regjering osv.

Bispe
indvielsen

BISPEINDVIELSEN.

"Allerede idag ved 8-tiden stod de tætpakkede menneskeskarer omkring Domkirken, Kongsgaard, Torvet og kaien og ventet paa kongen. Flagg valet overalt i byen. Fuglesang allevegne, men kanske man uvilkaarlig la mest merke til den i den gamle kongsgaardpark, solskin utover byen og menneskene og Vaagen. Ja, om det saa var selve bygningerne inde i den gamle by, stod de likesom ærværdige og erindringsmættede, de hadde jo set lignende ting i tidligere aarhundrder, Domkirken og bispekapellet og Kongsgaarden har lyttet til byens liv fra Sigurd Jorsalfarers tid til nu, da rikets syvende Haakon skulde gaa iland.

Ved 10-tiden begyndtede, som hadde faat adgangskort, at strømme ind i kerkken; sittepladsene var numererte, saa det gik let at finde sin plads. Kirkens kor var rikt pyntet med palmer, og paa alteret stod 3 vaser fyldt med fersommerens mest pragtfulde blomster.

I Kirken

Kl. 10,15 ankom presteprocessjonen, og forsamlingen reiste sig, idet de geistlige herrer, ca. 40 i antal, langsomt toget op gjennem midtgangen og indtok sine pladse i koret. De fleste av de særlig indbudne hadde allerede indtat sine pladse i koret. Her saaes bl.a. stortingspræsident Lykke, statsminister Mowinckel, kirkeminister Tveiten, den tidligere kirkestatsraad Sanne, de fleste av Rogaland fylkes samt Stavanger og Haugesunds tingmænd, fylkesmanden, byens ordfører og borgermester, general Gruner, oberst Stenersen, professor Kolsrud, direktør M. Rygg m.m.

Kl. 10 brakte kongesalutten løs fra "Tordenskjold" og de besøkende italienske krigsskibe, og henimot kl. 10.30 steg kongen iland paa Torvbryggen, ledsaget av kommandørkaptein Scott-Hansen og sin adjutant.

Fremfor Domkirkens hovetrap stod der en række levende vekster og fra hovedtrappen til æresporten paa Torvbryggen førte der en tæt flagalle. Da kongen kom opover flagalleen fik han betydelig forstaaelse av at de tause vestlændinger kan gi uttryk for en levende og sterk stemning. Hjertelige er de hurraer som møter vor konge alle vegne i landet, men vi vaager likevel at tro, at de sjelden har lydt varmere, at de sjelden har kunnet lyde varmere end da Kongen begav sig til Domkirken idagmorges.

Underveis opover mot kirken istemte

178
Domens klokkespil kongesangen, som lød vidunderlig vakker
utover i den stille morgen.

Kongen blev mødt ved kirkens hovedindgang av biskop Støylen og domprovst Gjerløw. Ved kongens indtræden reiste den store forsamling sig og blev staaende, mens klokkespillets toner stemningsfuldt fylde den ærverdige katedral. Det var en egen religiøs-historisk stemning, som fylde huset og menneskene, og Kongen var siensynlig sterkt grepet av den høitidsmattede stund. Andagtsfuldt gik han opover kirkegulvet og hilste til begge sider. Han tok plads paa høire side i koret med stortingspræsident Lykke ved sin høire og statsminister Mowinkel ved sin venstre side. Koret var dekorert med blomster og med grønt. Her hadde fylkets og byens presteskap tat plads likeledes kirkeministeren, statsraad Tveiten, handelsministern statsraad Meling og fylkets og byens stortingsmænd, divisionschefen general Gruner og byens og fylkets forskjellige autoriteter samt de, der hadde skjænket gaver av forskjellig slags til kirkens utømykning.

Umiddelbart før gudstjenesten tok til, gik domprovsten hen til biskop Petersens plads i koret og la den gamle og nu restaurerte bispekaape paa hans skuldre, ledsaget av nogen ord om, at kaapen var tegnet paa bispens værdighet og samtidig var et arvestykke, som knyttet baandet mellem nutid og fortid.

Sundtjælvi
Sjunde Den gudstjenestlige høitidelighet blev indledet med at to vers av "Vor Gud han er saa fast en borg" blev sunget. Neppe nogensinde har de skjønne salme steget mot taket i det gamle gudshus med saa sterk en magt. Der var taarer i manges øine. Efter salmen utførte

domprovst Gjerløw den første altergudstjeneste, hvorefter han besteg talerstolen og takket landets konge fordi han hadde vist byen den ære at komme til jubilæet og derved paany knytte den øverskaarne sagatraad. Domprovsten ønsket ogsaa stortingspræsidenten og statsministeren, stortingsmændene og de andre gjester velkommen. Det næste led i hans tale var, at han læste op den nye biskops vita -

Domprovsten avsluttet oplæsningen med en hjertelig bøn om velsignelse over dagen og den nye bisp.

Saa istemte kirkekoret - forsterket for anledningen med endel medlemmer - ordinasjonshymnen med vekselsang mellem ordinator og koret. Efter hr. Støylens ønske blev den sunget paa norsk istedetfor som tidligere paa latin.

Indvielsesakten blev indledet med bøn an biskop Støylen, mens de tilstedeværende prester i sine hvite korkaaper knælte ved alterringen. Saa læstes de i ritualet foreskrevne skriftstykker. Følgende geistlige læste hver sit stykke: Provst Bernh. Jonassen, sogneprest Solheim, sogneprest Sondresen, provst Kløvstad, og sogneprest Aartun. Mellem læsningen av skriftstederne sang man to vers av Grundtvigs deilige "Vidunderligst av alt paa jord".

Ordinanten tok sæte utenfor alterringen. Fra alteret holdt saa biskop Støylen følgende ordinasjonstale:

Biskop Støylens tale

"Herre, giv dine tenarar at tala ditt ord med alt frimod". Apostergjerningarne 4,29.

Dette er eit ord av den eldste kyrkjebøn i Jerusalem. Det var tunge tider for Guds tenarar, og dei trong forbøn for sitt høge kall, endaa um dei var Herrens utvalde vitne og apostlar. Denne bøn hev kyrkja utigjenom tidene bore fram fram for Gud, og det er ei veksande bøn i vor tid. Dette er ei stor trøyst for

180

Guds tenarar. For det kjem dei dagar daa ein treng aa styrkja seg med denna trøyst at Guds folk no som i gamle dagar bed : Herre, giv dine tenarar aa tala ditt ord med alt frimod.

Herren gav sitt ord til sine tenarar og sende dei ut med det til alle folk. Og nan bad for dei, og for alle som skulde tru paa han for deira ord skuld. Og han bed for oss den dag i dag.

Guds ord er det vaapen som han gav oss til aa strida med mot det vonde og til aa vinna folki for Guds rike. Dei hev ofte brukt andre vaapen gjennom tidene. Dei hev brukt makt og vold og alle slag tvangsraader til skade og skam for Guds rike, men ikkje med makt og ikkje med kraft, men med mi aand, segjer Herren Sebaot.

Guds ord er det einaste vaapen som kann vinna eit folk for Herren og umskapa det til nytt liv i rettferd og kjærleik.

Guds ord var det som vann ogso vaart folk i gamle tider, so Kristi kyrkja vart reist i dette landet. I dei harde tider var det brukt mange andre vaapen som skadde kristenlivet i landet; men ordet om Kvite Krist, den veldige himmelkongen som vann yver alle myrkheims makter og berga sitt folk i liv og død, det ordet vann folket vaart og gav det trøyst og von um evigt liv.

Det ordet hev lyst fraa denne gamle domkyrkja i 800 aar, gjenom ljose og myrkje tider, og dette ordet um Kristus vaar høylova herre og frelsar, er det som ogso i vor tid giv aandelig rett til aa reisa upp att dette gamle bispesætet og føra tilsyn med at Guds ord får lysa ut yver dessa fagre bygder, so her kann bu eit frelst og fritt kristent folk i komande tider.

Guds ord skal dana ott etter ætt til Guds folk, og med hans ord skal me gaa ut og vinna nye folkeslag for Kristi evige rike.

Med Guds ord skal me møta all urettferd og hat og strid i folkelivet og kyrkja. For Guds ord er det einaste som kann faa eit folk til aa leva i rettferd og fred og kjærleik paa jord.

Men skal dette lukkast, daa maa alt Guds ord forkyunnast, so det kan lysa og varma liksom soli yver alt landet og inn i haimane og driva burt all den kulde og synd som gjer det saa vondt mellom folk. Det maa faa lysa rikt og allsidigt.

Endaa um kvar hev sin sergivnad til aa sjaa ei sida av sanningi og kvar tid hev si seruppgaava og løysa, so maa ikkje dette faa riva i sund Guds ords sanning og vildra folket. Dette er ein stor vanske i vaar tid, for alle sermeiningar og serretningar kjem med sterke ord og store krav og dreg folket kvar til sin kant, so det ofte vert tungt for ein samvitsfull Kristi tenar.

Derfor er det eit ansvarsfullt kall som me idag innvigjer deg til, broder, aa rettleida og hjelpa Guds ords tenarar med raad og daad til aa forkynna alt Guds ord rikleg og rett og allsidigt. Det skal først tilsyn med at det vert tala soleis som Herren sa til sine vitne, at dei skulde forkynna umvending og syndsforlating for alle folk.

Dei skal forkynna ordet um synd, denne djupe folkeskaden som naar like ned i leverstene, og snart tærer som ein løynd sjukdom, snart bryt ut i lyster og herjande laster i folkelivet.

Og dei skal forkynna ordet um den einaste som kann frelsa folket fraa deira synder, vaar Herre Jesus Kristus.

181

Dei skal tala erdet um ham, like fraa det under at ordet vart kjøt og kom til oss og til det store kjærleiks under at han gav sitt liv for oss, og til underet over alle under at han vann yver synd og død og stod upp ur si grav med evigt liv.

Ordet um soning og syndsforlating og nytt liv for kvar den som vil tru paa Kristus, skal vera den sterke og varme tonen i vaar tale, som kallar folket fraa trældom til fridom, fraa hat og strid til kjærleik og fred, som det sømer sig eit kristent folk.

Saa er det Guds folks game bøn at Kristi tenarar maa tala dette ordet med alt fromod. For det er mangst som vil taka frimodet fraa oss, men Herren vil giva sine tenarar denne kostelige gaava, naar dei lyder hans ord og tek imot det i tru, so dei vert visse og faste i sitt indre um at her er den trygge grunnen som dei kann byggja paa i liv og død.

Denne levande tru giv eit seleg frimod. Men vaart fromod skal byggja endaa tryggare paa den visse von at Herren er med oss i si aand og sitt ord. Han gjeng fyre oss og opnar dørene for ordet, og han kjem etter oss og fullfører sitt verk, og naar vaar arbeidsdag er slutt, vil han halda fram med arbeidet vaart. Derfor skal det alltid lysa von paa dei vegar, der Guds tenarar gjeng.

So er det sagt av Herrens profet, at liksom regnet og søen fell ifraa himmelen og ikkje fer upp at fyrr det hev vatna jordi og give grokraft og grøda ja, give saakorn og brødkorn, so skal det vera med ordet mitt, det skal ikkje koma att til meg tomt, men verka det som eg vil og fullføre det som eg sende det til, segjer Herren.

Men det som fyrst og sist skal giva oss alt frimod er Kristi kjærleik. For han elsker baade oss og dei me skal tala for, og dei er alle dyrt kjøpte av han. Denne Kristi kjærleik skal vera den drivande kraft i alt vaar arbeid. Liksom han møtte strid og urettferd og djup naud med inderlig kjærleik, so skal og hans tenarar gjera. Dei skal klæda seg med inderlig miskund og kjærleik i all si gjerning.

Lat oss daa elska og tena det lidande folk, og lat os beda for kverandre og for alle Guds tenarar, at hjarto vaare maa verta oppglødde av den heilage altareld, so me kann tala ordet med varme hjarto, og kalla folket til kjærleiks store tenesta paa den lidande jord.

Saa bed me daa for alle Guds tenarar at dei maa tala Guds ord klaart og allsidigt med alt frimod, og me vil beda ogso for deg, broder, at Gud vil rikeleg velsigna deg med liv og aand, og kjærleik og visdom, til det høge kall aa vera tilsynsmann millom dei som talar Guds ord i dette gamle og no atterreiste bispedøme.

I over 2000 aar har livsens ord lydt her, og det hev give mangt eit lidande hjarta kraft i livsens strid og trøyst i dødsens naud. Gud give av sin naade at det ogso i komande tider maa forkynnast i aand og sanning so at fleire og fleire lengtande menneskje finn trøyst og fred og evigt liv.

Vaar Gud som ordet sende,
 I forne tid til oss her nord,
 Gjer du vort turre lende
 Rett grønt for ditt gode ord.
 Det vat for vore feder
 Eit livsens sædekorn;
 Det liver og det gleder
 Enn born og barneborn.
 Gud, lat det støtt faa standa
 Hjaa oss i fager gror.
 Kom, Herre, paa oss anda,
 Gjer levande ditt ord.

Det bed me deg um, vaar Gud og Fader,
 i Jesu namn. Amen.

Efter talen sang koret Davids salme,
 hvorefter Støylen foretok ordinationen og indsatte
 Petersen som biskop paa Stavanger bispestol.

*Biskop
 Petersen*

Menigheten sang salmen "Du som gaar
 ut fra den levende Gud", hvorefter biskop Petersen
 holdt sin indtrædelsesprædiken :

Trefoldighetssøndag Mt. 18, 10-20.
 Tror du paa Jesus som din og hele tilværelsens herre?

Omgitt av nogen faa fattige discipler
 staar Jesus deroppe paa berget. Han selv hadde netop lidt
 en forbryders forbryders død paa forbandelsens træ. Til-
 syneladende hadde han lidt et fuldstændig nederlag. Vist-
 nok stod han igjen levende blandt sine discipler. Men
 rundt om var en fiendtlig verden fuld av hat til Gud og
 hans Kristus. Allikevel vover han at ta i sin mund disse
 majestætiske ord: "Mig er git al magt i himmel og paa jord."

Tror du at disse ord er sande? Eller
 holder du dem for en sværms overspændte tale? Har Jesus
 al magt i himmel og paa jord? Eller er det ikke helt andre
 mægtige, som intet har med Kristus at gjøre, som verden
 bøier sig for? Er det ikke dem, som øver størst indflydelse
 paa menneskene? Saa Kristi venner ofte gaar der sukkende
 og længes efter at han dog vilde vise sin magt og slaa sine
 fiender ned. Og Kristus endelig engang føre sin sag til
 seir.

Den magt, som virker ved tvang, eier
 dog ikke Jesus. Hans rike er ikke av denne verden. Derfor
 gav han avkald paa al saadan magt. Selv om han tvang sine
 fiender i knæ, vilde hat og hevntanker sitte igjen i deres
 sind. Og en dag slaa ut i ny vold. Den slags magt søker det
 onde i verden og formaar intet overfor livets virkelige
 nød. Og tilsidet ødelægger den sig selv. Ti den, som gri-
 per til sværd, skal omkomme ved sværd.

Hvad vil det si at Jesus har al magt i
 himmel og paa jord? Det vil si at hans magt har sit ut-
 spring i den evige og fuldkomne verden, hvor alene Guds
 vilje sker og alt er bestemt av kjærlighet og retfærdighet.
 Den evige verdens kræfter staar til hans raadighet, for at
 han ved dem skal overvinde alt som hindrer det godes seir

183

i tilværelsen. Ved ham sættes de kræfter ind i vor verden, som er istand til at omskape den og gjøre den til Guds verden, idet retfærdigheden, sandheten og kjærligheten kommer helt til sin ret..

Allerede i sit jordeliv viste Jesus sig her som den enestaaende. Han magtet hvad ingen anden har magtet: at leve et rent og fuldkomment liv efter Guds vilje - helt for Gud og for sine brødre. Ved ham blev kjærligheten sat ind som den sterkeste magt. Ikke engang lidelsens og korssets prøve var istand til at knække hand kjærlighet til Gud og menneskene.

Ved ham skedde Guds vilje paa jorden som den sker i himmelen. Guds rike blev en virkelighet paa jord.

Saaledes var Jesus istand til i sit liv at virkeliggjøre Guds tanke og maal ved os mennesker. Derfor blev riket overdraget den korsfæstede og opstandne Jesus som dets konge. Han har ikke engang egenmægtig ranet magten til sig som denne verdens fyrste vilde røkke ham til. Hans magt er ham git av ham, hvem riket og magten og æren tilhører i al evighet. Derfor hviler Jesu magt paa saa fast grund, fordi den er efter hans vilje, som har git hele tilværelsen dens lov.

Hvad formaadde da ikke ogsaa Jesus at gjøre ut av sine stakkars diciple, som hadde flokket sig om ham deroppe paa berget. Det eneste fortrin, de hadde fremfor sine samtidige var, at de hadde været hos Jesus. Ham tilhørte de med hele sin sjæl. Men gjennom disse Kristi mænd virket Guds hellige aand's kraft. Den hellige ild brændte i deres sjæle, og der de drog frem, tændtes ilden i hjerterne. En vældig opgave fik de: at lægge en fra Gud falden verden for Kristi føtter. Verden skulde bli Kristi verden, folkene Kristi folk. Men de gil i tillid til hans løfte: "Se, jeg er med eder alle dage indtil verdens ende." Av erfaring visste de, at hans ord svigtet ikke. I ordet og i løftet hadde de ham selv. Med ham vilde de seire, selv om de tilsyneladende bukket under- som han selv hadde seiret gjennom sin død. Trods sin skrøpeligheit oplevet de alle, hvad en av Kristi stridsmænd uttrykker saa: "Jeg formaar alt i Kristus, som gjør mig sterk/"

Er det ikke ogsaa underlig at se, hvorledes denne Jesu befaling om at kristne folkene og hand løfte om at være med sine er opfyldt indtil idag? Ingen kan lukke øinene for den kjendsgjerning, at verden erobres for Kristus. Trods al motstand vinder hans sak stadig frem baade utad og indad.

Utad- idet grænserne for hans rike stadig flyttes fra land til land fra folk til folk. Ingen anden end Kristus er istand til at gjøre vilde hedninger til fromme, kjærlige mennesker og tilfredsstillende deres dybeste sjæletrang. Ingen anden end han er istand til at knytte racer og folk sammen som brødre og skape den enhet, verden langes efter. I ham gjælder endnu apostelens ord: "Her er ikke jøde eller græker, mand eller kvinde, træl eller fri, men alle er ett i Kristus Jesus, vor Herre.

Og indad- idet baade samfundene og de enkelte gjennesyres av hans aand. Helt ubevist præges vore idealer av ham. Vi lever i en urolig tid. Det gjærer og det ulmer, der strides og kjæmpes, det bølges hit og dit. Men hvad er det som brænder under det alt sammen? Er det ikke længselen efter en ny og bedre verden? En kjærlighetens

istedetfor hadets, frdens og samfØlelsens istedetfor stridens, en verden med tjenestesind istedetfor utbyttersind. Gudsdyrkelse istedetfor mammonsdyrkelse, en verden hvor aand og frihet raar istedetfor tvang og vold.

Netop Jesu Kristi verden.
Hvem anden kan ogsaa skape end ham? Hvem anden kan gi os haap for fremtiden end han?
StØrst av alt er kjØrligheten. Guds kjØrlighet i Jesus Kristus. Den er det som bØrer hele tilvØrelsen. Den er livets lov. "Alt som lever er underlagt kjØrlighetens gjenskapermagt". Fra Jesu kors er det denne kjØrlighetens magt straaler os imØte. Det er den hanØ ord gjØlder: "Naar jeg blir ophØiet fra jorden, vil jeg drage alle til mig."

Paadrager vi os da ikke et stort ansvar ved at unddrage os eller motstaa denne Kristi kjØrlighets magt? Pligter vi ikke for alvor at prØve hvad Kristi magt formaar? Jesus selv viser os frem til en saadan prØve: "Den som vil gjØre Guds vilje, han skal kjØnde om lØrdommen er av Gud, eller om jeg taler av mig selv." Gjør det, og du vil erfare, at Jesus er den herre, Gud har git dig, og til hvem du er skapt. Ja vovet vi at tro hans ord og indrette os efter hans ~~xxx~~ lØfte: "SØk fØrst Guds rike og hans retfØrdighet, saa skal alle disse ting gives eder i tilgift", - da vilde der ske en stor omvØltning baade i vore hjerter og i vort samfund. Og denne mindernes dag vil bety et tidsskifte baade i vor by og vor kirke.

Ja, hvor strØmmer ikke minderne ind over os idag.

En dag for 800 aar siden landet en mand herved i Vaagen. Fra fremmed land kom biskop Reinald brØndende av Kristi kjØrlighet. Paa hans ord tok han op arbeidet her ved Vaagsbunden. Domen reistes til Kristi Øre, klØkkerne kaldte paa gammel og ung, ordet lØd fra slegt til slegt, fra aarhundrede til aarhundrede. Tiderne vekslet, der var tØrre og der var frugtbar tider paa Guds kirkeaker.

Men de mØnd, som saadde det frØ, der spiret og bar frugt til Øre for Gud og for vor by, var ikke de Kristi mØnd? Og de slegter, som var sunde og sterke, var det ikke de, som i Jesu aand hadde lØrt, at gudsfrygt med nØisomhet er en stor vinding?

Kan vi da feire mindefest paa en bedre maate end ved at ta vare paa den arv, som er git os Øg gaa i vore fØdres spor?

Og nu det andet straalende minde denne dag maner frem for os. Det er idag 20 aar siden hin ufor-glemmelige 7 juni, da vort kjØre fØdreland vandt sin fulde frihet. Kan vi bedre verne vor frihet mot alle de nedbrytende krØfter end ved at sØke den frihet, Kristus bringer?

Brodersekt!

Da rØkker vi ogsaa haanden til disse vore brØdre og sØstre paa den anden side havet, som idag feirer sin 100 aars fest i sit nye fØdreland. Det er vemodig, at saa mange mØtte sØke sit hjem i fremmed land. Men vi takker Gud for, at det var det arvegods, den norske kirke hadde git dem, som knyttet dem sterkest til gamlelandet. De kjØndte Kristi magt over sine hjerter.

Og naar nu baandet atter er knyttet mellem

fortid og nutid, idet Stavanger gamle bispestol idag er reist paany, og den store og ansvarfulde opgave at være den første biskop paa den gjenreiste bispestol saa ufortjent er tilfaldt mig, saa er det mit ønske og min bøn paa denne min indvielsesdag, at jeg maa faa naade og kraft til at bygge videre paa den grund, vore fædre har lagt. Maatte Gud ved sin aand hjælpe mig til "at hellige Kristus som herre i mit hjerte" og gjøre ham stor for menigheterne.

Maatte vi alle engang staa for hans kongestol med glæde og gi ham æren og prisen i al evighet. Amen.

Den stemningfulde høitidelighet avsluttedes med at menigheten staaende sang tre vers av "Gud signe vaart dyre fedreland". Avsyngelsen av denne salme gav et like mægtig indtryk som da høitideligheten blev aapnet med "Vor Gud han er saa fast en borg." Da Blix's fædrelandssalme fylgte rummet hadde man følelsen av, at nu var det som engang blev brutt atter sluttet, bispestolen var gjenreist.

Høitaler i

I selve Domkirken er der som nevnt ~~til~~ plads til 1100 mennesker. De som fylgte kirken idag var spesielt indbudne. Ikke desto mindre var det mange flere som fik høre talerne. Ved "Stavanger Aftenblad"s arrangement var der installert en høittaler og femten - tyve tusen mennesker, som var samlet utenfor hørte utmerket hvad der foregik inde i kirken. Netop her i Stavanger virket dette arrangement med megen styrke. For i Domkirkens umiddelbare nærhet, ret over gaten, pleier der hyppig at bli holdt religiøse friluftsmøter. Religiøse foredrag er her meget almindelig. Men nu idag kom talerne og sangen fra kirken, fra den tause og alvorsfulde Domkirkes indre kom de andagtsfulde ord og den skjønnne musik ved hjelp av den moderne tekniks hjelpemidler.

Baade musikken, korsangen, menighetens sang. altertjenesten og prækerne blev utmerket gjengit av

høittaleren. Det gav en forunderlig ^{fileter} at høre orgelspil-
let og menighetens sang tone kraftig utover de mange
tusen mennesker. Der var kirkestemning i det store kir-
kerum med himmelhvælvningen som tak.

Den tusen-tallige menighet blottet sine
hoder under bønnene, da trosbekjendelsen blev læst, da pre-
sten lyste fred over menigheten og da "Gud signe vaart
dyre fedreland" blev sunget inde i Domkirken. Andægtig
og stille paahørtes den høitidelige ordinationshandling ^{og}
prækenerne.

Ikke mindst for de mange tilreisende
blev denne "usynlige" gudstjeneste en uforglemmelig be-
givenhet.

Til Prosessjonen fra Domkirken til Bispekapellet.

Da det led mot gudstjenestens slut,
laget politiet vei fra Kongsgaardtrappen til flagalleen,
og kongevognen kjørte frem foran trappen, hvor kongen
skulde hentes, efter at ha avlagt visit i Bispekapellet
og Domkirken.

Kl. 12.45 aapnedes bispeindgangen til
Domkirken, og det historiske øieblik var kommet, da den
nye Stavanger-bisp skulde gaa gangen fra Domkirken til
Bispekapellet i pakt med den gamle tradisjon. Først kom
biskoperne Støylen og Petersen, derpaa kongen med adju-
tanter, saa Stortingets regjeringens repræsentanter, fylkes-
manden, presterne, stortingsmændene, borgermester, og en
række andre autoriteter. Mens alt ceremoniel tidligere
var gaat efter en strek, slog det netop her en liten
krøl paa sig, idet døren til Bispekapellet viste sig at

være stengt, da konge og bisp banket paa. Nøklerne blev i en fart skaffet tilveie, og det hele intermesso blev en liten elskværdig mindelse om den lange ventetid, der har maattet gaa, siden den forrige Stavangerbisp gik den historiske gang. Kunde Stavanger- bispen vente saa mange aarhundreder, kunde han sagtens vente et par minutter til.

Det er ikke saa svært mange kapellet runner, saa der var stuvende fuldt av folk.

Det var stemningsfuldt at vandre gjennom det vakre interiør, hvor to høie lys brændte i ældgamle staker paa alteret.

Kongetsørde / Arnlöv

Efter at kongen hadde komplimentert biskopen gik han ind i Kongsgaard, hvor mindetavlerne hang. Der holdt rektor Berentsen følgende tale:

Deres Majestæt.

Paa Stavanger offentlige skoles vegne har jeg herved den ære og den glæde at ønske Deres Majestæt velkommen paa Kongsgaards gamle tomter. Kongsgaard har en høi plads i alle stavangeres bevissthet, en egen plads i Deres hjerter. Denne gaard representerer ved siden av vor gamle dom denne bys gamle historie like op til den nyeste tid. Her paa dette sted residerte de høvdinger, som i gamle dage til de forskjellige tider mer end nogen anden representerte denne by.

I middelalderen, da Stavanger væsentlig var en geistlig by, var dette sted bispens residens.

Fra reformationstiden blev det kongens gaard og tillike nu sæte for statens representant i denne landsdel, først for lensherren, saa for amtmændene. Det var selvsagt at naar landets konge gjestet denne landsdel han da færdedes paa dette sted.

I middelalderen var han bispens gjest, senere da stedet blev kongens gaard, bodde han selvsagt altid her, naar han kom paa disse kanter.

Vi har her en mindetavle fra midten av det 18de aarhundrede, som fortæller os hvilke av de oldenburgske konger det er som har gjestet Kongsgaard. Det er Christian I, Christian II, Christian III, Christian IV og Christian V, Fredrik IV, Christian VI og hans dronning Sophie Magdalene.

Ved 18-aarstallet ophørte Kongsgaard at være amtmandsbolig og gik over i privat eie, til eiendommen i 1825 blev solgt til Stavanger kommune for at tjene som lokale for den nye offentlige skole, som i 1824 blev oprettet som en fortsættelse av den gamle ærværdige ~~Mathe-~~dralskole.

I den følgende periode, unionstiden med Sverige, hadde Kongsgaard 2 gange besøk av medlemmer av kongehuset Bernadotte, først i 1833 av Oscar, kronprins og Norges vicekonge, den senere Oscar I, i 1851 av prins Oscar, den senere Oscar II.

Disse to mindetavler fortæller om deres besøk.

Naar Deres Majestæt som repræsentant for det nye, helt selvstændige Norge nu gjester de tomter som for 800 aar siden saa Sigurd Jorsalfar inden sin midte og siden en række andre konger fra vor selvstændighetstid, knyttes igjen et av de baand som binder nutid til fortid.

For at bevare mindet om Deres Majestæts besøk her idag og holde vedlike den smukke, gamle og gode tradition, har en av byens borgere skjænker Kongsgaard en ny mindetavle, hvis ramme vistnok er laget av den samme kunstner fra baroktiden, som har skaaret rammen av tavlen til de oldenburgske konger. Denne tavle skal tolke den stolthet og glæde vi her i Stavanger føler ved at se vor konge som gjest paa vor bys gamle, historiske tomter paa en av dens minderike hædersdage, da bispeværdigheten igjen er blit knyttet til byen og den feirer sit 800 aarsjubelæum.

Med disse ord tør jeg ærbødigst anmode Deres Majestæt om at vise Kongsgaard den ære at avduke

mindetavlen.

189

Kongen svarte i en kort tale. Han takket for de opplysninger, skolens rektor hadde gitt ham og fremholdt, at det hadde sin store betydning rent symbolsk at knytte historien sammen fra fortiden til nutiden, landets gamle og nye selvstændighet.

Kongen henvendte sig derpaa til konsul Gust.A.Arentz, som han tok i haanden og takket for tavlen, idet han fremholdt, at det var et hedig trøf, at det var lykkedes konsulen at faa tak i den.

Derefter foretok kongen avdukningen.

Den avslørede kongetavle har sin spesielle historie. Hos en antikvitetshandler i Oslo har konsul Gustav Arentz faat kjøpt den. Ved konservator Kielland er det bragt paa det rene, at tavlen i sin tid har hængt i Domkirken og at den er forarbeidet og utskaaret av Andrew Smith, den samme som har skaaret ut prækestolen i Domkirken. En av de norsk-danske konger har skrevet sit navn paa denne tavle, men navnet er i tidernes løp blit utvisket. Nu er tavlen blit hængt i Kongsgaard sammen med de to andre kongetavler, som bærer Carl den XV,s og Oscar II navne. Paa den ældste tavle, den, som den norsk-danske konge har skrevet sit navn paa, skrev nu Haakon VII sit.

Straks efter omvisningen i kapellet og Kongsgaard viste kongen sig paa Kongs-trappen, hvor han trykket "husverten" rektor Berentsens haand til avsked og under mængdens hurrarop steg op i vognen.

Derefter fulgte resten av processjonen deltagerne, og formiddagens høitidelighet var forbi.

BISPEMIDDAGEN.

190

Efter indbydelse av bisperne Støylen og Petersen med deres hustruer samledes ved 2,30 tiden en omkring 140 gjester i Frimurernes festsal til middag.

Blandt de indbudne saas stortingspræsident Lykke, statsminister Movinckel, tingmændene fra Rogaland fylke og Rogalands byer samt kirkestatsraad Tveiten, fylkesmanden, general Gruner, professor Kolsrud, skoledirektør Gjøstein, fylkestingets samtlige medlemmer, byens geistlighet og alle Rogalands prester, som opholdt sig i byen i anledning bispeindvielsen.

Kongen var ikke tilstede, da han ikke vilde bryte den gamle skik, at ved den traditionelle bispemiddag efter ordinationen skal biskoperne være de øverste og centrale skikkelser.

Da alle var kommet i sæte ved de dækkede borde, sang man efter biskop Støylens opfordring første vers av salmen "Lover den herre den mægtige konge med ære". Middagen utmerket sig ved en ^{ikke} mangfoldighet av retter, men ved et stilig arrangement og vel tilberedt mat, besørget av Victoria Hotel. Retterne bestod av avkokt laks med grønsaker, kyllinger, og som dessert iskrem. Drikkevarerne bestod av farris og landsøl.

Menuen var avfattet paa latin og lød slik:

Epulum
super
Episcopalu Stavangeriensi
restituto
ante diem septimum Idus Junias
a. MDCCCXXV p. Chr. n,
Ordo epularum
Salmo coctus
Pullus gallinaceus assus
Mensa secunda.

Biskop Støylen ønsket velkommen tilbords og meddelte, at den megen lærdom paa menuen tilstræbte at forklare, at man skulde spise laks, kylling og is.

Fylkesmand Larsen utbtogte kongens skaal.

Biskop Støylen talte for ordinanten og understreket, hvilken stor betydningsfuld begivenhet det var, at Stavanger igjen hadde faat en biskop. Petersen hadde uttalt frygt for, at forventningerne var saa store, at man vilde bli skuffet. Men den nye biskop hadde rike betingelser for sin gjerning, og der var i dette bispedømme saa mange gode medhjelpere i alle lag, varmhjertede, dygtige folk, at man kunde se fremtiden med fortrøstning imøte. Han vilde gi biskoppen et raad. Gaa litt hver dag. Opgaverne løses ikke med en gang, men litt efter litt. Hver dags arbeide føier et nytt ledd til deres løsning. En biskop maatte vise sindighet og kjærlighet. Det var kostelige varer i vor tid, men det var gode, gamle biskopelige dyder, og husket man bare i al sin fremfærd, at det er en over os som styrer alt, var det ikke saa vanskelig at vise sindighet og kjærlighet endda.

Biskop Petersen takket for de mange gode ord biskop Støylen hadde git hammed. Det hadde været ham saa kjært, at det netop var den gamle agderbisp som ordinerte ham, at han bad om at han ogsaa fremtidig maatte nyde godt av hans værdifulde veiledning.

Prost Jonassen talte for fædrelandet. Der heledes saa meget i vor historie i denne tid. Gjenreisningen av Stavanger Domkirke var ledd i dette arbeide,

192

et nyt bevis paa at vi var paa hjemvei. Han sluttet med et ønske om at vort folks løsen maatte bli, ikke kamp for tilværelsen, men samarbeide for livet. Efter talen sang forsamlingen "Ja vi elsker".

Domprost Gjerløw utbragte en skaal for storting og regjering og takket for den forstaaelse kravet om Stavanger bispestols gjenreisning var blit mødt med av statsmagterne. Han sluttet med at foreslaa at man sendte forhenværende statsminister Abraham Berge, som ved sygdom var hindret fra at være tilstede, et hilsende telegram. Forsamlingen sluttet sig ved applaus til dette forslag.

Stortingspræsident Lykke takket for Skaalen. Under den hellige handling ved den historiske gudstjeneste iformiddag hadde han sittet med en levende og inderlig følelse av, at statsmagterne hadde handlet ret, da de imøtekom ønsket om at gjenreise Stavanger bispestol. Han trodde og haabet at beslutningen maatte bli til velsignelse.

Skoleinspektør Tveteraas talte for kirken, hvorefter man sang "Kirken den er et gammelt hus".

Statsraad Tveiten understreket at bispestolens gjenreisning var en seir ikke bare for de kristelige interesser, men ogsaa for norskheten. Han maaned til at være taalsomme og forstaaelsesfulde, til at huske at det var ikke bare læresætninger det gjaldt i vor kirke, men ogsaa hjertelaget og livet.

Ordfører Torjer Meling ønsket paa Stavanger bys vegne den nye biskop tillykke.

Stortingsmand Svendsen fra Drammen bragte Petersen en hilsen fra studiekammerater og fra hans fødeby.

Biskop Støylen takket de assisterende prester og i første række domprost Gjerløw.

Biskop Hognestad talte for bispinderne.

Pastor Andr. Jakobsen, som var toastmaster ved middagen, refererte en række telegrammer, som var indløpet i anledning av dagen.

Fylkesmand Larsen takket paa fylkestingets vegne for indbydelsen til festen og fremholdt at ønsket om at se bispestolen gjenreist var mindst like stort i fylket som i byen. Særlig takket han Gjerløw uten hvis store arbejde i denne sak vi ikke vilde ha set bispestolen gjenreist idag.

Biskop Petersen takket frimurerlogens styre fordi det hadde overladt frimurerlogens lokaler til denne fest.

Statsminister Mowinckel takket for maten og uttalte sin beundring for det samarbeide osm alltid var mellem Stavanger og Rogaland fylke. Det var et eksempel til efterfølgelse. Han mindedes ogsaa 7 juniverket og de utvandrede landsmænd og uttalte haapet om et sterkere samhold mellem alle av norsk stamme. Under livlig bifald foreslog han et hilsningstelegram til Chr. Michelsen, som ligger syk.

Den hyggelige middag var avsluttet ved 6 tiden.

Hilsener til ordinationen:

Biskop Petersen mottok i anledning av dagen bl.a. følgende hilsener:

Minneapolis: New York-komiteen for Domkirkens mindegave sender bedste hilsener i anledning dagen.

Pedersen,
formand.

Arnesen,
sekretær.

North Field, Minnesota: God bless Stavanger church nation

Hilsener til ordinationen:

194

Biskop Petersen mottok i anledning av dagen bl. a. hilsener fra New York komiteen for Domkirkens mindegave ved PEDERSEN, formand, ARENESEN, sekretær, Norwegian Lutheran Church Amerika ved Dr. Stub., likeledes fra biskoperne Lunde, Bjønnes Jacobsen, Jens Gleditch, Støren - og videre er ~~der indkommet~~ hilsningstelegrammer fra domprosterne i Bergen, Kristianssand, Oslo og Nidaros, fra Sjømandsmissjonens styre, fra Østoplandenes kreds av kristelige ungdomsforeninger, fra biskopens gamle menighet, Stranda menighet, fra pator Sigmond i Brokklyn og desuten en masse privartelegrammer.

Det sterke religiøse liv, som præger Stavanger, gjorde sig gjældende i fremtrædende grad utover dagen i dens videre forløp. I alle kirker var der om aftenen gudstjeneste og ved alle gudstjenester var der fuldt hus. Kl. 10.30 talte biskop Høgnestad og sogneprest Solheim i Petrikirken, og prost Jonassen og pastor Fasmer Dahl talte i Johanneskirken. Likeledes holdtes der i Petrikirken barnegudstjeneste kl. 3 eftermiddag. Foran alteret var for anledningen opstillet to store norske flag. Mange av barna var ledsaget av sine foreldre, og de smaa lyttet interessert til de ord som blev sagt og til den vakre sang.

Lærer Gabriel Olsen fortalte letfattelig og greit om Stavanger bys historie ned gjennom tiderne og dvælte særlig ved dens kirkelige liv. Han fortalte om Stavangers første bisp og gjorde mere utførlig rede for biskop Jørgen Eriksen og hans betydning. Han sluttet med at nedbede Guds velsignelse over Stavanger nye bisp.

Saa sang hr. Fridtjof Monsen stemningsfuldt "Gud skal alting mage", hvorpaa pastor Brekketalte til barna

i tilknytning til Jesu ord: "Se, jeg er med eder alle dage indtil verdens ende." Det blev paa en maate en fortsaettelse av lærer Olsens tale, og med tydelige og klare ord fik barna høre om de mange synlige beviser paa Guds nærværelse i vor by helt fra dens første tid, om kirkerne, om missjonen, om det velsignelsesrike avholdsarbeide, om barnehjemmene og de andre barmhjertighetsinstutusionsjoner og saa fremdeles. Gud er her idag og han er overalt, i hjemmet og i skolen, naar man er alene og naar man er flere sammen, sluttet pastoren.

Derefter sang man salmen "Lov og tak og evig ære", hvorpaa Fridtjof Monsen sang "Nu lever Herrens navn". Gudstjenesten sluttet med at pastor Brekke lyste Guds velsignelse over forsamlingen.

Bispekantaten.

Som et værdig led i festligheterne ved bispeindvielsen indgik ogsaa fremførelsen av en kantate, skrevet og komponert for anledningen .

Domkirken var fylt til sidste plads, da kongen præcis kl. 6.30 ankom med sit følge og blev anvist sæte i kirken. Forsamlingen sang saa tre vers av Blix s fædrelandssalme med Sensens pompøse melodi, og saa tok fremførelsen sin begyndelse. Organist Svensen dirigerte, og solister var fruene Adreassen og Ramsland samt herrerne Eivebakken og Lars Olsen. Askelands kor utførde de sanglige partier og et amatørorkester stod for musiken.

Kantaten fik en festlig fremførelse.

Organist Svensen har al ære av sit verk, baade som komponist, dirigent og instruktør. Naar nu kantaten paa torsdag atter skal synges bør alle, som har interesse for musik og musikalske forhold i Sta-

vanger, gaa og høre den.

196

Efter kantatens slut besteg biskop Støylen prækestolen og holdt en kort tale med utgangspunkt i dagens epistel. Han sa bl. a. :

Det sømer sig for oss her idag aa venda oss til Gud med takk for hans uendelige kjærleik og for hans styring av vort folk. Det har vore tunge tider og lyse tider, det hende at han refsa oss, saa saari blødde, men han har og vist oss naade og miskund. Me maa takka Gud for denne festdagen. Me maa og takka Gud for dei mange, som tok Kristi kyrkja med seg til framandt land, og som sidan har synt seg som eit kristens folk til æra for heimlandet og frenderne der.

Naar eg no staar her, maa eg faa nytta høvet til aa takka for den tid eg har fenge lov til aa vera tilsynsmann her. Eg har so mange rike minne um kristne menneskje og varmhjarta kristeleg verksemd i bygder og byar. Maatte Guds rike velsigning fylgja kyrkjelydar og prestar, og maatte arbeidet gaa fram i trui paa Jesus Kristus. Tag saa imot Herrens velsigning.

Talen, som blev fremført paa biskopens vanlige varmhjertede og overbevisende maate, gjorde et dypt indtryk paa den store forsamling. Og da man tilslut staaende sang første vers av "Lover den Herre", var det sikkert mange, som sendte biskop Støylen varme tanker og gode ønsker for fremtiden.

Høittalerne blev ogsaa brukt under kantaten, og mange mennesker benyttet anledningen til at høre paa den i Kongsgaard.

Kantate ved Stavanger bispestols gjenreisning:

Forspil. Orkester.

Blandet kor:

Evige Gud,
alt hvad du vil, det maa ske paa dit bud.
Under historiens bølger
alltid din finger sig dølger.

Bassolo med kor:

Menneskeverk
smuldrer til støv. Du alene er sterk.
Under ditt scepter maa raade
rettferd og visdom og naade.

Duett for sopran og bass:

197

Kong Sigurd badet sig i Jordans elv.
Han steg mot strand, han saa mot himlens hvølv
og tanken fløi saa lett og rapp som lynet
mot Norges land.-
Det laa i vaarens sterke glans for synet.

Kong Sigurd vandret fromt til Kristi grav.
Han bøiet kne og hellig løfte gav
at om der untes ham et fremtids-virke
i Norges land -
som vern han skulde staa for Norges kirke.

Ved graven senket han sitt skjold og sverd
og drog saa hjemad paa sin høvdingferd.
En morgen glad han møtte straaleglansen
fra Norges land -
Sitt løfte gjemte han i minnekransen.

Stort kør:

Hør, klokkene kalder
med bevende klang.
Med malmtunge røster
de taler, de trøster,
og tonene høres
de bæres, de føres
saa vide om vang
Dang - dang -
Mektig myndig er klokkernes klang.

Nu frydes Stavanger
ved toneernes klang.
Nu løftes hvert øie
i haap mot det høie.
I hus og i hytter
man stanser og lytter -
Hvad er det for sang ?
Dang - dang -
Herlig, kjærlig er klokkernes klang.

Bassolo med kør:

Verdens skaper, store Gud
hellig er ditt ord og bud.
Faderomsorg for oss bær du,
hellig, hellig, hellig er du
store Gud.

Verdens frelser, Jesu Krust,
lys av guddomslys forvisst,
før vaar synd du gikk i døden
steg av grav med morgenrøden,
sterke Krist.

Duett og kvartett:

198

Guddomsaand og gledens kilede,
talsmann god og trøster milde.
Frelsernavnet du oss lærer,
inn i faderfavn oss bærer,
naadens aand.

Norges rike. Mørk og haard
blev din lodd i tider lange.
Slag i slag og saar i saar,
tap og tvil i tunge kaar,
ingen klang av vaarens sange
over vidd og vange.

Herjet, veltet, lagt i muld
alt som solblankt skulde skånne,
fædres gave underfull,
slektens dyre arvegull,
revet som av vintrens vinde
ut av folkets minne.

Nu er nedgangstiden endt,
atter klinger vaarens toner.
Herrens haand har vintren vendt,
lys i landet hat han tendt,
mektig over os han trøner
og vaart livshaap kroner.

Reist er Stavanger bispestol, den gamle.
Nu høres sagas vingesus,
og glad om domens gamle hus
nu ung og gammel atter kan sig samle.

Velkommen du som bærer bispestaven.
Velkommen atter til din stol.
Nu hilser dig Vaarherres sol.
Vi bøier oss, vi takker Gud før gaven.
Kong Sigurds verk er atter bragt i orden,
og biskop Reinald ser
med fryd hvad nu her skjer.
Han gav sitt liv før lysets sak i norden.

Stort kor:

Norges kirke - snart i tusen aar
klang din milde røst i Norges dale.
Guddomsordets dype, sterke tale
skapte i vort land en aandens vaar.
Frø du saadde i vor fædrefjord,
sannhetsfrø som steg til sømrens flør.
Aandens skjulte, underfulle virke,
bygget blandt oss Jesu Kristi kirke.

Liten var din kraft saa mangen gang.
Tidens barske uvær om dig bruste.
Mangt et solblankt vaarens haap det knuste,
overdøvet titt din stemmes klang.
Men du prøver dog paany, paany,
og din mark blev lagt i bedre ly.
Haapet glimtet atter for ditt øie,
tendt av straaleglansen fra det høie.

Fædres kirke - over Norges folk
 hvelve du ditt tak til tidens ende.
 Liv og lys fra fjell til fjord du tende,
 alltid tro mot Gud som sannhets tolk.
 Da skal landefred og folkegavn
 vokse fagert frem i Jesu navn,
 og vort folk skal haap og fremtid eie
 selv naar ferden gaar paa tunge veie.

Kvartett:

Vi takker dig, vor store Gud.
 Dit naadebud
 fant vei til vaare grender.
 Du styrer alt, du teller aar,
 de tunge kaar
 til fryd du atter vender.
 Din guddomshaand kan løse baand.
 Din arm saa sterk gjør underverk.
 Din time selv du kjender.

Vaart land og folk velsigne du.
 Kom oss ihu
 med aandens rike grøde.
 La blomstre i din varetekt
 vaar unge slekt
 som rosenknopper røde.
 Ja, herre, huld. Som arvegull
 la ordet gaa til store, smaa,
 og vekke liv av døde.

Kor.

Gloria Deo in excelsis.
 Halleluja.

Hele eftermiddagen var der en vældig menneskemængde paa benene. Rundt Bredevandet var det et ualmindelig livlig folkeliv, i Domkirkeparken lyttet mængden til divisionsmusiken. Ute paa havnen flokkedes en mængde robaater især omkring kongeskibet og tildels ogsaa omkring de italienske jagere, hvis besætninger saavel fra sine skibe som iland med aapenbar interesse iagttar hvorledes er stort kirkestevne artet sig i det høie nord.

Solen sank i et hav av guld med himmelens rosenskjær som en forjettelse om godt vær for morgendagen, og et taknemmelig folk gik til ro med susen av salmesang og høitid i sin sjæl.

Stavanger gamle bispestol var gjenreist.

en stor fylkesutstilling paa Bjergsted, som blev aapnet av kongen mandag formiddag.

"STAVANGEREN" skriver: Atter en dag, om mulig endnu mer straalende end igaar. Og saaledes er byens jubilæum og hvad dermed staar i forbindelse gaat ind i historien som en enestaaende solfest uten mindste skygge.

Igaar var Domkirken centret for begivenheterne - idag var turen kommet til Bjergsted, og han hadde utvilsomt ret en av vore utenbys gjester, naar han uttalte at baade Domen og Bjergsted hadde erobret hans hjerte, hver paa sit vis, men begge var klenodier, som enhver by maatte misunde os.

Ogsaa i formiddag var der store menneskemasser ute for at se kongen da han steg iland kl. 11.20 - og kjørte til Bjergsted for at aapne jubilæumsutstillingen.

Hvor mange mennesker, der var samlet paa Bjergsted er vanskelig at si, men politifolk mente, at der var 8 a 10 000 - der var i alfald saa mange som der med rimelighet var plass til og vel saa det.

Mens man ventet paa kongens komme spilte kommunekorpset under hr. Olaf Paulus s ledelse bl. a. "Sigurd Jorsalfarer".

Saa forkyndte et hornsignal at kongen med følge traadte ind i Bjergsted - alle reiste sig og æresvakten under kaptein Knaps kommando presenterer gevær.

Oppe paa terrassen foran utstillingsbygningen var samlet en række av landets, fylkets og byens autoriteter med stortingspræsident Lykke og statsminister Mowinckel i spidsen.

Kongen hilste paa en række av de tilstedeværende, hvorefter jubilæumskomiteens formand konsul Hans L. Falck besteg talerstolen og uttalte bl.a. følgende:

Deres Majestæt, mine damer og herrer. Stavanger by kan iaar feire sit 300 aars jubilæum, og byens indvaanere har fundet ikke at burde la denne anledning paa upaaagtet hen. Vi besluttet at feire jubilæet og som et led i dette indgaar denne utstilling.

Vi tillot os at indby Deres Majestæt samt representanter for storting og regjering og vi er taknemlig og glad for, at vor indbydelse blev mottat. Vi glæder os over det, fordi vi deri ser bevis paa, at Norges konge, storting og regjering ærer Stavanger by. Vi er glade for at se disse vore høie gjester hos os idag, idet der es nærvær kaster glands og hæder over Stavanger. Paa alle Stavangeres vegne byr jeg Deres Majestæt hjertelig velkommen og jeg retter den samme tak ogsaa til de mange andre gjester som i denne tid besøker vor by.

Byens ordfører, skibsreder Torjer Meling, holdt derefter en længere tale, hvori han gav en historisk oversigt over byens utvikling op gjennom tiderne.

Tilslut overrakte ordføreren Hans Majestæt kongen det første eksemplar av det festskrift, som er utgit i anledning av jubilæet.

Saa utførtes den store kantate hvori d hrr. Lars Olsen, Elvebakken og Fridtjof Grude synges solo. Koret, under hr. Alfred Johansens ledelse, løste sin oppgave paa en meget fortjenstfull maate, og ikke mindst de frem-

mede gjester var henrykt og forbauset over at saavel en saadan kantates tekst som tone var hjemmegjort arbeide.

Utstillingskommitteens formand, Bryne, anmodet derefter kongen om at aapne utstillingen.

Da kongen besteg talerstolen blev han hilset med ovationer.

Det er mig en glæde, uttalte kongen, at efterkomme denne anmodning, og jeg vil uttale mine bedste ønsker for utstillingen, at den maa komme til at svare til de store forhaapninger, man har knyttet til den. Jeg vil lykønske alle som har hat med løsningen av denne sak at gjøre, fra formanden i den store komite til de arbeidere, som har reist dette verk ved sine hænders arbeide. La os haape at det straalende vakre vær, vi har hat i disse dage, maa kunne betragtes som et godt omen, ikke bare for denne itstilling og denne by, men for det hele land. Med disse ord erklærer jeg herved Stavanger jubilæumsutstilling aapnet.

Talen paahørtes staaende og kommune-korpset intonerte: "Rygjafolkets fjeld og dype fjord".

Efter at kongen hadde erklært utstillingen aapnet blev han av komiteen vist omkring paa utstillingen, hvor de mange vakre montret vakte hans udelte beundring, og han uttalte sin uforbeholdne anerkjendelse saavel over de utstillede gjenstande som for arrangementet.

Den store jubilæumskantate, med ord av R. Tveticaas, musik av Gustav Eriksen:

Nordsjø brøt i barske netter
inn mot Jædarstrand.
Draugen sang og moens vetter
gren mot bølgens brand.
Men derinne
i den vakre, brede bukt,
der laa vaagen lunt og lukt,
der var ly at finne.

Fjordens fisker, trett av kavet
søkte inn med hast.
Brinken reiste rygg mot havet,
bastet bølgens kast.
Her en bolig
trygg og traust han reise vil.
Her skal hellig arneild
voktes vel og trolig.

Først den ene, saa de mange.
Hus ved hus steg frem.
Vintren svant, og vaarens sange
hilste hjem ved hjem.
Lyse voner
blinket frem fra vidd og vang,
og fra berg og bakke klang
klare soldagstener.

Se byen i morgensols glans
med hytter om havnen i krans.
Mot fremgang den higer
og stunder og stiger,
og Rogaland smiler og hilser den glad:
Velkommen, Stavanger i byenes rad.

Den fester ved fjorden sin rot
 med speilklare vaag ved sin fot.
 Og smaabølger gynger
 og vugger og synger,
 og Domen staar høi og alvorlig paa vakt
 og slutter med himlen sin evige pakt.

Og prester og klerker i rad
 de sver sin gjerning saa glad.
 Med bøn og med toner
 alt livshaap de kroner,
 og bispen i skrud foran høialtret staar,
 mens hellige hymner mot himmelen gaar.

S o l o.

Havet, havet - det vuggende hav.
 Sukkende, klagende,
 lokkende, dragende,
 Ungdommens længsel, men tuseners grav.

Havet, havet - det ligger saa nær.
 Bølgende, brusende,
 fraadende, knusende -
 Vennen ustadig, men alltid dog kjær.

K o r.

Havet - aa for rigdom i ditt skjød.
 Fiskerflaaten farer,
 folk i tette skarer,
 søker ut med glede,
 alltid rede
 til en alvorstytt paa liv og død.

Havet - alfarvei til alle land,
 Ungdomslengsler stiger
 og med langferd higer,
 gutteflokket fager
 festlig drager
 ut paa bølgevei mot fjerne strand.

Havet - du vor drøm i tusen aar,
 nordmenns kongerike,
 storslaat uten like,
 slektens strenge lærer,
 rikdoms bærer -
 Hell oss. Ved din dør vi bygge faar.

S o l o

Taakebanker
 tungt og tett sig sammen sanker.
 Nedgangsveien ligger banet,
 skygger sløret lykkens sol.
 Byens rettigheter ranet,
 bispen flyttet fra sin stol.
 Skolen ribbet. By i brand -
 intet, intet holder stand.
 Taakebanker
 tungt og tett sig sammen sanker.

K o r .

Den reiste sig. Den sterk red stormen av.
Den suget saft og kraft fra land og hav.
Og til dens torv, og til dens lune strand
blev alfarvei fra hele Rogaland.

Dens haandverk og dens handel spiret frem
som trygge grunnlag for de mange hjem.
Den lærte bølgens vei til fjerne strand
og førte Norges flagg fra land til land.

Og industriens sterke stempelslag
med klangfull røst forkynner fremtids dag.
Og folkets jubel nu mot byen slaar:
Hill dig, vaar by, med 800 aar.

K o r med s o l o .

Festklædt og fager,
kranset av vimpler og flagg
smiler du mot oss idag,
skinnende, sjøfriske by.

Fortidens billeder drager
frem for ditt aasyn og løfter ditt ry.
Konger i purpur, bisper i skrud,
munker og abbeder, klerker og prester,
alle dig gjester,
bærer om henfarne sekler sitt bud.
Arbeidets menn
møter og kjenner Stavanger igjen,
sjømenn og fiskere, haandverkerlaget,
trofast de fylker sig tett under flagget,
hilser sin by.

Fremad de bar den, trods storme og støt,
fremad de bar dem om bølgene brøt
og lynene glimtete fra sky.
Arbeidets travle, flittige hær,
nu staar den nær,
følges av trofaste kvinner som bygget,
hegnet og trygget
hjemmet, det sterke, hvor fremtiden gror.
-Hill eder alle, som bygget vor by,
gav eders innsats paany og paany,
hill eder alle, alle.

K o r .

Stavanger -
smilende du ligger der og drømmer,
fjordens friske luftning mot dig drømmer.
Bredevandets øie himlen fanger.
Domens dype toner
helg og virke kroner,
tender stjerneglansen paa din vei.

Stavanger -
aaopen er din vei mot fjerne kyster
og din ungdom ut til langferd lyster,
Havet var i tusen aar din dænger.

204

Hell og hæder følge
dig paa land og bølge.
Lys og lykke over fremtids vei.

Slutningskor med duett.

Fremad, Stavanger. Fremad tross alt.
Støttene falt,
men livskraften eier du selv.
Over dig blaaner det skinnende hvelv,
og havet det ligger som før
med glinsende gull ved din dør.
Jæderens sletter, Ryfylkes daler,
trefast de taler
trøst og ferhaapning tross alt.
Støttene falt,
men endnu det klinger om holmer og tanger:
Fremad, fremad, Stavanger.

Fra utstillingen kjørte kongen til
kunstforeningens nye hus paa ^aMoldevei, hvor han blev budt
velkommen av foreningens formand, boktrykker Jacob Dreyer.
Efter korte taler av formanden og kongen erklærte kongen
utstillingslokalet for aapnet.

Omkvelden var det stor folkefest
paa Bjergsted og jubilæumsfest i Bethanis, arrangeret av
byens tre menighetsraad.

Om festen i Bethania heter det:

"Bethania var tæt besat, da pastor
Jacobsen som vert aapnet festen med nogen velkomstord
paa vegne av byens tre meninhetsraad. Et specielt velkom-
men rettet han til hædersgjesterne: biskoperne Støylen,
Hognestad, og Petersen samt domprest Gjerløw. La os vaage
os til at kalde dette en 800-aarsfest for menighetslivet
i Stavanger og la os erindre, at Jesus Kristus er igaar
og idag den samme, ja til evig tid - selv om tiderne
skifter.

Efter at en av A.J. forfattet fest-
sang var sunget fremsa lærer Molaug en av ham forfattet
prelog.

Festtalen holdtes av prost Kløvstad

i tilknytning til Pauli ord: Kristus Jesus kom til verden for at frelse syndere. At bære frem dette bud er kirkens og dens budbæreres opgave og kirkens eneste eksistensberettigelse. Det store verdensproblem nu og til alle tider er just dette at frølse syndere. Vi takker Gud for alle, som har baaret frem vidnesbyrd om Kristi frølsende kraft op igjennem aarene. Tiderne skifter raskt og formen for forkyndelsen likesaa. Vi vil ønske og be, at forkyndelsen ogsaa i fremtiden i form og farve kan svare til tidens krav, men altid slik, at Kristus Jesus er kommet for at frelse syndere.

Vi er samlet ikveld for at ta avsked med et par forkyndere av det gode, gamle evangelium. Støylen skal gudskelov fremdeles røkte sin gjerning som tilsynsmand i den norske kirke. Det er bare med Stavanger og Rogaland, han tar avsked. Han kan imidlertid være forvisset om, at han vil bli bevaret i kjær og taknemmelig erindring. Ingen har misforstaat hans forkyndelse. Den har altid været baaret av det centrale i kristendommen: Frelsen i Jesus Kristus. Ikke mindst presterne sender ham en inderlig og varm tak. Vi vil mindes ham som sjælesørger og ven. Gud gi Dem mange lykkelige dage til, biskop Støylen.

Domprost Gjerløw tar avsked og forlatter Stavanger by. En inisiativrik mand har han været og et stort organisatorisk arbeide har han nedlagt i de menigheter, han har betjent her i byen. Gjenreisningen av Stavanger bispestol er ogsaa hans verk, og vi vet at han har omfattet sin sognekirke med den største interesse. Hans forkyndelse han bedst karakteriseres med salmen: Dype, stille, sterke, milde guddomsord fra himmelhavn. Der er ingen, som præker som han. Vi præster bringer ham

206

ikke mindst tak for den bærende kraft han har været i vor presteforening. Og hans frue takker vi ogsaa for det interesserte arbejde hun har utført. Maa Guds rike velsignelse hvile over domprosten i Deres otium.

Og saa et hjertelig velkommen til vor nye biskop. Han er ikke fremmed for os. Vi vet at han vil løfte høit det centrale: Jesus Kristus kom til verden for at frelse syndere.

Efter bevertningen gav amatørorkestret flere vakre numre tilbedste, hvorefter hilsener bragtes fra byens menigheter.

Conrad S. Pedersen hilste fra Dom menighet den nye biskop velkommen og takket biskop Støylen for hvad han hadde været som tilsynsmand. Det var som den i ordets bedste forstand jevne folkets mand han hadde vundet saa fast plads i alles hjerter. For domprosten skal Dom menighet i næste uke holde avskedsfest, og der vil da bli anledning til at takke for hans indsats baade i den ene og anden retning, men han vilde allerede nu bringe domprosten en hjertelig tak. (Den store forsamling sluttet sig hertil ved at reise sig.)

Kjøbmand Geertsen takket paa Petri menighets vegne og lærer Babriel Olsen paa Johannes menighets vegne.

Fylketstingets formand, Steinnes, takket fra fylkets menigheter. Det hadde været fest i menighetene, naar Støylen kom paa visitas, og domprosten hadde i det halve aar han fungerte som bisp ogsaa vundet hjerterne ved sin fine og vakre fremtræden. Nu hadde talerne fra byens menigheter git indtryk av at ville annektere den nye bisp. Men det skulde vi ikke ha noget av. Han skulde være en bisp for Stavanger bispedømme og taleren ønsket

ønsket ham naade til at være en tilsynsmand, som skapte liv i menighetene over alt.

207

Hr. Bergsholm foredrog saa et vakkert solonummer, akkompagnert av hr. Mølback.

Biskop Støylen hadde saa uendelig meget at takke for - ikke bare for det som var sagt her i ikveld. Men fra saa mange gode minder fra sin 11-aarige virksomhet her i Rogaland. At tjene hadde været hans bestræbelse, at komme ut og hjelpe den arbeidende og stridende menighet. Det største er at være menneske blandt mennesker og et Guds barn er det aller største. Jesusnavnet maa være det som lyser over alle andre utover disse bygder og være en Guds kraft til frelse for den lidende og stridende menneskehet.

Domprost Gjerløw takket for de venlige ord, som var rettet til ham.

Biskop Hognestad bragte en hilsen fra Bjørgvin bispedømme til Stavanger bispedømme - fra den ældre til den yngre søster. "Velkommen att. Du var burte ei stund, men godt at du kom igjen." Taleren uttalte videre ønsket om, at der maatte være et godt grandelag mellem de to bispedømmer. Det kunde jo tænkes, at der for eks. blev strid om grænserne. I gammel tid hørte Eidfjord i Hardanger til Stavanger bispedømme og som vederlag fik Bjørgvin Sveic. Eidfjord er forlængst indlemmet i Bjørgvin, men Stavanger har ikke faat Sveic igjen. Nu- nogen strid om grænserne venter vi ikke. Men bisperne skal være aandelige stridsmænd. Det er slut med dette, at de skal reise omkring og kritisere. De skal tvertimot være arbeidere, som setter merker efter såg. Og taleren ønsket ikke noget bedre for sin nye kollega end at han som aandens stridsmand maa erobre talerens ~~stamme~~ stammebrøder jærbuen og alle ryger for Gud. Det er den

bedste maate at skape et godt grandelag paa.

208

Biskop Petersen avsluttet med en tak for alle de velkomstord, som hadde lydt. Det, som hadde git ham frimodighet til at gaa ind i det nye arbeide, var troen om, at det var Gud, som hadde kaldt ham til det, og naar Gud hadde kaldt ham, vilde han ogsaa skjænke kraften til at arbeide. Biskopen manet til samhold og forbøn og lyste sluttelig den apostoloske velsignelse over forsamlingen."

kvelden var en av de vakreste paa lange tiider.

Da kongen kom litt over kl. 8 utbragte borgermester Middelthon et leve kongen, som fik stormende tilslutning og musiken spilte kongesangen.

Efter at kongen hadde hilst paa flere av fremmøtte gik talerne slag i slag.

Ordfører Meling holdt en kort, anslaaende tale for kong Haakon. Tre gange tidligere hadde kong Haakon besøkt Stavanger _ han har altid været velkommen, men aldrig mer velkommen end denne gang.

Et 3 3 hurra for kong Haakon Vll.

Da hurraropene og bifaldet hadde lagt sig steg kongen frem paa talerstolen og blev hyldet paa en maate; som ikke var til at ta feil av.

Jeg maa faa lov til at takke ikke alene for ordførerens venlige ord til mig, men jeg maa faa takke denne bys hele befolkning for den store elskværdighet og hjertelighet hvormed jeg er blitt møtt ynder hele opholdet her. Allerede ute i fjorden blev jeg møtt av saa mange mennesker, at jeg trodde hele befolkningen maatte befinde sig paa vandet,

The Norwegian Lutheran Deaconesses' Home and Hospital

FOUNDED 1883

Fourth Avenue and Forty-sixth Street
Brooklyn, N. Y.

209

Folkefesten paa Bjergsted hadde samlet et saa stort antal mennesker som Bjergsted kunde rumme, og kvelden var en av de vakreste paa lange tider.

Da kongen kom litt over kl. 8 utbragte borgermester Middelthon et leve kongen, som fik stormende tilslutning og musikken spilte kongesangen.

Efter at kongen hadde hilst paa flere av fremmøtte gik talerne slag i slag.

Ordfører Meling holdt en kort, anslaaende tale for kong Haakon. Tre gange tidligere hadde kong Haakon besøkt Stavanger _ han har altid været velkommen, men aldrig mer velkommen end denne gang.

Et 3 3 hurra for kong Haakon VII.

Da hurraropene og bifaldet hadde lagt sig steg kongen frem paa talerstolen og blev hyldet paa en maate; som ikke var til at ta feil av.

Jeg maa faa lov til at takke ikke alene for ordførerens venlige ord til mig, men jeg maa faa takke denne bys hele befolkning for den store elskværdighet og hjertelighet hvormed jeg er blit møtt ynder hele opholdet her. Allerede ute i fjorden blev jeg møtt av saa mange mennesker, at jeg trodde hele befolkningen maatte befinde sig paa vandet,

~~42~~

The Norwegian Lutheran Deaconesses' Home and Hospital

FOUNDED 1883

Fourth Avenue and Forty-sixth Street

Brooklyn, N. Y.

240

men da jeg kom nærmere opdaget jeg at der allikevel var igjen et par mennesker til at staa paa bryggerne (stor munterhet). Og alle disse smilende og glade ansigter, som har møtt mig efter at jeg kom hit, de har for mig - i min stilling - været til stor opmuntring, og det maa gi mig lov til at tro, at landets konge er velset ogsaa i denne by (stormende, langvarig bifald).

Kongen nævnte videre, at naar Stavanger nu kunde feire sit 800 aarsjubilaum, saa er det, selv for en by, en respektabel alder. I tidens løp har Stavanger gjennemgaat tildels storé kriser, men der er ingen der kan tvile paa denne bys fremgang. Og vi skal idag med tak og ære mindes se slegter, som gjennem aarhundreder har ofret sine kræfter i arbeidet til fremme og utvikling av denne by, deres hjemstavn. Vi ser nu et stort resultat av disse slegters arbeide, og jeg vil ønske at denne bys befolkning, som har vist sig at besitte seig vilje, arbeidsomhet og utrættelig foretagsomhet paa stadig nye felter, at den ikke maa svikte, men fortsætte arbeidet til byens trivsel.

Leve Stavanger by.

Kongens tale, som blev paahørt med den mest intense opmerksomhet, gjorde det sterkeste indtryk.

Redaktør Rygg talte for stortinget og nævnte blandt den "store" dage hin 7 juni for 20 aar siden

The Norwegian Lutheran Deaconesses' Home and Hospital

FOUNDED 1883

Fourth Avenue and Forty-sixth Street

Brooklyn, N. Y.

211

som knæsatte den linje, som satte Norge blandt de frie og selvstændige nationers række _frem til ret og rang. Vi husker ogsaa den gang stortinget fattet beslutning om bispestolens gjenoprettelse — en beslutning som gjengav Stavanger dens ret og rang. Vi benytter anledningen naar stortingets præsident er tilstede her, at takke stortinget for disse beslutninger, og vi knytter dertil de bedste ønsker for stortinget i dets arbeide for at bygge Norge og verge Norge.

Fylkesmand Larsen talte for den norske regjering, som vi skyldte tak og hyldest, fordi den hadde fremmet de beslutninger, som har bidrat til at kaste glands over byens jubilæum. Og vi takker regjeringen, fordi den har støttet ogsaa andre krav fra dette distrikt _berettigede krav som f.eks. Sørlandsbanens bygning helt frem til Stavanger.

Stortingspræsident Lykkes tale for fædrelandet:

Deres Majestæt, mine damer og herrer.

De ord som fylkesmand Larsen rettet til statsministern som desværre har maattet reise herfra, har bevæget mig til ogsaa at takke ^{paa} regjeringens vegne for den hilsen som er bragt regjeringen. Jeg vil først og fremst paa stortingets vegne rette en hjertelig tak for de vakre ord som blev utbragt for stortinget, og jeg tror at jeg tør si

The Norwegian Lutheran Deaconesses' Home and Hospital

FOUNDED 1883

Fourth Avenue and Forty-sixth Street
Brooklyn, N. Y.

212

jeg har hele det norske folk forøvrig bak mig, naar jeg idag i tilslutning til Hans Majestæts vakre ord for Stavanger by bringer Stavanger og dette fylke en hjertelig hilsen fra hele Norge.

Vi som har hat den glæde under Dødens høireiste hvælv at se Stavangers nye biskop indviet til sit ansvarsfulde kald, vi som har set denne by klædt i fest for at feire et 800 aars jubilæum, et jubilæum for 800 aar, vekslende med nedgang og motgang, men ogsaa med opdrift og de fremskridt som er vundne hermed som er beundringsværdige. Vi hørte idag formiddag en hilsen til Stavanger, en poesifuld, stemningsfuld hilsen, og der var en ting ved denne hilsen som jeg særlig fæstet mig ved.

Det var:

Havet, havet,
det vuggende hav,
sukkende, klagende,
lokkende, dragende,
ungdommens længsel,
men tuseners grav.

En vakker hilsen, en nydelig hilsen for en by som ligger ind paa havet, for en som er knyttet til havet, men som ogsaa maa lede tanken hen paa andre dele av Norges kyst. Men havet, det er ogsaa lunefuldt, og hvor mange er der ikke som lever under vanskelige kaar ved havets kyst. Men hvad er det som holder dem oppe? Det er først og fremst kjærligheten til det land, som de slev er vokset op

The Norwegian Lutheran Deaconesses' Home and Hospital

FOUNDED 1883

Fourth Avenue and Forty-sixth Street

Brooklyn, N. Y.

213

i, som de selv har følelsen av at være med at bygge.

Der feires i disse dage en fest over i Amerika, en mindefest. Og det rare er at der fester de for at det var 100 aar siden der her fra Stavanger drog en del nordmænd, den første store koloni av nordmænd, for at bryte sig nye veie. Man skulde si, at det var ikke noget for os herhjemme at juble for? Men hvad vi skal feste med dem for er fordi at det er lykkedes disse og deres efterkommere at skape Norge et agtet navn der ute blandt det fremmede. De har ved sin seige arbeide skapt sig selv gode kaar de fleste, og de har forstaat ogsaa at hevde sig kulturelt, slik at de nu blandt de forskjellige nationer, hvorav det store samfund derover bestaar, ikke staar som de laveste. De staar meget høit og det skal vi takke dem for. Vi skal idag sende dem en hilsen over havet og si tak for hvad de har gjort. Hvem kunde ikke ønske at det ikke skulde være nødvendig at reise ut av dette land, men det ønske faar vi aldrig opfyldt. Der vil altid være utfærdslængsel blandt det norske folk, og denne utfærdslængsel sætter ogsaa frugter herhjemme. Men det er et raad vi bør lægge os paa hjerte, det er: Se hvad du har, før du gaar til noget nyt. Der har været mange tegn her hjemme i det sidste paa mismot, der har været mange tegn paa opløsning og splittelse, som synes at smuldre bort den faste linje i folkets karakter. Det skyldes

~~VI.~~
The Norwegian Lutheran Deaconesses' Home and Hospital

FOUNDED 1883

Fourth Avenue and Forty-sixth Street
Brooklyn, N. Y.

214

den forfærdelige krig og dens eftervirkninger. Men hvis ikke vi nordmænd tar os sammen og siger, at nu vil vi atter begynde paa den gamle maate, vi vil atter sætte arbeidet i høisætet, hvis vi ikke gjør det, ja da blir det kanskje ikke bare utfærdslængsel, men da blir det noget andet. Men det skal vi forhindre.

Her er sommersonn nok, her er sædejord nok,
bare vi, bare vi hadde kjærlighet nok.

La os huske det, at det at ha et land som Norge _ og bare se det en sommerdag som denne i disse omgivelser, kan man tænke sig noget vakrere, det at man har et saadant land, det forplikter os til at lægge al vor vilje ind i arbeidet for dette land. La os samle os idag i et løfte om at vi hver for os vil forsøke at samle os i arbeidet for at reise dette vort kjære fædreland.

Norems tale for Rogaland:

Naar Stavanger by idag feirer sit 800 aars jubilæum og har mottat hilsener fra nær og fjern, saa gjælder denne fest og hyldning like meget Rogaland fylke. Byens navn har ikke kunnet nævnes uten at Rogaland blev tat med. Intet har kunnet glæde os stavangere mer; thi enhver som kjender byens historie, dens daglige liv, vil vite, at denne by med inderlige og sterke baand er knyttet til sit opland. Det vide utsyn byen har faat, skuer mot Rogalands storslagne og vekslende natur. Derinde ligger Ryfylkes fjord og fjeld og sydover strækker sig Jærens vidder. Byen har faat plads i Rogalands dype

The Norwegian Lutheran Deaconesses' Home and Hospital

FOUNDED 1883

Fourth Avenue and Forty-sixth Street

Brooklyn, N. Y.

215

fang. Selv er den i mangt fylkets og distrikternes bankende hjerte. Paa dens pulsslag maales arbeidet og virksomheten rundt omkring. Derfor er det saa naturligt, at byens jubileumshefte begynner og slutter med Rogaland. Ikke for at byen skal høste æren av den store insats fylket har gjort, den ~~saa~~ sterke fremgang Rogaland kan opvise. Det er skedd til ære for det arbeide som er utført. Det er for at byen selv skal lære og vurdere bondens regjering. Det er vor respekt og ærbødighet for Rogalands bonde og fiskerbefolkning, Norges rydningsmænd og landets fangstmænd. Det er i fuld erkjendelse av, at i plogfuren som sættes i nyt land gror det baade for land og by. Byen og landet hører sammen. Gjennem Rogaland gaar slegten tilbake til ældre tider, har byens liv sin rot ind i den dunkle fortid. De rike fund fra stenalderen og brosealderen er ogsaa vort eie. Gjennem gravhaugene og bautastenenene taler fortiden ogsaa til os. Byens og Rogalands historie smelter sammen. I aartiernes løp har by og land delt skjæbne og vilkaar sammen, alt efter som havet gav og tok, aaringerne indtraf og ufredstider og trængselsaar medte sig. By og land søker hinanden til arbeidets fordeling og i varebytte. Byen danner porten utad mot andre landsdele og andre land, i handelssamkvem og ideforbindelse. De samme strømninger er gaat gjennem folkedypet. Byen længter ut mot fjeldene og fjordene. Mange av byens største sønner har søkt glæde og fornyelse i Rogalands mægtige natur og har skjænket vor folk uvisnelige billeder og

The Norwegian Lutheran Deaconesses' Home and Hospital

FOUNDED 1883

Fourth Avenue and Forty-sixth Street

Brooklyn, N. Y.

216

skildringer av landet og folkelivet der. Og saaledes som det har været skal det vedblive at være. I samvirke mellem Rogalands fiskere og byens industriarbeidere skal Norges export til fremmede land økes. I samvirke mellem bonde og bymand skal Jærens rikdomme bringes frem og øke vor lands selvhjelpenhet. I samvirke med den organisation og den teknik, som byerne har utviklet, skal Rogalands megtige vandfald tømtes og utnytted. Byens folk skal søke helsebot i den fri natur — som landsungdommen skal søke de impulser og lærdomme byen kan gi.

Derfor er intet saa usselt i dette land som at sætte splid mellem by og bygd. Det er som om slegten vilde fornegte sine yngre sønner og døtre, som maatte vandre fra hjemmegaarden for at søke andet virke. Det er som om byen vilde fornegte den jord, hvorav den er rundet. Netop i erkjendelsen av vor samhörighet er det at Stavanger paa sin festdag, en glædens og mindernes dag for os alle, rækker haanden til vore venner og frønder i alle Rogalands bygder, til fiskeren derute paa Utsire yderst mot det aapne hav, til bonden i de inderste fjeldbygder. Vi vet at deres tillidsmænd har sat stevne her, og vi hilser gjennem den øybu og dalbu, fjorbu og jærbu. Under katedralens buehvælv mottog vi igaar vigselen sammen. Der er knyttet et nyt baand mellem denne og landdistrikterne her ved gjenreisningen av Stavanger bispestol. Men noget som binder os andnu sterkere er mindet om Haraldstanken. Inden Rogalands grænser blev

verket fullført, og her ligger han som fødte tanken begravet. La det da være en maning om at vi herfra vil bekjempe den aand, som vil sætte næring mot næring, stand mot stand og by mot land. La os være et eksempel paa, at by og bygd rækker hinanden haanden for at vi fælleskap kan bygge vor landsdel, saa Haraldstanken kan leve og virke i Norge. Med disse ord retter byen sin ærbødige hilsen til fylket, og med dette ønske ber jeg alle være med i at rope et 3 gange 3 hurra for Rogaland og dets fremtid.

Fylkestingets formand A. Steinnes

besvarte talen for Rogaland. Han sa:

Herre konge, norske kvinnor og menn. Takk for den helsing Rogaland her fekk fraa Stavanger. Det ligg i lina med det me lærde som barn um aa heidra far og mor. Stavanger er 800 aar, men kor gamalt er Rogaland _ eller det norsle folk i Rogaland? Naar me er samla til fest her i kveld er det denna fedraheidringstanken som ligg til grunn for det.

Stavanger er hjarta i Rogaland, og til større rørslerne er i fylket, til friskare slaar pulsen i byen som er Rogalands dør utetter.

Me minnest sluppefolket som for 100 aar siden for over havet til nytt land _ det var folk fraa bygdane og byane her. Det er gildt aa tenkja paa et den store amerikanske nasjonen ærar dessa folk idag, det er ei maning til oss aa gjera vaart til at det kann verta buande for fleire av vaare her og at dei som reiser er dugande og vil gjera like godt arbeid som dei fleste som i desse hundrede aar er farne over Atlanteren. Me har et arbeidande og kravlaust folk her i

218

fylket og i byane, og det vil eg ynskja maa vara ved, og at Stavanger alltid har eit varmt bankande hjarta for det fylke det ligg i. La os daa alle ropa ut leve for Stavanger og Rogaland, for alle dei norske heimane og alle av vor stamme, "for frihet, for norskhet, for Norge hurra".

Tilslut rettet kongen paa alles vegne en tak til kantatens forfatter og komponist samt til sangerne, som hadde gir kantaten en saa glimrende fremførelse.

Konge-souperen.

Ved $\frac{1}{2}$ 10 tiden indtok kongen som Stavanger kommunes og jubilæumskomiteens gjest souper i hovedbygningen paa Bjergsted. I souperen deltok ca. 60 indbudne med stortingspræsidenten, bisperne og fylkesmanden i spissen. Der servertes kold laks med pepperrotsauce, lammestek med kompot og salat, iskake og kaffe og cigarer. Arrangementet var meget smukt og stemningen utmerket. Kongen underholdt sig livlig med verter og gjester. Han forlot Bjergsted ved 11 tiden, men saa først paa det vakre fyrverkeri, som blev opsat. Det var sjelden i sin skjønne virkning. Og det brændte og tindret og lyste som en himlens hyldest til den gamle sagabys festende mennesker.

Saa kjørte kongen bort ledsaget av konsul Hans Falck - med politimesteren og en fuldmægtig i en vogn foran. Hurraerne runget atter mot ham.

Da Hans Majestæt gik ombord i chaluppen var klokken omkring halv tolv, men allikevel var der mange mennesker samlet for at faa et sidste glimt av ham.

Staut stod han paa dækket og hilste godnat til byens borgere. Saa satte chaluppen kurs utover mot kongeskibet.

Men høit over Bjergsteds trær tindrer en

vældig lynende stjerne. En sjerne som var tændt
av menneskehænder. Den stod der som en natpens
stjernevakt over landets konge, som stod ombord
i "Tordenskjold" og over den gamle sagabyen, som
var gaat tilro efter dagens store og uforglemme-
lige fest.

Tirsdag foretog kongen en tur utover

220

Jæren. Om den skriver en iagtager:

"Bilturen til Jæren er kanskje naar alt kommer til alt blit det mest straalende under hele kongebesøket. Det er jo aldeles vidunderlig varet her ute paa Jæren idag, lærken jubler, gjøken galer, viben flakser kjælent bortover myrene, eng og akker staar frodig som i kong Haakon den Godes tid og utsigterne er de aller bedste. Selv en konge kunde ikke ha forlangt at faa se Jæren under bedre forhold end idag.

I turen deltok 12 -14 biler. De reiste fra Stavanger nøyagtig kl. 11. I den første kjørte kongen ledsaget av fylkesmand Larsen og jubilæumskomiteens formand, konsul Falck, i neste vogn sat stortingspresident Lykke ledsaget av ordfører Meling og general Gruner. Allerede ute i Hillevaag møtte man den første behagelige overraskelse, idet en hel skole stod opstillet, barnene med smaa flag i henderne og hyldet landets konge. Og slik er det gaat sørover slag i slag. I Hillevaag, paa Kvaleberget, i Hinna og Jaatten, skolebarn, flag, folk, jubel og begeistring. Dette kulminerte ved ankomsten til Sandnes, hvor der var reist en række æresporte, bl.a.

en i form av en krigsrig, som tok sig utmerket ut. Ved Sparebanken var der ogsaa reist en særlig flot æresport og her var skolebarnene opstillet. Musiken spilte kongesangen og bilene stanset et øieblik, hvorunder kongen hilste paa skolebestyrer ~~Als~~ og borgermester Pedersen. I Sandnes var gaterne godt vandsprøitet og der var i det hele truffet store forberedelser til kongebesøket, og det vakte speciel opmerksomhet at hver eneste elektrisk gate-lygt var pyntet med grønt og smaa norske flag, et arrangement, som tog sig utmerket ut. I Sandnes stod ogsaa en flok speidere opstillet og gjorde stram honør idet kongen kjørte forbi.

Turen blev lagt om Høyland, om Granddalen station, om Vagle, over Orstadbroyen til Kverneland og videre om Time, Fosse og Garborg til Nærbø station. Herfra svinget man ind paa Opstadveien og saa gaar turen videre til Varhaug. Her kom man ind paa den gamle postvei over Jæren og vendte ved Bratland nordover om Hobberstad og Næsheim til Nærland.

Langs hele veien var folk samlet paa forskjellige centrale steder og bl.a. ved Kverneland var der reist en smuk æresport som forestillet 2 ploger med inskriptionen: Alt for Norge. Ogsaa i svingen, der hvor veien gaar nærmest Bryne station, var skolen samlet og en masse mennesker.

Man kjørte op forbi Opstad og kjørte nedenom Varhaug og kom til Nærland i 1-tiden, hvor Rogaland fylke har git lunch i messebygningen. Det er Victoria hotel, som besørger serveringen og det hele er meget vellykket.

Lunchen

Ved bordet tok fylkesmanden ordet og uttalte at det hadde været en stor skuffelse, da kongen

22

ikke fik anledning til at besøke Jæren under sit forige besøk her borte for et par aar siden, da han kom til Stavanger med storting og regjering. "Kristianiafjord" var som bekjendt blit forsinket, saa det paatænkte besøk her maatte sløifes. Det er os alle en stor glæde at Hans Majestæt nu under sit besøk i Stavanger har villet avlægge en visit ute i Rogaland fylke, og det har været os kjært at kunne vise ham Jæren, vise ham hvilket opland landets hovedstad vil faa naar engang Sørlandsbanen er bygget frem til Stavanger. Fylkesmanden var sikker paa, at han hadde hele fylkets befolkning bak sig, naar han uttalte glæde over kongebesøket og ønsket alt godt for kongen og for det kongelige hus.

Der utbragtes 3 gange 3 hurra under stor tilslutning.

Efter lunchen spadserte kongen ned til stranden paa Nærland, fulgt av mange mennesker. Han underholdt sig længe med gamle Torger Nærland og ellers med flere av de fremmødte. En liten 3-4 aar gammel pike overrakte kongen en nydelig blomsterbuket, for hvilken han rørt takket.

Kl. 5 var følget tilbake i byen.

Kongen avlægger besøk i Alders Hvile.

Kongen, ledsaget av fylkesmand Larsen og sin overadjutant kjørte like op til Alders Hvile.

Besøket kom noksaa uventet - der var git bare en snau times varsel - men det blev ikke mindre vellykket for det.

Styrets medlemmer, d.herrer Bærem-Olsen samt skræddermestrene Georg Gundersen og Knudsen tok mot kongen, idet formanden, hr. Bærem-Olsen uttalte, at det var en stor glæde at se kong Haakon paa dette sted - det

var en glæde og ære savel for hjemmet som for den stavan-
gerske haandverkerstand. For de gamle her paa hjemmet vil
kongens besøk bli et minde for livet. Leve kongen.

Kongen hilste paa hver især av de gamle,
og da han hørte at nogen var sengeliggende, bad han om at
faa hilse ogsaa paa dem.

Med stor interesse besaa kongen hjemmet
og uttalte sin beundring over det vakre anlæg. Ved besøket
paa Alders Hvile underholdt kongen sig længe med teaterdi-
rektør Olaus Olsen og snekkermester E. Tjensvold, som var
mødt frem for at takke for fortjenstsmedaljen, som de begge
blev tildelt for et par aar siden.

Festforestilling i Teatret
Om aftenen overvar kongen festforestil-
lingen i teatret. Kongen med følge var ledsaget av jubi-
læumskomiteens formand, konsul Hans L. Falck. Kongen før-
tes til sæte midt i parkett av teaterchef Hansson. Paa
kongens høire side sat fylkesmand Larsen og frue og paa
venstre side ordfører Torjer Meling og frue.

Da kongen kom, spilte orkestret konge-
sangen og derefter "Ja vi elsker".

Saa gik teppet op, og med tre norske flag
som bakgrund traadte teaterchefen frem paa podiet og op-
læste følgende prolog av Arne Espeland:

Herre konge. Ærede gjester.-
800 aars dagen favner oss.
Midt i strevet med det som gavner oss
stanser vi op og fester
for aa minnes det som engang var,
- for aa hedre
vaare fedre,
mor, far
- alle de som hittil
dagens tunge byrder bar.-
Lite vet vi fra de farne tider.-
Lite kjenner vi til navn og aar.-
Sagaboken mangler disse gyldne sider
som fortæller om Stavanger første vaar.
Heller ikke er der levnet
Sagn om kamp med troll og dyr.-

Til - "Det var engang" -
 er hver en daad utjevnet.-
 Slik begynner jo de fleste eventyr.
 Ja.-"Det var engang"-
 det vidner dyre minder,
 bautastenen, funn kring hauglagt mann.-
 Dyrest dog av alt som binder
 er det gamle Rogaland.-
 Her blev rasens vilje herdet,
 dels ved arbeid, dels ved sverdet.
 Her er fædres tro og bønn
 gaat i arv fra far til sønn,-
 visstnok med et veldig skille
 og med annet syn og krav,
 den gang Kvite-Krist, hin milde,
 løste asatroen av.-
 Men da domens murer trygget
 folkets nye alterild,
 vet vi at her var bebygget,
 og at byen vor var til.

Lenge er det siden -
 Mangt av vondt og godt
 har hendt i mellemtiden.-
 Lykken gled saa fort forbi.
 Bedst det tunge husker vi,
 uaar, voldsverk, brand og sott,
 slikt som hadde sorg og sut,
 saa at nesten
 siste resten
 liv og tiltak ebbet ut.---

Hver gang reiste vi oss dog paany.
 For det er hemmeligheten ved vor by:
 Den eier fedres stille ro,
 styrke
 til aa kjæmpe for sit yrke,
 evnen til aa arbeide,
 evnen til aa tro.--
 Og nu, gjennemsyret
 av Askeladdens kløkt fra eventyret,
 ligger den med ættens id i essen,
 klar til hamre ut det tryllespil
 av vaaben som maa til
 før aa vinne riket og prinsessen.--

Aarhundredets undere favner oss.-
 Usynlige krefter
 i strevet før det som gavner oss,
 lystre vor vilje, ute inne,
 kortet tiden, sprenger det som hefter,
 faar maskiner til aa gaa, lys til aa skinne.

 Og naar vi nu i festlig lag
 minnes tiden som var,
 søker sinnet ham, Altets far,
 som har fulgt vor by
 fra første morgengry
 til denne dag.
 Han hvis velde anger
 gjennom hele sfæren,
 han være viet takken, æren,

- han holde - paa veien videre frem
sin haand over de mange hjem
i vor gamle by, Stavanger.

225

Efter forestillingen kjørte kongen til honnørbyggen. Her tok han avsked med ordføreren og konsul Falck og takket bevæget for den utviste gjæstfrihet, idet han uttalte sin store tilfredshet med besøket.

Derpaa gik han ombord i chalupen og mens denne stod fra land utover Vaagen runget hurraerne til ham.

Kongen forlater Stavanger
Onsdag morgen kl. 7 lettet kongeskibet anker for at føre kongen tilbake til Oslo.

Byfjorden laa i en deilig morgendrøm da "Tordenskjold" stod utover, mens dagens liv tok til at vaakne i den gamle by. Dagens liv til avlende efter festfylde dage.

Om kongens bortreise heter det:

"Kongen er reist. Jubilæumsfestlighetene er over. Livet glider igjen ind i de gamle folder i St. Svithuns stad.

Men for en fest det har været. En fest for hele byen og for Rogaland med Norges konge midt i blandt os.

Det har været høisommer over byen. Blaa himmel og skinnende sol dag efter dag som vigsel fra Verherre over den aarhundredernes fest vi har fejret. Den hellige historiske handling i Domkiken, den store folkefest paa Bjergsted og færdene over Jæren har git minder, som vil leve i byens og fylkets historie.

Det er saa meget som skiller os til hverdags i vor aker og vor kjøbmandsskap, og vi bærer vaaben mot hverandre. Derfor er det saa velsignet en-

gang at føle, at vi ogsaa kan holde søndag i dette land. Det er den største værdi disse festdage har gitt os. Den har samlet os over hverdagens slit og strid i helgefred og glæde.

Rank og høireist har Norges konge som et symbol paa fædrelandet, paa folkets enhet, samlet i sig vor fest. Det var en som sa, at det er et haandverk at være konge, og ingen kan det haandverk til større fuldkommenhet end kong Haakon. Han blev hilst me djubel, da kongeskibet stod ind fjorden. Han hadde vere hjerter med ombord, da han reiste. Hans smil, hans føyte ord, hans omtanke, hans levende interesse for alt og alle gjorde ham kjær i alle folkets lag. Vi vet i Stavanger og Rogaland idag, at det ikke bare er en kongelig skikkelse, men et godt og kløkt menneske, som sitter paa Norges kongestol."

Hilsener.

Det siger sig selv at Stavanger by mottok hundrødevis av hilsener under jubilæet. Fra Amerika, Madagaskar, Afrika, fra en mængde fylker og byer, korporationer og selskaper strømmet hilsenerne ind. Alle var de med at lykønske den ærværdige bispestad.

Blev der festet i ^{Stavanger og} St. Paul- Minneapolis den 7 juni, saa var heller ikke dagen og dens betydning andetsteds rundt landet.

^{glømt} Ved gudstjenestene i landets kirker mindet presterne om det norsk-amerikanske 100-aars jubilaum og tolket vakkert de følelser, som denne begivenhet fremkalder hos os alle.

~~Om~~ Om aftenen den 7 juni holdt den

amerikanske minister til Norge fra Oslo kringkastingstation følgende *g*ripende tale paa norsk:

"Fra Stillehavskysten til Nordkap samles idag hundrede tusener norske mænd og kvinder til fest for at mindes den stordaa~~g~~ som er utført av det norske ~~Amerika~~ i de hundrede aar som er henrundet siden "Restauration" forlot Stavanger den 4 juli 1825 med 53 fattige emigranter ombord, og satte kursen mot den nye verden. Hvem kunde ha drømt at denne lille flok, som drog ut for at stifte hjem i et fremmed land, skulde gi støtet til den store folkevandring, som vi har været vidne til, og til en saga som overgaar i glans vikin- gernes historiske bedrifter og alle de merker de og de- res efterkommere har efterlatt sig paa Island, paa Vesterhavssøerne, i England, Skotland og Irland, i Normadi, paa Cicilien, i Novgorud og som korsfarere til de hellige steder. Det er noget episk over dette kapitel i norrøna- stammens historie. Det er et av verdenshistoriens merke- ligste eksempler paa nybyggeres gjennombrud og selvhæv- delse i et fremmed land; for det jo intet mindre end et nægtig rike som nordmænd har grundlagt i Amerika. Syv a otte hundrde tusen har fulgt efter sluppefolket i de svundne hundrede aar, og der er nu næsten saa mange norsk- fødte eller indbyggere av norsk avstamning i den store amerikanske republik som der er nordmænd i det gamle fæ- reland.

Deres indsats i landets utvikling har været betydelig, både aandelig og materielt. De er blit til en mægt i det offentlige liv, deres kirke- og skole- arbeide er imponerende, og den norsk-amerikanske presse

har virket til stort gavn i alle disse aar. Der er almindelig aberkjendt at de er blandt landets bedste, lyaleste og nyttigste bergere.

Fastholden ved sin norske arv har ikke hindret indvandrerne fra at bli amerrikanske i bergersind og samfundsopfatning.

Da der idag er blit holdt mindegudstjenester i kirkerne over hele Norges land, vil jeg gjerne faa fremhæve, at efter min mening er norsk-amerikanernes største samlede bedrift deres kirkelige bygningsverk. Naar vi nu feirer vort hundrede aars jubilæum, saa gir det dere her hjemme og os derover den vigtigste grund til taksigelse, at de store skarer, som reiste for aldrig at vende tilbake, ikke gik tapt for kirken.

Mange taarer er blit fældt i de svundne hundrede aar hvergang der blev sagt farvel til de kjære, som drog ut. Og hvor blev de ikke formanet, især av en sørgende mor, til ikke at slippe sin Gud og til at holde fast ved sin barnelærdom. Mange bønner er nok blit opsendt til den kjære far i himlene om at han vilde være med dem og holde sin beskyttende haand over dem.

Der tales undertiden om hvilket stort tap utvandringen har været for Norge. Ja, det kan saa være, men tank hver saart og sørgelig tapet vilde ha været dersom det ikke hadde været for den norske kirke i Amerika. Vi har ogsaa hat vore pilgrimsfædre og vi har gjennemgaat de samme stadier som andre pionerer under forhold og omgivelser som stemte til alver. Der var kamp som hærden og som utformet karakteren. I likhet med

229

de første engelske kolonister kom ogsaa de ~~første~~
norske utvandrere med bibel og salmebok i haanden,
og de hadde tat med sig den hellige ild som brændte
paa alteret i moderkirken i det hjem, de forlot.

Allerede i 1844 blev den første norsk-lutherske kirke bygget i Amerika. Det var en beskeden tømmerhytte, men det var dog deres Bethel, det var tabernaklet, som de hadde tat med sig fra sin vandring likesom Israels børn i fordums dage. Men likesom tabernaklet efterfulgtes av Salomos herlige tempel saa har ogsaa vi faat vort tempel. Vi har godt og vel tre tusen menigheter og ca. 2000 prester har virket blandt vort folk. Nordmændene i Amerika har oprettet 60 høiere læreanstalter, og desuten understøttet 15 sammen med andre nationer.

Ca. 150,000 unge mænd og kvinder har frekventert disse skoler og der har været 2700 lærere. Saa har det norsk-amerikanske kirkefolk oprettet flere aldershjem, barnehjem, hospitaler, forlagsforeninger, kirkeblade o.s.v. Og de driver en utstrakt hedningemissionsvirksomhet. Samfundets aktiva beløper sig til ca. 8 millioner dollars, og det aarlige budget til 1 a 1 million dollars. En av menigheterne i Minneapolis staar ifærd med at opføre en kirke til et kostende av tre hundrede tusen dollars, og en anden Minneapolis-menighets budget for inneværende aar er ca. tyve tusen dollars. Man vil saaledes skjønne at det ikke har manglet paa offervilje. Kirken har været vort folks opdrager derover i Amerika. Den har været den kulturbærende magt.

La mig i denne forbindelse særskilt

230

nævne hvad den har gjort for at fremelske god sang og musik. Kirken har gjort et utmerket arbeide og drevet det langt paa dette omraade. Den norsk-amerikanske kirkes kulturelle indflydelse strækker sig utover dens enemerker, og den har hat stor betydning for hele samfundet i de strøk, hvor nordmændene har nedsat sig.

En av de væsentligste grunde til at nordmænd derover i Verden har gjort sig gjældende i en saa høi grad, at de nyder en saa stor anseelse og utøver en indflydelse, som langt overgaar hvad man hadde grund til at vente i forhold til deres antal, er den, at de ikke har gir slip paa sig selv, at de ikke har vraget den dyrebare arv, de tok med sig fra moderlandet.

Saa kan dere godt forstaa med hvilken varme, taknemmelighetsfølelse og hengivenhet for sin gamle mor de nu opfrisker, kjære minder baade fra Norge og fra sin lange og ofte tunge arbeidsdag derborte, som har baaret saa rik frugt. Og det er prisværdig at verne om et folks aandelige skatter og store tradisjoner og at ære dets gjæve minder. Det virker opdragende og forædlende paa individer saavel som paa folk og nationer.

Derfor vil vi opelske og nære den aand og de mange gode egenskaper, som har særpræget nordmænd fra landets tidligste historie til vore dage, som har gjort det norske folk til en sund og levedyktik nation, som har spredt dets ry verden om og git det en indflydelse i andre lande, som indgyder respekt og gir grund til stolthetsfølelse.

Det har glædet det utflyttede Norge at moderlandet blir offisielt representert ved saa mange fremragende mænd, og at der ogsaa herhjemme gjøres forberedelser til at minnes sluppefolkets historiske færd og nord-

mændenes stolte hundreaarige saga i den store republik
hinsides havet.

231

Vi derover i den nye verden har ikke
glemt det hulde og vakre moderland og heller ikke den
æt, som vi er stolt av at tilhøre. Nei, dertil er min-
derne for kjære og hjerterøtterne for dype. Vi kan med
sanne og inderlige følelser synge:

Aa, eg veit meg et land, langt deruppe mot nord,
med ei lysande strand millom høgfjell og fjord;
der eg gjerne er gjest,
der mit hjarta er fest
med dei finaste band
aa, eg minnest, eg minnest so vel dette land.

Maatte det baand som knytter de to lande
saa nær sammen styrkes ved de store festligheter, som
holdes i disse dage, og maatte vort folks mange gode
egenskaper opelskes og bevares fra slegt til slegt.

Gud signe Norigs land,
kvar heim, kvar dal, og strand
kvar lund og li.
Han lat det aldri døy,
Han verje bygd og øy,
Han verje mann og møy
til ævleg tid. "

Norsk Amerikanske som Norges bevis

Det var mange norsk-amerikanere som be-

nyttet sig av indbydelsen til at feire sommeren 1925 i
Norge. Deriblandt en hel den tilhørende de i Amerika saa
velkjendte "Stavangerlag", som forlot Amerika like efter
festligheterne i St. Paul-Minneapolis og ankom til Bergen
søndag 21 juni, hvor de fik en festlig mottagelse. Tusener
var mødt frem for i procession at føre gjesterne til Haa-
konshallen, hvor kommandanten paa Bergenhus, oberst Whal,
ønsket dem velkommen til fædrnes herlige og stolte land."

Til Stavanger ankom "Stavangerfjord"
kl. 11.30 i den lyse sommernat mødt i fjorden av salute-
rende eskadrer av dampskibe og motorbaater, som fylde

232

havnen med sit liv, mens hele byen hadde befolket kaier og strandknauser og ved sin ordfører, skibsreder Meling, ønsket norsk-amerikanerne velkommen. Særlig stemningsfuld blev midnatsgudstjenesten i Stavanger domkirke, hvorfra det skønne klokkespil sang utover byen og hvor den nyvalgte biskop talte for dagen.

Norsk-amerikanernes første søndag i Norge blev en uforglemmelig høitid, sa Bertel L. Belle-
sen, "Stavangerlaget" sekretær.

Men følget skulde videre. I Oslo blev arrangeret en vældig fest i forbindelse med det aarlige midtsommerstevne paa Akershus. Hertil ankom gjesterne den 22 juni og "blev mottat av Nordmands-forbundets styre og arbeidskomiteen for midtsommerstevnet med dr. med. F.G.Gade som hode og hjerte."

Herom skriver "Morgenbladet":

Akershus-silhouetten mot svartgraa skyer i hurtig drift. Frodig og fyldig løvhang over og under fæstningsmurene. Regn som truet, men lot være at komme. Slik var dagen igaar, da midtsommerstevnet paa Akershus og dermed den norsk-amerikanske uke blev aapnet. Slik var dagen, ikke med sit rikeste sommersmil, men likevel med midtsommerens forjættelsesfulde stemming, slettes ikke nogen ilde dag til at hilse kjærkomne og langveisfarende gjester fra andre og varmere og heftigere himmelstrøk velkommen paa.

Byen rød av flag, som buet sig ut fra stængerne. Fortaugene nedover mot Akershus dækket av mennesker tættre og tættre jo længere man kom ned mot fæstningsterænnet. Inde paa Fæstningspladsen masser, som ventet; paa kongen og paa norsk-amerikanerne.

233

Fra indgangen til Fæstningspladsen og op til festomraadet er der dannet en flagakle, og under den stod ved aapningen igaar opstillet andet gardekompani under kommando av kaptein FIVE. Længere oppe en rekrutavdeling av automobilkorpset under kommando av kaptein Bølling. Foran en tribune under Fæstningsmuren og med front mot fæstningen har publikum tat plads. Mens man venter paa kongen, som vil komme fem minutter før et, lægger man merke til regjeringens medlemmer, som har tat plads til venstre for tribunen. Bak regjeringen sitter der mange av stortingets medlemmer. Ved indgangen til festomraadet staar fæstningens kommandant, general Bull, sammen med formanden i arbeidskommiteen, dr.med. F.G.Gade, og de øvrige medlemmer av kommiteen, oberstløytnant Gulbranson, major Jens Meinick, overretssakf. Wegge og sekretær, pastor Sigurd Folkestad, og tar imot gjesterne. Blandt dem som kommer er formanden for den store norsk-amerikanske organisation Sønner av Norge, dommer Gilbert med frue, og ordfører i en anden stor norsk-amerikansk orgination, Stavanger Amts Laget, hr. Bellesen. De tar plads tilhøre for tribunen sammen med stortingspræsident Lykke,.

Da kl. nærmer sig et hører man festlig musik langt nede paa Fæstningspladsen, det er et musikkorps, som kommer i spidsen for processionen av norsk-amerikanerne. Efter musikkorpset kommer forøvrig studensangerne og derefter følger de norsk-amerikanske besøkende. Foran og over toget vajer der sternebannere, norske flag, foreningsmerker. Det lange tog svinger ind paa pladsen og bøier av hen til sine pladse, tildels hilset og dels vist veien av general Bull og oberstløytnant Gulbranson.

Alt i alt er det en otte hundrede norsk-amerikanere, som er tilstede ved aapningen, men av disse er det paa langt nær alle, som deltar i processjonen. Dog, de som er med har mangt at fortælle selv om de bare gaar tause forbi, deres ansigter er slitt av kampen for tilværelsen, aa fer nogen tunge tak mange av disse maa ha tat. Men slitet er ikke det eneste, man ser ogsaa at seiren har sat sine spor i disse ansigter. Der er mildhet i alle og bitterhet i ingen.

Kort efter at processjonens medlemmer har fundet sine pladse hører man kommandoord langt bak: - Rrett, kommanderes det, Kongen kommer, ledsaget av sin adjutant kaptein Hartmann. "Kong sign vor Konge god" blir spillet av divisionsmusiken. Umiddelbart efter at kongen hadde tat plads, begyndte Liberty Bell at ringe, Liberty Bell, hvis klokketone man i aarenes løp uvilkaarlig lærer sig at skille ut fra de øvrige klokker. I flere minutter hører man dens høitidsfulde klemt fra Akershus, og som altid naar man lyttet til denne klokke mindes man, at den er skjænket av norsk-amerikanske kvinder.

I de næste minutter sitter den store forsamling og lytter til Vilhelm Krags kantate med musik av Eyvind Alnæs. Kantaten blev utført av blandet kor under komponistens ledelse. Dens tekst indeholder flere smukke ting, men hovedindtrykket, den efterlater, er at dens digter har staat forholdsvis fjern overfor sit emne. Men man lægger sin gode vilje til og undlater at gaa misforstaaende igjennem for eks. de linjer, som fortæller om den utvandrende unge gutten, at han nys joges fra hjemmet, som en overflødig fremmed. Var det slik det gik for sig? Nu ja, nye synspunkter kan ha sin betydning.

Efter kantaten gaar stortingspræsident Lykke op paa talerstolen. Hvad vil han si ? tænker man. Vil herr Lykkes tale bringe den utløsning, som kantaten ikke magtet? Herr Lykke kunde 10 minutter senere gaa glad ned av talerstolen. Mans hilsen og tak til præsident Coolidge og senere minister Swensons gjenhilsen gjorde pludselig begivenheten dernede paa fæstningspladsen til noget meget mere end forholdsvis beskeden mottagelsesceremoni, det blev en utveksling av hilsener mellem folkevalgte repræsentanter fra to folk, et litet og et stort, tversigjennem det, som smukt og høflig burde siges merket man at de to folk har bruk for hverandre, det lille paa halvtredie og det store paa hundrede og ti millioner.

Stortingspræsidenten begyndte med at si, at Nordmandsforbundet hadde betrodd ham det ærefulde hverv at si de mange, som var kommet over havet for at besøke slekt og venner i Norge, velkommen til denne midtsommerfest. Efter en overgang med et spøkefuldt erind til den regntunge himmel, som varsler godt for akeren og engen, gik stortingspræsidenten over til at si, at det kanskje var mange aar siden de fleste av gjesterne hadde forlatt landet og mange av dem kjendte det bare av foreldrenes skuldringer. I slitet og tummelen derborte var minderne om fædrelandet steget frem. Somme av dem var vel saare. Andre var lyse, og det var det, som lokket og drog.

Det var sagt, fortsatte taleren, at mange var reist skuffet tilbake til sit nye fædreland efter besøk i Norge. Det skyldtes kanskje dels at forventningerne hadde været for store. Men ogsaa vi hadde vor skyld. Vi saa paa disse, som hadde brøitet sig vei ute,

235

med noget fremmede øine, kanske med et stænk av misundelse. Vi kjendte hverandre for litet. Det var dette, som varmhjertede mennesker paa begge sider av havet, vilde bøte paa, da de dannet nordmandsforbundet.

Forbundets opgave er at knytte baandet fastere mellem Norge og alle nordmænd ute i verden - og det burde vi alle være med paa. Iaar har dette arbeide faat et kraftig puf fremover ved de hundredeaars-festligheter, som nylig er holdt i Minneapolis. Vi har med oprigtig glæde set den understrøm av kjærlighet til Norge, som gik gjennem det hele.

Vi har, fortsatte formanden i stortingets præsidentskap videre, set den hæder, som blev Eder vist i Eders nye fædreland ved at Staternes præsident personlig var tilstede og hans ord til Eder har git os en stolt følelse av, hvad i betyr i det store samfund derover. De norske utsendinger ved stevnet har tolket de følelser som besjæler os, men jeg vil her til Eder som er tilstede gjenta en tak for hvad i har gjort og fremdeles gjør for at gjøre det norske navn agtet og æret.

Vi hørte netop klangen av Norges "Liberty Bell" - frihetsklokken som blev skjænket os av norske kvinder i Amerika. Og den blev git os fordi vi i det store øieblik i vort lands historie gik det fredelige oppgjørs vei. En fredsklokke er det, hvis toner fortæller om to folk, som den gang satte fredstanken høiere end krigstanken. Den ringer idag nordmænd sammen til broderlig samhold, hvor de end færdes i verden. Dens tone hildes Eder nu velkommen til Norge, og vi slutter os til denne velkomsthilsen. Vi ønsker at hver især av

Eder naar i nu spredes utover landet, maa føle sig vel og reise tilbake til sin gjerning med gode tanker og med friske kræfter.

236

Med det er ikke bare Norge og nordmænd vi idag skal mondes. Med det nye fædreland som i har været med at bygge op, har Norge altid staaet i venskabelig forbindelse, og De Forende Staters præsident har i sit nærvar i Minneapolis git et levende vidnesbyrd om dette. Det land som har optat Eder og hvis loyale borgere i nu er, fortjener vor tak. Vi har iblandt os idag de Forenede Staters repræsentant i Norge, sendemand Swenson. Jeg vil benytte anledningen til at be ham bringe en hilsen fra Norge til Amerika og takke Staternes høie præsident for den ære han ved sit nærvar i Menneapolis har vist vore landsmænd, og for de vakre ord han uttalte for den norske nation, ord som hædret, men ogsaa forpligter os til at gjøre os dem fortjent.

Herr Lykke sluttet med et tre gange tre hurra for vore gjester og for Amerikas Forenede Stater. Hurraet fik den livligste tilslutning. Man følte, at det, som var sagt umiddelbart i forveien, netop var det, som burde sies.

Efter stortingspræsident Lykke talte og takket formanden for Sønner av Norge, dommer Gilbert, som erklærte at utvandrede norske fra Amerika idag hilste sine søsken paa vegne av mer end to millioner kvinder og mænd av norsk æt. Den mottagelse, man hadde faat i Norge, hadde været overvældende, i Bergen, Stavanger og nu i Oslo. Til gjengjæld kunde gjesterne si at "vi av norsk æt i Amerika, vi elsker vore fædres land og vi vil staa enige og tro sammen med dere til Dovre falder."

237

Minister Swenson hadde derefter ordet og uttalte at det var ham en kjær pligt som norsk-amerikaner og som representant for Amerika at takke for de hjertelige ord, hvormed stortingspræsident Lykke hadde omtalt Amerika og dets præsident. Efter derpaa at ha dvælet ved hvor meget det er som binder Norge og Amerika til hverandre erklærede ministeren, at Amerika staar i en dyp og stor gjæld til Norge - for hvad Norge har skjænket det av mænd og kvinder, av lynne og av idealer. Hvilket land skylder Norge saa meget som netop Amerika? Dette har præsident Coolidge i anslaaende ord netop berørt for kort tid siden.

Og, sluttet ministeren, præsident Coolidge har bedt mig om ved denne anledning at bringe hand hjerteligste hilsen til Norge. Og saa vil vi søke at dyrke slegtskaps-og samfølelsen saa den blir sterkere. Gud velsigne Norge. - Han lat det som hagjen bløma.

Kongen foretok derefter aapningen av midtsommerstevnet og uttalte at det var med stor glæde han hadde paatat sig dette hverv:

For derved faar jeg anledning til at overbringe en personlig hilsen til Eder derover. Skjøndt det er mange av Eder, som ikke har været her før, forstaar i dog alle norsk, slegten som reiste ut har øpretholdt kjærligheten til sproget slik at den er vedblit ind i andet og tredie ledd. Og ved at i vedlikeholder det norske sprog hædrer i landet.

Tilslut uttalte kongen sit haap om at alle deroverfra maatte faa sine haab opfyldt i forbindelse med Norgesreisen, at de maatte utdype sine gamle forbindelser og tilsidst gaa ind i avskedens stund

med nye, lyse og lykkelige minder. Derefter erklærte kongen midtsommerstevnet aapnet.

238

Kongen underholdt sig derefter en tid med de forskjellige norsk-amerikanere og med den amerikanske minister, hvorefter han kjørte bort.

Hermed var høitideligheten paa Fæstningspladsen forbi. De norsk-amerikanske gjester blev omvist paa Akershus slot av arbeidskomiteen.

VI

Hegg- monumentet avsløres.

Det Norske Selskap i Amerikas store gave til Norge, Oberst Hegg monumentet, blev avsløret i straalende solskin den 24 juni.

Men la os først citere følgende fra Christian Gierløffs bok:

Indledning.

Da borgerkrigen brøt ut i 1861 var det i Statene godt og vel 200,000 norske, den store masse i nordstaterne, "Unionen hengivne med liv og sjæl."

Efter nederlaget ved Bull Run 21 juli 1861 sendtes der ut et oprop til almindelig folkereisning. Mange norske gik under fanerne, dels i Potomackhæren, dels som matroser og kanonerer paa flaaten.

15 september 1861 blev der i Madison dannet et helt regiment av omtrent bare norske, det "Skandinaviske" eller "15 Wisconsin"; det var med under næsten hele krigen, med utmerkelse kjæmpet det i flere blodige slag og nød ry for militær holdning og streng diciplin. Den, som dannet og førte regimentet, var Hans Christian Heg fra Lier. (Som Vossingerne har frembragt Politikere, synes Liertrakterne at ha frembragt militære, den nuværende general Bjørnstad i de Forenede Staters hær, er ogsaa fra de kanter.) Heg

kom til Amerika i 1840, 11 aar gammel. Hans far, Even Heg, hadde været gaardbruger og hoteleier i Lier. Paa Hogs gaars, nær byen Norway i Wisconsin stod en svær laave, som hver sommer et par maaneder var fyldt med norske utvandrere paa vei ind i Wisconsin. Sønnen overtok farens gaard og var øverste tilsynsmand ved Wisconsin statsfængsel da han stillet sig til tjeneste i hæren. Regimentet var fuldtallig i januar 1862 og drog 2 mars sydover med jernbanen for at slutte sig til general Pope, som beleirede en fæstning i Mississippi. Regimentet førte stjernebanneret og et norsk flag, norske i Chicago mødte op og forærte det en fane med paa veien. Det var 10 kompanier 6-700 mand og 30 officerer, bare enkelte svensker og dansker. Heg var regimentets oberst, feltprest var C.L.Clausen, regimentskirurg var Steffen Olsen Himoe. Regimentets historie skrevet av J.A.Johnson utkom i LaCrosse, Wisconsin, i 1869. "Heg og hans norske gutter" er ogsaa skildret av den norsk-amerikanske forfatter Walde-Ager fra Fredrikstad.

Smaakrigen i Missisippidalen samlet sig i det blodige slag ved Murfresboro 31 december - 3 januar 1863. 25,000 mand faldt. Det "15 Wisconsin" var med i nogen av de varmeste stormangrep og fik efter dette slag ord paa sig som et av de bedste regimenter i hæren. Heg blev brigadegeneral, og den kommanderende general Rosenkrans, som før slaget hadde spøkt med, at de norske soldater var saa smaa av vekst, sendte dem sin "inderligetak" i en særlig skrivelse: "Heieren var de lydige og tro i opfyldelsen av sine pligter, og paa slagmarken har ingen overgaat dem i tapperhet."

19 september 1863 finder vi nordmæn-

dene igjen i det bliddige slag ved Chickamauga, beskrevet av Hegg næstkommanderende, oberstløytnant O.C. Johnson, te-240
lebonde av fødsel, efter Hegg fald regimentets chef.

Her hændte det, at 15 Wisconsin midt under slaget kom under dobbelt ild. Det stod forrest mot fienden, da Illinois-regimentet, som stod bak det, mistede modet i den morderiske ildregn og trak sig ut av kampen. I tummelen og røken tog de bakenfor staaende regimenter nordmændene for fiender og gav dem salve paa salve i ryggen. Under denne dobbelte ild blev regimentet ganske revet op, men, siger oberstløytnant Johnson: "Der var dog ingen kujoner blandt os. Baade officerer og soldater fra det oprevne regiment gik imidlertid ind i den første avdeling de fanft, og kjæmpet der, indtil utpaa natten regimentet atter blev samlet og atter stillet til kamp, om end med sørgelig tyn-
de rækker, og stod sin tårn ut." 100 norske soldater og 10 officerer faldt her. Hegg faldt ogsaa, i spidsen for sin brigade, og ved hans side hans adjutant Hauff. Hauff blev ikke fundet igjen, men Hegg jordfæstedes paa Norway kirkegaard i Waterford, ret syd for Muskego, under en deltagelse, som der tidligere ikke hadde været set maken til. "

Avsløringen

Det heter at Lier er en av Norges fagre dale. 5000 mennesker hadde samlet sig nede ved jernbanestationen, da ekstratoget bragte de norsk-amerikanske gjester fra Oslo, som kom for at delta i avsløringen av Hegg-monumentet. Været var straalende og med Stavangerlagets guldkransede "Stars and stripes" og Stabæk ungdomskorps i spidsen toget man op til tribunen foran monumentet, som stod tilhyllet i amerikanske flag. Under flaggene stod stod lysklædte skolebarn med blomster i hænderne og dannet det nydeligste espalier op til fest-

Plassen, hvor et sangkor ~~xxx~~ av byens damer i hvite kjoler hadde plass paa en tribune.

~~Spesialne fra Astoria~~ I procession *saals blandt andre*
~~op fra toget under styreskiftet, i og da man gikk~~
~~musikk og nationalklæde gutter og jenter og saa kom~~
gjæstene med stortingspræsident Lykke, stortingsmand Hambro, dr. Gade, sekretæren i Stavangerlaget Bellesen og dommer Gilbert og frue, ~~og sønnen~~.

Det var den amerikanske minister Lauritz Swenson, som holdt avsløringstalen. Den lød saa:

minne tale Vi har i disse dage læst Norges minde-
rike saga saa "Øiet blev stort og vaatt". "Viljen ild-
nes, hjertet banker" ved det billede, som er oprullet
for os. Hundreaars-festen i Amerika og her vil adrig
bli glemt.

Ind i denne ramme passer ogsaa denne fest i Lier for at hædre mindet om en av dets gjæveste sønner og en av Amerikas bedste mænd, oberst Hans Hegg. Han tilbragte de første 11 aar av sit liv i sin fødebygd her i Lier. Naturen her og de folk, han levet sammen med og omgikkes her, har sat sit præg paa ham, været av betydning for hans utvikling og bidratt til hans ærefulde karriere i Amerika.

I 1840 forlot Hans Hegg sammen med sine forældre dette land og det hjem, som han elsket saa høit til sin død, og hvortil han nu idag er vendt tilbake i denne brøncestatues skikkelse. Han drog til Wisconsin hvor hans far grundla det berømte Muskego settlement, hvor den første norske kirke i Amerika blev bygget i 1844. Hans far grundla ogsaa den første norske avis derover "Nordlyset". Her i Muskego vokste Hans Hegg op og tilbragte sine første manddomsaar. I 1849, da gullet var

242

opdaget i California, drog Hans Hegg derut for at være med paa eventyret. Efter to aars ophold vendte han tilbage til Wisconsin, da faren var død, og Hans maatte overta hans farm og bedrifter. Han blev som den foretagssomme, driftige mand han var, snart distriktets ledende mand. Han var en nobel personlighet med utpræget pligtfølelse og nød hele distriktets tillid og høiaktelse.

Han blev den første nordmænd i staterne, som blev valgt til et statsembede og beklædte denne stilling med megen dygtighet. Han frasa sig imidlertid gjenvalg. Han lot sig ikke bevege av selviske hensyn, tænkte bare paa sit nye fædreland og følte sterk sympati med de sorte slaver, for hvis befrielse hans hjerte slog varmt.

Han blev med i borgerkrigen for at redde unionen. Striden mellem norden og syden maatte nu finde sin løsning med vaaben under Abraham Lincolns ledelse. Hegg blev sterkt grepet av denne sak, og tro mot sin ungdoms og manddoms idealer meldte han sig som frivillig. En del nordmænd dannet i Madison det senere saa berømte 15de Wisconsin regiment, og Hegg blev dets fører og oberst. Det blev beordret syd, og paa veien blev de av foreningen "Nera" i Chicage forært et silkeflag med det norske og amerikanske vaaben side om side og med devisen : "For Gud og vort fædreland" paa norsk.

Hegg og hans gutter kom snart i ilden og kjæmpet som de tapreste i flere blodige slag. Hegg foregik sine soldater med et glimrende eksempel i tapperhet og mot og forstod at staalsætte sine mænd. I det blodige slag ved Chicamaugo var hele hæren begeistret over 15de Wisconsin regiments tapperhet. I disse historiske septemberdage i 1863 vandt norske soldater udsødelig berømmelse. Hans Hegg

var tilstede over alt, opflammet soldaterne til det ytt-
terste at gjøre sin plikt. Han var en straalende kriger-
helt.

243

Hin 19 september red han frem og tilbake i ildlinjen, svinget sin hat og opmuntret sine mænd. Det var en stolt dag i hans liv, men ogsaa en tragisk. Under anspændelse av sine glimrende evner som hærfører blev han rammet av en kule. Han var da ikke foran sit eget regiment, men sporet sin hest for at naa til det og dø i spissen for det. Da han naadde frem, var han saa utmattet av blodtap, at han sank av hesten. Han blev baaret bort av norske kammerater og døde nogen timer efter.

Hans lik blev ført til Wisconsin og begravet paa "Norges kirkegaard" under større deltagelse end man nogensinde hadde været vidne til i staten. Hegg var da bare 34 aar. Hans utnevnelse til general kom fra Abraham Lincoln den dag, han døde. Ved Chicamaugo er reist en mindestøtte over ham paa det sted, han faldt.

Norsk-amerikanerne verner med stolthet over denne høvdings minde, og han er blit deres helt fra den første pionertid.

Det norske selskap i Amerika har villet gi disse følelser uttryk ved at reise hans monument i Madison, Wisconsin's hovedstad, og her i hans fødebygd Lier. Denne skjønne tanke er nu blit til virkelighet, og vi er nu samlet paa dette sted, nordmænd og amerikanere, for at avsløre og overrække denne bronsestatue, modellert av den talentfulde billedhugger Paul Fjelde.

Nu er Hans Hegg kommet hjem igjen,

Der staar han lys levende for os. Det er en stolt dag for Lier, som har fostret saa stor en søn. Oberst Hans Hegg var en ridder uten frygt og daddel, den

244

retlinjede nordmand, den banebrydende pionerhøvding, den store amerikanske patriot og hærfører - og fremforalt det varmtfølede menneske med en utpræget pliktfølelse og høie idealer.

Paa vegne av Det norske Selskap i Amerika har jeg den ære at overrække dette monument til Lier kommune, idet jeg uttaler det haap, at den vil verne om det som en herlig skat og hjelpe til at holde hans minde frisk. Hans ranke, mandige skikkelse vil her tale til skøkt efter slekt, den vil tredse tidens tand.

Den aand, som engang bodde hos ham, vil tænde gnister i mangt et bryst og opflamme til fædrelandskjærlighet og daadrikt liv.

Mangen norsk gut vil maaske bli inspirert og vinde frem til høie maal, fordi han valgte Hans Hegg til sit ideal.

Ministerens tale og den smukke statue blev mottat med stort bifald og musikken spillet "Ja vi elsker" og "The star spangled banner" - mens folket blottet hodene. *Saue's tale* Bygdens ordfører, hr. Saue, grep saa ordet og med prisværdig korthet og værdighet takket Det norske Selskap for gaven, som han lovet bygden vilde hegne og verne om. Vi er, sa han, i Lier stolte av oberst Hegg, han er et grønt blad i Norges mindekrans. Han bad de tilstedeværende bringe de fraværende medlemmer av Norske Selskap bygdens tak og utbtogte et tre gange tre hurra for selskapet.

Sekretar Bellesen talte derefter for Norge og hans ord slog utmerket godt an. Han sa blandt andet, at det vi utvandrere langes til, det er bygden

245

vi kom fra; det er stedet, hvor vi levet hos far og mor, alle utvandrere vil gjense - det er den følelse, som drager os tusener av mil tilbake til dette landet. Og det er denne følelse Hegg ogsaa har kjendt - selv om han døde under stjernebanneret - for det elsket han som alle vi amerikanere gjør det. Derfor har vi tat med stjernebanneret idag og har stillet det her foran ham saa han kan se det fra sin sokkel her midt i hjembygden.

Storlings-præsident Lykke

Hilset av applaus traadte saa stortingspræsident Lykke frem og holdt en kort og god tale for U.S.A. Kjærligheten til landet ligger i hver nordmands hjerte, sa præsidenten bl.a., og denne kjærlighet har vore landsmænd bevaret og latt komme sit nye land tilgode. De har gjort en stor gjerning derover, De har været med at skape Amerikas kornkammer. Og findes der et bedre tegn paa, hvad dette betyr derover, end denne festen for Hegg - manden som gik i krigen og døde for sine idealer. Dere er gode borgere i samfundet derover og det er et godt samfund dere er blit tat op i Vi herhjemme vil mindes med et hurra deres nye fædreland og sende den hilsen over: Slik som U.S.A. har mottat dere, vil vi altid gjerne motta amerikanerne her hos os.

Folket ropte hurra, stortingspræsidenten og den amerikanske minister trykket hverandres hænder og musikken spillet "Starspangled banner" igjen.

Dommer Gilbert

Derefter talte dommer Gilbert. Han mente, han gav uttryk for alle norsk-amerikanernes følelse, naar han sa dette var en stolt dag for dem. Hegg var ogsaa stolt - stolt av flagget og stolt av landet. Han har lært dere en ting, det største av alt, at være tro - mot sig selv, sine idealer, sin opgave, tro mot flagget og mot landet. Han vilde gjerne takke en spesielt, nemlig den mand, som har

modellert statuen, billedhugger Fjelde, Under forsamlingens jubel blev herr Fjelde, som viste sig at være en ekte tynd amerikaner med sorte briller paa, holdt op paa tribunen og applauderet.

Efter dette lille intermezzo sluttet den vakre høitidelighet med en udmerket tale av redaktør Hambro. Han mindedes ogsaa Waldemar Ager, som først av alle hadde forstaat Heggs betydning og skrevet et verk om ham og hvad han betød for nordmænd i Amerika - at han fik nordmændene til at gaa ind for Lincolns demokratiske princip: styre for folket ved folket av folket. Men talen endte med en hyldest til de norske mødre i Amerika, som har æren mere end nogen anden for at ha bevaret den norske aand i Amerika.

Efter høitideligheten samledes man i kommunesalen til et stykke smørbrød og et glas øl, hvorpaa gjestene drog tilbake med 6-toget.

Men Li-ungene, som var mødt frem i tusenvis, festet til langt paa nat.

VII

Sluppefolkernes bautasten avsløres 4 juli i Stavanger:

247

Den 3 mars 1925 skrev chefsekretær

L. Mossige Grude i "Stavangeren":

Skal vi reise Sluppefolkene et mindesmerke?

En bauta for dem og for de mange som er fulgt efter.

Skulde det ikke høve godt, at vi her i byen reiser "Sluppefolkene" et mindesmerke nu iaar paa 100-aarsdagen for deres avreise - en bauta for dem og for de mange som i aarenes løp er fulgt efter?

Det var som bekjendt fra Stavanger og Rogalands bygder de kvinder og mænd, som den 4 juli 1925 la ut herfra med "Restaurationen" paa den vovelige færd til eventyrlandet hinsides havet.

Og det er ikke alene paa sin plads, men det er ogsaa vor ret og vor pligt, forekommer det mig, at vi hædrer disse pioneres minde ved at reise dem en enkel bauta.

Jeg har tænkt mig en granitsten, som den vi reiste i 1914 for grænsevakten - en raat tilhugget granitsten med en enkel inskription.

Som plads for bautaen har jeg fæstet mig ved et felt oppe i Museparken eller paa den fjeldknaus ute i Bjergsted, hvor resterne av det gamle lysthus staar. Paa denne høide vil bautaen faa en dominerende plads - synlig saavel fra byen som fra fjorden utover.

Avsløringen bør foretas enten paa selve hundredaarsdagen for deres avreise, som ogsaa er de Forenede Staters nationaldag, eller ved Stavangerlagets ankomst hertil noget senere paa sommeren.

En bauta som denne er ingen særlig kostbat affære. Noget bindende tilbud hat jeg ikke, men efter de oplysninger som foreligger, vil man sandsynligvis faa stenen opsatt og

fuldt færdig for et par tuden kroner eller vel saa det. 248

Og den sum bør kunne reises med lethed selv i tider som disse, hvis de interesserte i by og bygd lægger godviljen til.

Vinder tanken tilslutning vil jeg henstille til fylkesmanden i Rogaland, borgermesteren i Stavanger og formanden i historielaget at opnevne hver en repræsentant til en nævnd, som faar i opdrag at forestaa indsamlingen og søke planen realiseret. "

Siden heter det:

"Tanken om en bautasten for sluppefolkene har vundet god tilslutning i Stavanger og tegningen av bidrag gaar bra. Det er hensigten at faa en raat tilhugget sten paa ca. 4 meters høide og at la den reise paa Bjergsted eller paa Valbjørget. Den skal avsløres under de store festligheter 4 juli.

Bautastenen avsløres.

Hundredaarsdagen for sluppen "Restauration"s avreise, 4 juli, fandt Stavanger begunstiget av det mest straalende veir. Ved 10 tiden samledes en del av festdeltagerne paa Jernbaneveien og drog derfra under fuldt musik og med amerikanske flag i spidsen til Bjergsted. Stor opmerksomhet blandt de mange skuelystne vakte et originalt optog tilhest. I midten red onkel Sam som flankertes av en rødhud i fuld krigspuds og en kavallerisoldat. Paa Bjergsted var der mødt frem en mængde tilskuere som hilste proccessionen og optoget med sterkt bifald ved indmarsjen paa utstillingspladsen. Blandt de tilstedeværende var minister Swenson sammen med konsul Falck og præsident for sønner av Norge, T.O.Golbert, og den

249

amerikanske vice konsul i Stavanger, hr. Sigmond. Formanden i Norwegian American League, tandlæge Nærbø, ønsket deltagerne velkommen og introducerede minister Swenson. Minister Swenson tok ordet og holdt paa engelsk en koncis og vakker tale for dagen, hvori han paapekte slektskapet mellem nordmænd og amerikanere, mellem Norge og Amerika. Hvordan begge folk hadde de samme maal og idealer, de samme tanker om frihet og uavhengighet. Han uttrykte sin glæde over paa historisk grund at kunne faa tale til nordmænd og amerikanere.

Dommer T.O. Gilbergt talte ogsaa paa engelsk. Naar vi kommer hjem igjen, uttalte han, vil vi være stolte over at kunne fortælle om vore fædres land. Vi glemmer aldrig og maa aldrig glemme den arv, vore fædre har git os, selvom det største for den amerikanske borger er trofastheten mot stjernebanneret og det nye fædreland.

Pastor Quello talte for nordmændenes indsats i det kulturelle og religiøse liv i Amerika, og Berthel Bellesen talte for Rogaland. Tilslut bragte den 82-aarige pastor Ring en hilsen fra landsmænd paa den anden side av havet, og mindedes Norges største søn i Amerika, Knute Nelson. Efter talen var der sang av operabanger Simon Edvardsen og sangerinden fru Henriette Strindberg og dans av en barneleikarring.

Festligheterne fortsatte lørdag eftermiddag 5 juli. Ved høitideligheten i Domkirken kl. 5.30 var hver eneste sitteplads optat. Høitideligheten indledes med to vers av "Gud signe vort dyre fedreland", hvorefter pastor Sinding i korte træk gjorde rede for domkirkens historie i de ældste tider. Han sluttet med at rette tak til alle dem som hadde git kirken store og smaa gaver, spesielt til de amerikanske givere med inge-

nør Schaefer i spidsen. Efter foredraget sang forsamlingen "Kirken den er et gammelt hus".

250

Pastor Tande holdt saa en kort tale hvori han gav uttryk for den glæde, man følte ved at være samlet med frændefolk i denne ærværdige kirke. Tilslut blev Karl Svendsens bispekantate fremført for den andægtig lyttende forsamling.

Fra kirken toget man med norske og amerikanske flag i spidsen til Bjergsted. Den høitidelige avsløring av bautastenen til minde om Sluppefolket fandt sted. Avsløringstalen blev holdt av fylkesmand Larsen, som gjennemgik utvandringens historie i de forløpne 100 aar siden sluppen "Restauration" den 4 juli 1825 forlot Stavanger og satte kursen mot Amerika med 52 utvandrere ombord. Han sluttet med at uttale haap om at bautastenen for alle vilde bli en kjær mindestøtte som ogsaa vilde bidra til at knytte fastere baandene mellem de utvandrede og deres slegt og os i gamlelandet. Fylkesmanden foretok derefter avsløringen under salut og under kraftige hurrarop.

Paa vegne av innsamlingskomiteen tok chefsekretær Mossige-Grude ordet og overleverte stenen til kommunen, paa hvis vegne ordfører Meling med tak mottok den. Ordfører Meling talte for Amerika og Stavanger Sangerforbund sang "The starspangled banner" under sterk stemning.

Minister Swenson holdt en varm og vakker svartale. Han fandt det bare naturlig at norsk-amerikanerne længtet tilbake til sine fædres hjem. Tusener paa tusener av dem har hat sin vugge i dette land, og Norges fangslende saga har været deres vuggesang. De er stolte av sin oprindelse og verner om minderne, traditionerne og idealerne

257

som de tok med fra Norge. Ministeren sluttet med at citere Per Sivles vakre digt "Bauta". Efter ministerens tale, som blev hilst med begeistring, sang sangerforbundet "Ja, vi elsker."

Da minister Swenson straks efter maatte forlate festen, utbragte fylkesmanden et leve for ministeren, som blev varmt hyldet. Sangforeningen sang Gustav Eriksens jubilæumskantate og teaterchef Hanssen læste op M.B. Landstads prolog til festligheterne i Minneapolis.

Tilslut var der dans, illumination og fyrverkeri. I festen deltok omkring 5000 mennesker.

STAVANGER og AMERIKA.

En uttalelse til "Stavangeren" av Amerikas minister i Oslo, Lauritz S. Swenson.

"Det var med glæde jeg mottok indbydelsen til at overvære festligheterne i Stavanger den 4 juli, da bautaen for sluffefolket skal avsløres. Stavangers navn er skrevet ind i det norske Amerikas historie med utslettelige bokstaver og er i disse dage blit nævnt og læst av tusener i Amerika og herhjemme i forbindelse med hundredaars-jubilæet.

Cleung Peerson, som er blit kaldt den norsk-amerikanske utvandrings far, kom fra Stavanger amt, og det var jo fra Stavanger "Restaurasjonen" satte kursen mot Amerikas kyst hin mindeværdige 4 juli 1825. Disse bygger har git tusener av sine gjæve ~~men~~ sønner og døtre til den nye verden, og de har al grund til at være stolt av den stilling disse indtar derover.- At de holder forbindelse med det gamle hjem vedlike og gjerne vil hædre sin far og mor har man et levende bevis for

252

i "Stavangerlaget", som arbejder med iver og hengivenhet og som er talrikt repræsenteret ved denne anledning. De kommer fylt af begeistring fra det store jubilæum i Minnesota, og denne avslutning i deres kjære Stavanger med avsløring av et mindesmerke, som vil fortælle kommende slechter om deres sambygdingers eventyrlige færd og dets hestoriske følger, vil bli en oplevelse, som de aldrig kommer til at glemme.

Ved festligheterne i Amerika vil Stavanger få en fremskutt plads, idet en av dets første mænd, statsraad Oftedal, repræsenterer den norske regjering. Høitideligheten idag blir øket derved at Stavanger fejrer sit ettehundredaars jubilæum og gjenreisningen av byens ærverdige bispestol, som netop har været fejret, vil ogsaa hjælpe til at kaste glans over det hele.

Stavanger og de omliggende distrikter er kommet i forgrunden netop i dette jubilæumsaar ved at planen om Sørlandsbanens bygning er blit vedtat,

Før os norsk-amerikanere faa festen en dobbelt betydning, fordi den feires paa vor store frihetsdag. Det norske flag og stjernebanneret vil vaje i den skjønneste harmoni, da de for os er symboler paa de samfundsgoder og idealer, som vi skatter høit og som vi føler at begge folk har tilfælles.

Festen i Stavanger vil bidra til at knytte os fastere sammen i broderskapets baand.

Stavanger har en betydelig handelsforbindelse med Amerika. Det er at haabe, at ogsaa den vil fremmes. "

Med henblik paa avsløringen av sluppefolkenes bauta skriver "Stavangeren" bl.a.:

259

" Fra alders tid har det været skik her i landet, naar et stort hændelse skulde mindes, at reise en sten, som kunde staa som siemaal for slegten og fortelle ned gjennem tiderne om de store og merkelige ting som engang skedde.

En slik sten reises der idag ute paa Bjergsted. Den staar høit, og den som seiler paa fjorden kan se den peke over trærne. Den byr dem farvel, som farer, og den er et velkommen til dem, som søker hjem igjen. Den staar og minder om en liten Stavanger-slup, som for hundred aar siden stod ut fjorden med et halvt hundred mennesker ombord.

Der var saavist ingen som den gang trodde, at der skedde noget stort og merkelig. Fartøiet var som de fartøier flest, som seilte paa vaagen her, og menneskene ombord var jevne og almindelige mennesker fra byen og distriktet. Vist var det saa, at de gav sig ut paa en vaagelig færd for at søke sig nye hjem i et fjernt og fremmed land. Men ingen kalder det store ting at smaakaarsfolk skifter hjem.

Hvem kunde ogsaa vite, at den lille haandfuld mennesker fra Rogaland og Stavanger, som Lars Larsen i Jeilane hadde samlet ombord i "Restaurasjonen", og som Kleng Person fra Tysvær tok imot i New York, indledet et av aarhundredets største og merkeligste eventyr.

Hvem kunde ane, da den lille Stavangerslup strøk forbi Bjergsted og rundet Tungeneset, at en millien nordmænd skulde følge i dens farvann.

Nu vet vi det. Og nu faar sluffefolket sin sten. Nu vet vi, at det var ikke bare en haandfuld smaakaarsfolk som skiftet hjem, da Lars Larsen rustet ut sin farkost, det var en folkevandring, som begyndte.

254

Det var de forjættende indledningsord i det store mægtige eventyr om det norske Amerika, som formedes paa Stavanger havn for 100 aar siden.--

Der var engang en slup.---

Det er baade i sorg og glæde vi reiser sluppefolkets sten.

De første smaa norske nybygger, som Tysværbuen Kleng Person grundla, Kendall og Fox River settlement er blit fulgt av store norske byer og bygdelag. Hele stater har faat sit præg av norske folks hjem og arbeide.

Nu bor der over en million mennesker i Amerika, som er født i Norge, og mere end tre millioner amerikanske borgere har norsk blod i sine aarer. Naar vi idag samles foran stenen paa Bjergsted vil mange med vemod tænke paa alt det snille, al den kraft sluppefolket viste vei ut av landet. Det snaue fjeld kunde været klædd, myr og lyngmo kunde været ryddet av de tusener hænder som førte pløgen over Amerikas prærier. Gaard blev lagt for fæfot mange steds, da de drog. Alle steder blev det tomt efter dem.

Om vi hadde hat et sluppefolk at reise sten for, som hadde vist vei indover hei og myr.

Kanske hadde vi da hat et sterkere Norge idag.

Slik tænker mange, naar de staar ved stenen og mindes.

Men ingen vet forvist. Kanske hadde det rigtig for alvor blit trangt og tungt herhjemme, om ikke der var blit vist vei over havet til nye arbeidsfelter.

Det vi vet er det, at de som drog ut, de har ikke snydt sig undav arbeidet. Vi fik ikke de brød det gav. Men de la ære til vort navn. I sit ansigts sved bygget de sine hjem og var med at tømre en ny verdensmagts samfund.

255

Vi skal imidlertid ikke gjøre noget forsøk paa at tegne den norske races innsats i amerikans arbeide og samfundsliv. Den hundreaarsfest, som er feiret iaar i Minnesota, gjør det overflødig.

Mægtig og overbevisende har hundreaarsfesten fortalt om den høie plads vore utvandrede landsmænd har vundet i sit nye land. Amerikas præsident fandt selv de sterkeste uttryk for det, da han møtte som æresgjæst ved disse festdage, hvor der samledes flere mennesker av norsk race, end der nogengang før i verden har været samlet paa et sted.

Den hyldest Amerika gav vore utvandrede landsmænd varmet vore hjerter. Vi følte os rikere end før. Vi følte, at der er et større Norge end det gamle, som sangen siger gaar "fra Vesterhavet til Kjøllens rand, fra Nordishavet til Kristiansand". Et Norge som rammer Atlanterhavet ind.

Det er ikke nogen ny følelse. Vi merket det i 1905, da det røinet paa herhjemme, at vi hadde et mægtig reserve hinsides havet. Men den blev saa rik og levende, da vi læste præsident Coolidges tale. Det var gildt at være nordmand den dag, og det var vore utvandrede landsmænd, som skaffet os dagen.

Det er den følelse som er den seirende, naar vi samles ved sluppefolkets sten idag. Det vemod og det savn, som fulgte dem, som før, har de sendt os tilbake i en stor og varmende glæde.

Vi hilser velkommen de mange norsk-amerikanere som gjester de hjemlige tømter nu. Vi hilser velkommen Amerikas minister, som ogsaa er en mand av norsk

256

byrd. Og vi glæder os over, at naar Den Norske Amerika-
linjes skibe nu gaar sluppefolkets rute, er det ikke læn-
ger en utvandrervei til et fjernt og fremmed land, men en
bygdevei mellem den norske hjembygd og den norske utbygd.

Vi vet at vore landsmænd i den norske ut-
bygd har pligter mot sit eget land. Vi vet ogsaa, at de i
troskap vil opfylde sine pligter.

Men det mægtige stevne i Minnesota og den
store færd hitover med "Stavangerfjord" gir os visshet for,
at de bærer hjembygdens billed i sit hjerte og føler hjem-
bygdens sangtone i sit sind, naar de henter det billed frem.

De skal ogsaa føle, naar de endnu engang
staar paa hjembygdens tun, at hjerterne banker dem imøte,
og naar de igjen staar ut fjorden, skal de ta den hilden
med paa veien til slegten vor i utbygden der vest, at vi
har følt og forsteat, at gjennem deres arbeide og daad er
Norge blit større end vi hadde drømt."

VIII

"Fædrelandet", Roald Amundsen og "Maud", og "Erling".

Det var en stermandsdaad, som blev fuld-
først, da den lille skøite "Fædrelandet" den 21 juni seil-
te fra Aalesund med kurs for Amerika efter at ha forladt
hjemstedet Brønnøysund, 7 juni, kom ind paa New Yorks havn
27 august. Turen over Atlanterhavet tok 66 dage og var til
sine tider meget haard. Skøiten førtes som bekjendt av leds
Grimss og leds Wickstrand var navigatør. I Atlanterhavet
hadde skøiten næsten uavbrutt storm og høi sjø, og under
hele turen var det bare rimelig vind etpar dage, resten av
tiden var det motvind saa man maatte krysse sig frem. Der
var utrolig meget hai i sjøen og mandskapet paa "færelandet"
skjøt paa dem. Wickstrand faldt overbord underveis, men blev
reddet ved at man fik kastet en taugende til ham. Skøiten

256

hadde tre mands besætning i det hele, nemlig foruten de to før nævnte matros Presteng. Den kjække sjømandsdaad var gjenstand for stor opmærksomhet i den norsk-amerikanske presse og blandt nordmændene i Amerika i det hele tat

VI
Roald Amundsen og hans ekspedition.

En anden begivenhet av rang var Roald Amundsens farefulde flugt mot polen. Det siger sig selv at ~~ekspedi-~~ ekspeditionen fik en festlig mottagelse overalt i Norge. Saaledes skriver "Nordmandsforbundet":

"Da ekspeditionen hadde ordnet sine affærer paa Spitsbergen, gik den ombord i kuldamperen "Johan W. Selmer" som ogsaa tok flyvemaskinen ombord. Fra det øieblik ekspeditionen fik landkjending av den norske kyst blev dens færd et triumftog. Hele kysten langs møtte folk op i store og smaa fartsøier for at hylde polarfarerne. Tildels midt paa natten maatte polarfarerne tørne ut for at hilse dem idet fartsøiet passerte. Lørdag 4 juli sent om aftenen kom fartsøiet til Horten hvor polarfarerne gik iland. Og den følgende formiddag holdt de sit indtog i Oslo. Byen hadde smykket sig til fest. Tætte flagalleer var opstillet i de gater hvor ekspeditionen skulde passere og flag valet paa alle stænger. Foruten den overvældende masse norske flag saaes stjernebanneret til ære for ekspeditionens amerikanske deltager og det tyske flag til ære for dens ~~lykke~~ dygtige tyske mekanisker. Oslo bys farver livet op mellem alle nationalflaggene og bidrog til at gjøre farvespillet endnu mere straalende i den vakre, selfylde og varme sommerdag. Svære menneskemasser var paa benene, ikke alene byens egen befolkning, men ogsaa tusener av tilreisende som var kommet

258

for at se den sjeldne høitidelighet. Nede ved havnen, hver polflyverne skulde gaa iland, maatte menneskemassen holdes i ave ved solide avspærringer. Litt før kl. 1 saa man en fløk flyvemaskiner ute i fjorden. I spidsen den store polmaskin "N.25", eskortet av fire marineflyvere og mottat fra landsiden av en eskadrille landflyvemaskiner fra Kjeller flyveplads. Den store polflyver kredset et slag over byen, og kl. præcis 1 gik den ned paa vandet utenfor Akershus mens fæstningens kanoner drønnet og salut gaves fra panserskibet "Tordenskjold" og fra den engelske eskadre som laa paa havnen. Polflyverne gik ombord i en av "Tordenskjolds" shalupper og blev rodd ind til honorbryggen av marinesoldater. Her blev de mottat av Luftseiladsforeningens styre og av den kommunale mottagelseskomite, som førte dem op i en pavillon, hvor ordfører With og stortingspræsident Lykke ønsket dem velkommen i hjertelige ord, mens divisionsmusikken spillet "Norrønakvadet" og folkemængden jublet og ropte hurra. Mottagelsesceremonien blev utsendt i radio og fulgtes av tusener lyttere over hele landet. Fra pavillionen kjørte polflyverne i tre landauere til Slottet, hvor de blev mottat av kongen og tildelt utmerkelsestegn, fortjensmedalje og St.Olavs orden. Saa gav Luftseiladsforeningen lunch for dem, efter at de under nedkjørselen fra Slottet hadde lyttet til Sangerforbundets hundreder av sangere, som utenfor Universitetet sang fædrelandssangen. Om aftenen var der middag paa det kongelige slot, hvor ogsaa flyverne blev hjertelig hyldet.- I anledning av den lykkelige avslutning av

259

Amundsens ekspedition blev der like efter at meddelelsen om ekspeditionens ankomst til Svalbard (Spitsbergen) var indløpet, utsendt opfordring til tegning av bidrag til et fond "Roald Amundsens fond til fremme av geografisk forskning". Der er allerede inkommet et betydelig beløp. Blandt de mange lykønskningstelegrammer, som indløp til Amundsen merkes et fra den engelske konge, fra den russiske sovjetrepublik og flere andre fra forskjellige staters officielle repræsentanter.

Fik Roald Amundsen en straalende mottagelse i sit hjemland Norge, var den ikke mindre hjertelig, da han fredag den 9 ankom til New York med Gunard-linjens passagerbaat "Mauretania".

Bystyret hadde for anledningen stillet sin komfortable mottagelsesbaat "Macom" til disposition, og under ledelse av generalkonsul Fay, som med vanlig onhu hadde besørget arrangementet, reiste man om morgenen kl. 7 fra pier A, Battery Park for at møte "Mauretania" ved karantænestationen, hvor kaptein Amundsen med speciel tilladelse av toldvæsenet skulde gaa fra borde og ombord i mottagelsesbaaten.

Ombord i "Macom" befandt sig foruten generalkonsul Fay og Lincoln Ellsworth, Amundsens ledsager paa sidste flyvetur, en lang række repræsentanter for norske og amerikanske orginasitioner, heriblandt Fred Werner og Paul Wiig, henholdsvis formand og sekretær i hundredaarskomiteen, samt formanden i dennes mottagelseskomite, redaktør Rygg, Reinhard Hall, formand for det norske gamlehjem, Hans Grønneberg, formand i Nørdmændenes sangforening, frk. Helene Olausen, formand

260

i Nationalforbundet G. T. Ueland, formand for det norske barnehjem, den nye vicekonsul i New York, hr. Christensen, George Andersen, formand i den norske Turnforening, A.O. Amdalsrud, formand i den norsk-lutherske prestekonference, Johs. M. Jacobsen, distriktsvicepræsident i ordenen "Sønner av Norge", Wm. Løve, formand for den norsk-amerikanske Sjømandsforening, P.W.Andersen, formand i Court Leif Erikson, kaptein Peter Jensen, formand i det norske Selskap, M.Christoff, sekretær i loge "Nordkap", Riddere av det Hvite Kors, pastor S.O.Sigmond, formand i gudstjenestekomiteen, sjømandsprest Chr. Brun, bestyrer H. Johansen paa Sjømandshjemmet, kaptein H. Doxrud, viceformand for Sjømandshjemmet, advokat August Reymert, pastor C.O.Pedersen, bestyrer for Det norske Hospital, Audun Telnæs, korrespondent for "Aftenposten", redaktør Oscar Haavig, H. Houston, redaktør av "Our World", advokat H. Stockton, John H. Finley av det geografiske Selskap, A. F. Jones, direktør av Den norske Amerikalinje, James Creese, sekretær i American-Scandinavian Foundation, dr. Robert Cushman, assisterende direktør i American Museum av Natural History, dr. Isaiah Bowman, præsident i det amerikanske geografiske Selskap og ogsaa repræsentant for Explorers club, Bernon S. Prentice, formand i den amerikanske raadgivende komite for Amundsen-Ellsworth flyveturen over Nordpolen, Lee Keedick, impresario, William E. Auginbaugh, præsident av Adventurers Club.

Da kaptein Amundsen steg ombord i "Macom", utbragte generalkonsul Fay et tre dobbelt hurra for ham, hvorpaa hver enkelt av de ombordværende hadde anledning til at trykke hans haand og ønske ham velkommen. Avis- og filmfotograferne tok en mængde billeder baade av Amundsen og Ellsworth og begge to tilsammen. Herpaa

261

underkastet de taltike reportere Amundsen et kryssfor-
hør om den sidste og den forestaaende flyvetur, og
kapteinen, som ser utmerket godt ut og var i straa-
lende humør, besvarte elskværdig alle spørsmåal. Han
oplyste at han vilde bli herover til i mars og at der
var arrangeret en mængde foredrag for ham over hele
landet. Det var hans mening at sætte ut paa den nye
tur til Nordpolen i Mai næste aar i det i Italien
indkjøpte luftskib, som vilde bli døpt "Norge".
Skibet skal føre det norske flag. Besætningen kommer
til at bestaa av 18 mand, heriblandt mandskapet fra
sidste tur samt endel erfarne italienske luftskibs-
flyvere. Løitnant Riiser- Larsen og den italienske
flyveløitnant Nobile blir lodser paa turen. "Norge"
er omtrent en tredjedel saa stor som den nylig for-
ulykkede "Shenandoah". Turen vilde gaa fra Rom til
England, hvor gas vil bli indtat, derfra videre til
Svalbard, hvor der skal opføres fortøiningsmast og
hangar.

Kaptein Amundsen oplyste, at for-
maalet med hans reise ikke var at finde Nordpolen -
den var allerede opdaget - det var det videnskabelige
utbytte han var interresert i . Det gjaldt om at stu-
dere alle forhold, saa der kunde planlægges en luft-
rute over den korteste vei fra Europa til Amerika. Han
hadde grund til at tro, at der var land paa den ~~anden~~
anden side av polen, da de mødte 3 -4 fugle paa sidste
tur. Hvis der var land, vilde dette være av betydning
for trafikken i fremtiden. Det var hans hensigt at fly-
ve fra Svalbard til Nome, Alaska, hvis lykken næste
gang var ham huld.

Tilslut uttalte kapteinen, at den

262

sidste flyvetur hadde været en fuldstændig succes. Man kjender nu hele territoriet fra Svalbard nordover til 88 grad - omkring 120,000 kvadratmil- ved siden av at ha sanket værdifuld erfaring.

Da "Macom" ved 9-tiden kom tilbake til Battery, steg man i de ventende biler og under politisk eskorte drog toget opover Broadway til Waldorf-Astoria, hvor kapteinen vil bli boende under sit ophold her. Da kørtegen ankom til hotellet, heistes et stort norsk flag paa Femte avenue siden.

Vi har allerede omtalt Amundsens deltagelse i hundreårsfesten i New York.

Tirsdag blev kaptein Amundsen avhøret paa Waldorf-Astoria av politichef Enricht i egen høie person og præsenteret for mayor Hylan i City Hall. Præsentationen utførtes av generalkonsul Fay, som holdt følgende introduktionstale:

Your Honor,

I speak for det whole of Norway and for all Norwegians and those of Norwegian descent when I say that we feel deeply grateful for the charming hospitality which you and the great city you represent have shown us the months just gone by.

You have received our official delegates and our singers. You have taken part in our Centennial celebrations, and last, but not least, you have given us Leiv Eiriksson Square in honor of the first white man who set foot on American soil.

On the memorable day when you dedicated the Square I recall that your honor said: New York city trust

that there has been no mishap in the attempt to reach the North Pole by aeroplane of that intrepid Norwegian explorer, captain Amundsen, and his American Engineer and Aviator, Lieutenant Ellsworth. "

Your faith in those men was not in vain.

It is a great privelege for me to introduce Captain Amundsen and also Mr. Ellsworth. Although an American, we look upon Lincoln Ellsworth as our own. In the hearts of Norwegians his name will always be inseparably linked with that of Captein Amundsen.

~~XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX~~

I sin velkomsttale uttalte borgermesteren:

In the name of the city of New York I extend the heartiest of welsomes to the beloved veteran of polar exploration, Captain Roald Amundsen. With equal warmth I extend official welcome to his helpful companion, Lincoln Ellsworth, who brought both courage and purse to the aid of the Arctiv flight.

The heroic attempt to reach the ~~Pole~~ North Pole by airplane aroused widespred interest in public as wel as scientific circles. Ships and dogs, ballons and water-craft, and plodding ~~xxxxxxx~~ across the ice tracts on foot were to be supplanted by airial navigation. Hops ran high for the success of the adventure.

When news was lacking as to the whereabouts of the air voyagers, uneasiness overshadowed mere interest for the danger of the ice flo, the fog and the wind furnished disquietinf thoughts. We now know from Ellsworth s story of the flight that there was ample reason for concern, and that it was an unconquerorable faith as well as a measure og good fortune which helped to bring back the hardy pioneers to the habitations of man.

This faith that all would be well was shared by the people of this city, particularly those of Norse descent, during the earlier days of suspense. I recall that at the dedication of Leiv Eiriksson Square in Brooklyn the principal topic of conversation was the safety of the polar fliers. Like a study current in the stream of conversation was the firm conviction that the perils of the Arctic would be overcome by Captain Amundsen and his men. When I expressed the hope in behalf of the people of New York that this epoch making flight might be achieved without accident or disaster, there came forth from the great throngs assembled in the Square a ringing note of assurance that attested an ancient Viking Strain.

The story of the danger encountered in this pioneering expedition is now more or less generally known to the readers of the newspapers the world over. It has gripped the imagination to a greater degree than perhaps many other exploits of daring of recent time. There will be countless thousands in the cities of America who will doubtless want to hear more of the expedition. They will want to see in person the intrepid Norwegian captain, and they will want to hear from his own lips the story which has already proved more entertaining and thrilling than the most colorful fiction. And I do not know of any better time for such a contribution to public enlightenment than during this one hundredth anniversary of the arrival in the harbor of New York the Sloop "Restaurationen", with its party of Norwegian emigrants marking the beginning of substantial Norse settlements in many of the large cities of the nation.

I sincerely trust that the plans

266

of the Amundsen-Ellsworth second Polar Expedition may be speedily perfected as outlined. When the next hop-off takes place, with the aid of a dirigible and the wireless, may the venture meet with every success not only because Captein Amundsen and Mr. Ellsworth are entitled to the glory of the conquest, but also because the objectives of geographical discovery and the mapping of polar air-routes are worthy of early achievement in the interest of mankind.

Torsdag, fredag og søndag holdt Amundsen foredrag over polflugten, alle gange for fuldt hus og et begeistret publikum.

I en redaktionsartikkel skriver "Brooklyn Eagle" angaaende Amundsens tilbakekomst:

When Leif, son of Eric the Red, sailed into the unknown waters of the Western Ocean there was no keening of widows left behind. The gods had been consulted and the omens were all auspicious. Yet Feif took years to return and there were great gaps in his ranks as he came about in his unknown home fjord and landed his men. The sublime peace of women widowed years before they knew it was one of the blessings of superstitious ignorance.

When Roald Amundsen flew into the North in his airplane he had no sooner disappeared into the hazy horizon than doubts that he would ever return swept over the world. Knowledge had made the human imagination pessimistic. From the arctic man has come to interpret no news as bad news. The omens do not count.

The satisfaction of Amundsens return overshadows such matters as Italys willingness to discuss

267

debts, Canadas claim of icebergs clear to the pole. With Lincoln Ellsworth he flew into the great adventure. Technically they went to plumb the depths of the ocean, to seek land above the circle, to visit the Pole. They failed at the last objective by a mere one hundred and fifty seven miles, but they proved that the airplane has possibilities for Polar exploration undreamed of until now. The matter of declining ~~the~~ fuel supply and dwindling food stores for the first time meant no assurance of starvation and freezing to death. The only significance of the old terrors of the Arctic and Aantarctic were simply that the party would have to take wing soon. There was no heartbreaking trek over the ice fields, no consuming anxiety of men lost in aland of alien elements. Perhaps there was a little foreboding that the planes might balk at taking off. Nothing more.

The dispatches indicate that Amundsen doubts the existent of land worth exploiting in the regions over which Canada has been aall steamed up. The ocean is so many meters deep here, so many there. Airplanes must be watched lest they freeze in solid like ships. But above all else Amundsen has made this little world a good deal smaller. The wilderness which swallowed up Sir John Franklin and his men offers advantage to daring aviators seeking perilous flight grounds. It has its obstacles but they are not insurmountable. A lot of the terrible romance of the arctic is gone for ever.

As the first to penetrate the ice from the air, Amundsen goes down into history as the great adventurer of to-day. We are glad he is back.

268

But his return has dulled some of future glory to be gained, just as Columbus's first voyage made subsequent attempts to find the Northwest Passage anticlimax, even though those later expeditions of government, trade and religious freedom faced greater severities and wrought greater consequences.

M a u d.

1925 saa ogsaa Maud-expeditionens tilbakkomst til Amerika, og i slutten av oktober ankom expeditionens medlemmer til New York paavei til Norge. I et interview i "Nordisk Tidende" skriver P.W. bl.a.:

Amundsens polarskute ligger atter sikkert fortøiet i Seattle. Driften over ishavet er endt, de skjønne drømme om en drift over Polhavet, som sikkert alle expeditions medlemmer hadde forutset, er for alltid slukket ut. Guttene er evndt tilbake til civilisationen uten Nordpolens laurbarkranser om sine hoder. Men med aarelang erfaring og aarelange savn er de i disse dage gjester i New York. Roald Amundsen har fløiet over polbasinet, men hans gutter blev det ikke forundt at utføre en saadan helte-daad. De hadde viljen som ingen andre, men under de omstændigheter som indtraf nyttet det ikke at friste skjæbenen. Gang paa gang blev "Maud" drevet sydover og gutterne, som var blit ombord maatte tilbringe aar og dag uten at kunne naa sine længsles maal, Nordpolen.

"Nordisk Tidende" har hat besøk av hr. Karl M. Hansen, "Maud"s førsteofficer, og har anmodet ham om et interview om den store Nordpolsflugt.

Jeg har intet at fortælle, sier hr. Hansen, og selv om jeg hadde noget vilde jeg ikke ut med det. Vi har kontrakt med Amundsen for tre aar, og selv om han er

gaat konkurs saa faar vi vel holde vort løfte.

269

Naar man har talt lidt med hr. Hansen om polfærdens forskjellige facer, saa maa han tillate os at fortælle litt om ~~expeditionen~~ ekspeditionen, selv om han er aldrig saa lur og tilbageholdende. Bred og lun sitter han i sin stol og smiler til hele verden. Man faar indtryk av at man staar foran en som har tat en liten blaaveistur til Bygdø og som er meget fornøiet med dagens resultat. Vi ber hr. Hansen fortælle om aarene oppe i polarnattens favn, og hvis man skulde vente paa denne fortælling, maatte sikkert "Nordisk Tidende" og læserne smøre sig med taalmodighet, for Hansen er ikke den som forsnakker sig. Litt efter hvert blir han dog saa medgjørlig at han fortæller følgende historiske kjendsgjæringer om "Maud".

- Det var 3 juni 1923 at vi satte næsen tilsjøs fra Seattle, og det var vort haap, før vi kom tilbake, at drive over polbasinet og komme nærmest mulig polen. Langs Alaskakysten bar det, og da vi forlot Point Hope gik der tre og et halvt aar før vi skulde se folk igjen. Strømmen var oå ikke gunstig og vi naadde ikke vort maal. I disse tre aar drev vi rundt uten at nærme oss synderlig til polen. Tiden faldt os ikke paa nogen maate lang, Vi hadde altid hænderne fulde og altid nok at bestille. Fra kl. 8 morgen til 6 aften stod vi i ar beidsværelset og utførte vore pligter, og det er ikke sa ganske litet "Maud" kommer hjem med. Ikke bare resultater av husflidsarbeide ombord, men "Maud" kom hjem med et saa rikt videnskape-
lig materiale at vel neppe før nogen polarekspedition kan opvise maken.

270

Efter vore erfaringer med Mc.Millan som til daglig stod i forbindelse med omverdenen gennem radio, spurgte vi herr Hansen hvordan "Maud"-ekspeditionen havde hat det med radioprogrammer.

I mørketiden var vi i daglig forbindelse med Spitsbergen, sier hr. Hansen, men i de lyse sommernætter og gager var det knepent med forbindelsen. Ukens store øieblik var hver lørdag, naar vi fik vore pressetelegrammer over Stavanger radio.

- End kosten?

- Var altid utmerket, sier hr. Hansen,

og vi tror ham gjerne. Han var selv et levende eksempel paa velvære. Rund, trivelig og fornøiet saa han ikke ut til at ha lidt nogen nød i polhavet. Han indrømmet da ogsaa at matvarerne hadde været rikelige, og at der var proviant i "Maud" for mindst 10 aar, saa nogen nød hadde de ikke lidt paa nogen maate. Det knep engang imellem paa fersk kost, men saa skjøt man en sæl eller hvalros, og naar det skulde være rigtig fint, en isbjørn, og saa var alle sorger slukket i den retning for en tid. Fisk var det værre med paa polturen. Der findes saa at si ikke nogen fisk i polhavet, undtagen polartorsken, men det er en sørgelig torsk, bare et par tommer lang, saa den har man altid liten glæde av. Det er den lave temperatur i vandet som bevirker dette.

Om maskinist Syvertsen, der som bekjendt døde under driften, fortæller herr Hansen, at han var syk et par maaneder. Hvad der feilte ham var ingen klar over. Fra dag til anden visnet han hen, og de sidste dager før døden naadde ham, gik det ~~over~~ svært fort. Han blev begravet paa ekte sjømandsvis.

271

Indsydd i sellduk blev han firet gjennem et hul i isen under stor høitidelighet, og kaptein Wisting forrettet som prest. Det var den eneste mand paa hele turen, som hadde været syk. Alle andre hadde hat god helbred hele tiden de opholdt sig i polarisen.

- Men hvordan gik det med oljeforsyningen?

- Vi var saa at si læns, og Amundsen hadde lovet os ny forsyning. Han gjorde ogsaa sikkert alt hvad han kunde. Ulykken var at i taaken gik vi forbi det russiske skib, som hadde den høist paakrævede olje ombord. Heldigvis hadde vi været i forbindelse med et andet russisk skib, som laa fast i isen, og dette efterlot os ca. 40 kg. olje paa isen. Værguderne var og ogsaa hulde, saaledes at vi kom fri av isen og slap en ny overvintring.

- Det kan gaa an nu at færdes paa polbasinet, naar man kan lytte til radio hver kveld?

- Ja, det maa de gjerne tro, sier hr. Hansen, men der var bare et minus og det var at vi hadde ikke raad til at sløse væk elektrisk kraft paa denne maate. Vi maatte undvære radioprogrammene, hvor gjerne vi end vilde høre dem. Vi hadde haabet at komme fri av isen et aar tidligere, og alt blev sat ind paa dette, men isaaret var meget daarlig, og vi blev liggende ved de nysibiriske øer endnu et aar.

Vi tillot os at spørre hr. Hansen hvem der hadde været mester for de lukulliske retter, som hadde bragt ham i saadan fin form.

- Det er Wistings skyld, sier han med et lunt smil, og jeg skulde ha lyst til at se hvem som biter ham, naar det dreier sig om at lage god mat. Han er sikkert den bedste kok paa jordkloden. Det kan være bra nok, føier han til, at provianten er alright, men der er en ting polar-

272

farere maa proviantere med, hvis det skal gaa godt, og det er taalmodighet. Har de ikke den, saa blir de sørgelige deltagere i en forskningsfærd mot polen.

"Maud" har klart sig brilliant i skruisen, fortæller hr. Hansen. Skuten er blit ublidt behandlet av naturkræfterne, men enliten læk som suget en tomme vand i døgnnet er skaden. "Maud" er uten tvil verdens bedste isskute, føier han til. Vi hadde et par og tyve hunder ombord. De skulde brukes hvis det skulde være nødvendig at føre et fremstøt mot polen med slæder, eller hvis "Maud" skulde bli skruet ned av isen. Vi fik ikke bruk for dem andet end til jagtekspeditioner, men det var en stor sikkerhet at ha dem med.

- Hæd synes De om Deres russiske ven, Olonkin?

- Han er ikke mere russer end han kan taale at være, sier Hansen. Hans mor er norsk og han taler og skriver norsk som en indfødt. I syv aar har han nu været med "Maud" fra den dag han blev fisket op fra en russisks radio-station paa Novaja Semlja. Glimrende fyr og gøg kammerat. Aldrig har han været i Norge, men vær sikker paa det blir hans første bestemmelsessted.

- Hvordan følte Dere Amundsens kaldelse til at komme hjem igjen?

- Den kom som en stor overraskelse paa os. Vi hadde hat mange uheld, men vi hadde fremdeles mot. Det var Nordpolen, vi vilde til, og vi blev like saa overraskede som skuffede. Nu haaper vi alle paa at faa være med igjen næste aar, naar flugten til polen skal bli til alvor.

- Var det ikke forførdelig ensomt i isen?
spør vi deltagende.

- Langt ifra, sier Hansen, med et smil.

213

I over to aar saa vi ikke et menneske uten ekspeditionens medlemmer, men vi savnet intet. Vi arbeidet fra 8 morgen til 6 aften, og det er mange ting vi har produceret i disse aar. Blandt andet har vi lavet en flunkende ny model av "Maud", som er utført med minutiss nøiagtighet efter skuten, og mange vakre elfenbensgjenstande. Det vilde være synd om disse ting gik ind i "Mauds" konkursbo. Hver lørdag kveld var der fest. Da vanket der en toddey og en cigar, og dr. Sverdrup læste høit de sidste telegrammer fra utenverdenen. Forresten læste vi meget. Hundreder av bøker blev pløiet igjennem, men der var nok at ta av og ingen kom i bet for læsestoff. Hver julekveld var der selvfølgelig stor fest ombord. Well, vi gik ikke netop omkring det kunstige og vakkert pyntede juletræ. Men vi nød synet av det. Gaver var der masse av. Norske kvinder hadde sendt os et rikelig utvalg, og forøvrig mottog vi gaver fra saa at si hele verden. Ingen mindre end præsident Harding hadde sendt gaver, og jeg bærer den dag idag en kniv og en saks fra præsidenten som jeg vil bære alle mine dager.

- End jagten?

- Jeg benyttet enhver anledning. Om vaaren var der et rikt fugleliv. Det var særlig arfugl, alker og ringgjæs. De smakte fortreffelig, da de ikke var saa velnærede av sild som tilfældet er i Norge. Ellers skjøt vi sæl, hvalros og isbjørn. Ingen av ekspeditionens medlemmer var tillat at forlate skuten uten at være bevæbnet. Hvis man ikke brød sig om at trække paa geværet, saa benyttet man en grovkalibret Colt pistol. Alt i alt skjøt vi nogen og tyve isbjørner. De er nok saa fredelige, sier hr. Hansen.

274

Bare naar de har unger eller naar de er sultne om vinteren kan de være ubehagelige. Isbjørnen har et daarlig syn. Jeg er sikker paa de ikke kan se mere end et par hundrede meter. Men saa har de næser som lukter desto bedre. Man kan være sikker paa at har en isbjørn faat sige paa en, saa løper den rundt til den kommer paa læsiden før at lukte hvem den har faat i nabolaget. Nysgjerrig er isbjørnen som unge piker. Den sidste vinter hadde jeg ogsaa anledning til at nogen jagtturer med hundeskys til den nærmeste ø. Her satte jeg op etpar sakser og fanget 10 polarrøver. Sidste aar var der en masse sæl rundt skuten. Vi brød os ikke om skyte den, da vi bare trængte en gang imellem til hundemat. Men lækkert var det, naar man en lørdagskveld kunde faa en rigtig isbjørnbif med løk. Det var ikke ganske smaa portioner som forsvandt i ekspeditionens medlemmer, et kilo hver var bare barnemat."

~~Det var Karl Hansens haap at alt hvad der var ombord i "Maud" kunde sælges hver for sig. Det vilde bringe penger til kreditorerne. Kaptein Wisting vilde staa ombord til salget var formildet.~~

P.W. "

S v a l b a r d.

Det var megen tale om et større Norge ved de mange fester i hundredaaret. Dette blev til en geografisk virkelighet da Svalbard, (Spitsbergen) blev overtat av Norge den 14 august ved en liten enkel høitidelighet i Green Harbour. Vaktskøbet "Heimdall" var dagen i forveien kommet til stedet. Ombord i fartøiet befandt sig chefen for justisdepartementet, statsraad Paal Berg, og ekspeditionschef Øien som var regjeringens repræsentanter ved

overtagelsen. Likeledes deltok den midlertidige sysselmand, byraachef Edvard Lassen. Ved en enkel høitidelighet erklærte statsraad Berg Svalberg og Bjørnøen for norsk land. I Oslo offentliggjordes samtidig en kongelig kundgjørelse om overtagelsen og aviserne utkom med specielle Svalbard-numre, som ikke mindst var viet hyldest til den norske minister i Paris, Wedel-Jarlsberg, hvem det før en stor del skyldes, at Norge blev tildelt suvereniteten over øgruppen.

Ved indlemmelsen av Svalbard faar kongeriket Norges omraade en tilvækst paa ca. 80 000 kvadratkilometer. Kuldriften dereppe foregaar i uformindsket tempe. Foruten de tidligere omtalte kvanta som er utvundet og skibet av Store norske Spitsbergen-kompani har Kings Bay Kulcomp. hittil ialt skibet kul før 30 millioner kroner. Aarets produktion ved dette seksaps gruper vil komme op i 110 000 ton. Hele dets produktion sælges i Norge.

Hermed avsluttes denne samling av beretninger om de store fester og nationale begivenheter i 1925.

"Størt har vi mistet
 men størt vi fik,
 kan hende det var bedst
 det gik som det gik,
 saa faar du ha tak da, Gud."

"Iben i" "Terje Viken."

E f t e r d ø n n i n g e r.

Hundredaarsfesterne har selvfølgelig hilsinger fremkaldt en hel del ~~sympatiske~~ fra alle land. Norsk amerikanerne uttalte sig med begeistring over den mottagelse, de fik i det gamle land, og de norske gjester i Amerika har ogsaa hat sine indtryk.

I anledning rektor Stangs besøk skriver det bekjendte New York blad, "New York Times":

Environment and culture.

276

Dr. Frederick Stang, rektor of the University at Osle, Norway, who has been attending the celebration of the coming of the first Norwegian colony to America, is President of the Institute for Comparative Research in Human culture, recently established in Scandinavian countries, with its principal seat in Oslo. Such an institution for research, entirely independent of the university, yet co-operating with it, is another way of solving a difficulty referred to by Dean Woodbridge in a recent address. Universities, being for teaching, are "unable to accord to the work of research that full and free scope which it demands." Lecturing and examining occupy so much of the time of the professors that they have little leisure for independent studies. Most of the work in this nature has to be done in the long vacations. Moreover, the classification of branches of studies in the universities does not entirely harmonize with the requirements for research work. Some of the most valuable recent discoveries have been made on the borderland between chemistry and physics or between public and civil law.

It is characteristic of the people of the North, whose ancestors were out upon every coast in the venturesome Viking days, that they should be venturing still, though along the shores of the realm of the intellect. The spirit of the "researcher" is a dominant one among their scholars and is in keeping with that of the searcher for the Pole. It has shown itself in the achievement of these Northmen in science. But through the comparative researches such as this institute has in prospect it is hoped that there will

277

be a "great renaissance of the humanistic studies". This "sanctuary for international scholarship" is to be a place not only for the study of all races and periods as a whole - for a dispassionate survey of humanity, outside of the prepossessions of ~~humanity~~ ones own time, nationality and class. And the first task is one "specially suited for Norwegian genius of research and the Norwegian disposition," being a study of the influence of natural environment upon the various tribes living around the North Polar Sea. There is foreshadowing of the discovery that mankind is a unit, but that the elasticity of the human family, its creativeness, its responsiveness to every influence of environment and its adaptability are astonishing. These studies will not bring forth their fruits in a season, but when they do they should be a real contribution to the advance in culture of that creature whom De. Stang calls "Natures real chameleon" man.

Paa faldrepet.

Like før "Stavangerfjord"s avgang
sids fredag uttalte stortingsmand Hambro følgende til
"Nordisk Tidende":

"Vi blev mødt paa alle kanter, av
amerikanere og nordmænd, med en hjertelighet og elsk-
værdighet som ingen ord kan gi uttryk for.

Vi har faat det rikeste indtryk av
den mangesidige indsats som det herske Amerika har gjort,
og hvorledes den fra alle hold anerkjendes i Amerika.

Det vil overalt i Norge gjøre det
sterkeste indtryk at høre om festlighetenes forløp, ikke
mindst om de norsk-ættede guvernører, senatorer og kon-
gresmænds optræden paa tribunen.

Meget sterkt virket ogsaa den varme hyldest til Norge som blev ydet fra kanadisk side gennem generalguvernørens repræsentant, medlem av den kanadiske regering, Thomas Johnsen, selv født paa Island.

Et avskedsord.

Ved "Stavangerfjord"s avgang fra New York sidst fredag tilstillet statsraad Oftedal "Nordisk Tidende" følgende uttalelse:

"Vi kom til hundreårsfesten med store forventninger. Vi vender hjem med sterkere og mere straalende indtryk, end nogen av os paa forhaand kunde tænkt sig mulig.

Den 7 juni 1925 vil faa en national betydning som gdr dagen ret til at nævnes i flugt med 7 juni 1905, fordi den vil binde nordmændene paa begge sider av havet sammen med ubrytelige baand.

Den hyldest, præsident Coolidge ydet de norske indvandrede for deres indsats i De Forenede Staters udvikling, vil sætte merker baade her og hemme i Norge.

Et folk, som arbeider i tro paa sig selv og sin races fremtid, har en rik forjættelse over sig.

P.t. New York, 12 juni 1925. "

Efter Amerika-besøket.

Stortingsmand Bergersen uttaler sig om sine indtryk fra Amerika. Norsk og amerikansk politik. Kommunisme, m.m.

Stortingsmand Bergersen har været en meget benyttet mand siden han kom til Amerika. Efter den store internationale konference i Washington, har han fartet rundt i de østlige stater, ~~besøkt en række foredrag~~, besøkt slegtninger, beset kjendte steder og holdt en række foredrag blandt landsmænd. Hr. Bergersen er jo

en meget skattet foredragsholder og har ogsaa hjemme i Norge stadig været paa farten som foredragsholder.

Mens han har været i Amerika, har der været valg i hans kommune Borge i Østfold, og der er vel ingen tvil om at Bergersen, naar han kommer hjem, vil finde sig som førstemand paa listen. I de sidste tyve aar har han været medlem av Borges herredsstyre uavbrutt og selv mener han, at han heller ikke den gang vil undgaa at bli med.

I forrige uke opholdt hr. Bergersen sig i New York, hvor han bodde i Norske Selskap paa Columbia Heights. En av vore medarbeidere hadde her en samtale med ham. Hr. Bergersen hører ikke til de vanskelige intervøew-objekter, hans erfaring er stor, han har let for at uttrykke sig og hans uttalelser er altid greie og konsise. Vor medarbeider spør ham, hvilket indtryk Amerika har gjort paa ham og hvad som virket sterkest paa ham her?

De store forhold herover har gjort et sterkt indtryk paa mig, sier han. Farten er jo forfærdelig, alting gaar med en for os ukjent hastighet. Men jeg har ogsaa et sterkt indtrykk av at vore landsmænd har hat bedre og lettere for at slaa sig igjennem her end i gamlelandet.

- Hvilket utbytte hadde de av konferensen i Washington?

- Det er vanskelig at si. Selvfølgelig syntes jeg det var storartet i mange henseender, men sprog-vanskelighetene gjorde, at jeg ikke fik det rette utbytte. Farten manglet jo heller ikke der.

- Hadde de indtryk av at de amerikanske

statsmænd holdt maal med de europæiske?

280

- Ja det maa vel sies. De ser vel litt anderledes paa mange ting end os, har andre meninger om meget, men stort set staar de nok paa samme høide som hos os. Jeg har dog indtryk av at den amerikanske politik ligger litt tilbake for os, og man faar en sterk følelse under samværet med dem, at Amerika i mange retninger er et nyt land, et ungt land. Amerika skal jo være et demokratisk land. Men man føler ikke dette. Kongressen viser jo ogsaa dette. Det vilde jo være utænkkelig hos os, at en enkel mand, som f.eks. speakeren i det amerikanske senat, skulde faa den magt han har. Det hemmer utviklingen og gaar sterkt utover der hvor det rammer.

- Hvilket indtryk har de av det norske utvandrerfolk?

- Det allerbedste. Jeg forstaar at der er mere sandhet i de lovord, som er sagt om norsk-amerikanerne ned man har villet tro hjemme i Norge. Det viser sig her at de ved sin dugtighet, sin sandhetskjærlighet og sin evne til at passes ind i forholdene er kommet meget langt her borte. Hvad jeg glæder mig over at ha set og hvad jeg vil fortælle hjemme, er det, vor stamme her kan lære os. "

De norske utsendinger til 100-aarsfestligheterne i Minneapolis er nu kommet hjem igjen. "Stavangerfjord" fik en storartet mottagelse, da den kom til Oslo med gjestene fra Amerika, og de norske aviser har ikke været sene med at spørre hvorledes man har hat det paa turen.

Statsraad Oftedal har saaledes i et interview bl.a. uttalt:

Festligheterne var paa forhaand sikret en

281

imponerende omfang og præg i kraft av den stilling, nordmændene indtar i de nordvestlige stater, uttaler statsraaden. Men præsidentens deltagelse i festlighetene gav begivenheten en rent national amerikansk karakter, og hans store tale med dens mest uforbeholdne av de norske indvandreres andel i Nordvestens kultivering og det amerikanske samfundslivs sunde utvikling, formet sig som en hyldest ikke alene i det norske Amerika, men til den norske race..

Derved fik festlighetene en videre betydning end man paa forhaand kunde forestille sig. Det norske Amerikas stilbing er blit i høieste grad styrket, saa det nu mer end nogensinde blir en hæder, at være av norsk avstamning.

Den bevisst norske kulturbevægelse i det utflyttede Norge og samfølelsen med gamlelandet har faat en underbygning, som aldrig før. Vi her hjemme vil paa vor side bli sterkere klar over, havd det norske element i Amerika representerer av samfundsmæssig anseelse og indflydelse i verdens største nation. Denne bevissthet vil bidra til at gjøre veien endnu kortere mellem de to norske tvillingfolk paa begge sider av havet, blodblandingen raskere, den gjensidige paavirkning lettere og villigere. Derfor har det efter min mening vist sig at være rigtig at Norge var saavidt sterk officielt representert. Kongens hilsen og de utsendte delegerte vakte sterk sympati, og de norske utsendinger var alle enige om at stortingsmand Hambro som delegationens ordfører representerte landet paa en vakker og værdig maate og gjorde indtryk ogsaa i ameri-

282

Kanske kredser. Andre begivenheter, som indtraf samtidig med jubilæumsfestlighetene, Roald Amundsens polflugt og det særdeles gunstige laan i New York, bidrog paa en lykkelig maate til at fremhæve Norges og nordmændenes navn, og der raadet i amerikanske kredser en utpræget tillid til Norge og dets fremtid.

Jeg vender hjem med følelsen av at hundredaarsfesten i Amerika har manifestert et større og sterkere Norge. For de norske utsendinger personlig blev reisen en sand oplevelse, idet Amerikalinen og vore norsk-amerikanske verter i New York, Chicago og Minnesota likesom de amerikanske myndigheter gjorde alt som overhodet var mulig for at gjøre reisen bekvem og opholdet behagelig. -

Stortingsmand Hambro uttaler:

Indseilingen til Bergen og mottagelsen her virket ganske betagende paa alle ombord. Blandt de mange norsk-amerikanere er der et stort antal, som ikke har set Norge, siden de som barn drog hjemmefra med sine forældre og andre, som er født derborte, uten nogenside at ha været utenfor Statene. De var paa dæk fra den tidlige morgen, og selve kystens skjønher, indseilingen, den overvældende mottagelse fra de første baater, som møtte, til menneskemassen paa kaien, bevæget dem slik, at det - som en av dem sa - alltid vil komme til at staa som et uforglemmelig minde. De norske, som var ombord, var enige om, at landet aldrig hadde vist sig vakrere og mere vennsølt og at ingen anden by end Bergen kunde skape en saa straalende mottagelse. De ombord, som ikke var av norsk æt, ønsket næsten at de hadde været det, og en amerikansk læge, som stod ved siden av mig, sa, at hans kone var blit saa begeistert over Norge, at hun

hadde betinget sig, at de herefter skulde ta ferieophold i Norge hver sommer.

Redaktør Pryser sier, at det hele var en eneste straalende fest, an manifestation av det sterke samband mellem nordmænd hjemme og i Amerika og en mønstring av det norske Amerika, som man vanskelig kan gjøre sig nogen forestilling om. 300 000 av norsk æt var samlet i tvillingbyene Minneapolis og St. Paul ved festlighetene der, og av dem var to tredjeparter tilreisende. Foran talerstolene kunde der være forsamlinger paa 30 - 40 000. Herr Pryser fortæller saa om den vellykkede hjemtur: Da vi fredag morgen fik se de første knappe meddelelser om Amundsens tilbakekomst, utbrøt alle i vældig begeistring og paa kapteinens bud gik alle flag tiltops. Var stemningen god før, saa blev den selvfølgelig endnu mere løftet nu. ---

Nils Collett Vogt uttaler kort og fyndig:

At Norge er større end jeg viste og at norsk nationalfølelse rækker videre end jeg nogensinde har forestillet mig.- Jeg har ikke mere at si, sa han.

Dommer Gilbert sier til en avismand flg.:

Jeg har ikke været i Norge siden jeg var barn, men jeg har jo dannet mig en forestilling om landet av det jeg har læst og hørt og de billeder, jeg har set. Men det jeg har oplevet idag overgaar alle mine forventninger. Naturen og mottagelsen, alt er saa langt over mine forventninger, at det er umulig at uttale i ord. Ingen av os glemmer nogensinde da vi isagmorges saa den friske kiming av landet, da var der mange vaate øine og en ubeskrivelig følelse fyldte vore hjerter. Denne vidunderlige følelse har

fulgt os alle i hele dag - alle de tusener flag, som hele veien har viftet os imøte i dette land, den stemningsfulde mottagelse i Kongehallen i Bergen og nu denne overvældende mottagelse i Stavanger med tusener av mennesker. "

Nordmandsforbundet hadde forleden møte i Aulaen i Oslo:

Byraachef Morgenstjerne ønsket velkommen og ga derefter ordet til minister Swenson, som i en utmerket liten tale fremla sit syn paa de norske utvandrere og paa Nationalforbundet. Det aar som er gaat vil sætte sterke spor i norsk-amerikanernes liv, uttalte ministeren. Vi har merket hvordan racebevisstheten har gjort sig gjældende hos dem, som forøvrig ogsaa andre steder i verden. Det har været av stor betydning for de norske i Amerika at de har hat noget at kunde holde paa, en dyrebar skat fra hjemlandet. Vi har faat et indtryk av hvilken indsats de norske har gjort i Amerika, og de har været stolte av sin byrd. Den norske nation har altid gjort sig gjældende i verden paagrund av sin aandelige adel.

Talen mottoges med sterk bifald. Efter at filmen fra avsløringen av Hegg-monumentet var vist, talte statsraad Oftedal. Efter at ha omtalt jubilæumsfestlighetene uttalte statsraaden bl.a.: De norske i Amerika har vist en ættefølelse, som svarer fuldt ut til den vi herhjemme føler. Derom var festlighetene et vidnesbyrd i kjæmpformat. Vi nordmænd har grund til at være præsidet Coolidge taknemmelig for hans ord om den norske race. De har brændt sig ind i alles sind. Det vilde være den største lykke som kunde times Norge om vi nu

284

en tid fremover kunde faa en motgaaende strøm hit og ikke bare en fortsat strøm vestover av utvandrere.

285

Efter statsraadens tale, som ogsaa fulgtes av hjertelig bifald, vistes en lang og interessant film av festligheterne i Minneapolis i sommer. Den virket ganske imponerende og var ofte gjenstand for bifald "for aapen scene".

Indtryk av Amerika .
For "Morgenposten" av Nils Collett Vogt.

Jeg staar paa "Stavangerfjord"s dæk og ser Amerika dukke under i synsranden. Og jeg tænker: Nu reiser jeg fra et land, hvor alle Europas race-ellementer er paa vei til bli smeltet sammen - fra en ny verden til den kjendte, gamle med dens seks og tyve stater i oprør og brand eller mørke, trær nederlagsstemning.

Det er Europa, som skapte Amerika, og ikke mindst har vi norskmænd været med paa at bygge op den nye verden, gjort den til hvad den nu er. I slutten av trediveaarene begyndte for alvor Amerikafeberen hos os at gripe om sig, og siden har utvandringen fra bygd og by øket med rivende fart. "Amerika er det fineste land paa jera, for der ligger penger og skinner i sola".

Det lyder godt. Og noget har det virkelig engang været i det. Like til slutten av sekstiaarene var der i de Forenede Stater nok av land at ta av, uhyre strekninger av let dyrkbar jord, vældige vidder, som bare trængte plog og indsigt for at gi brød til millioner. En gaard i Norge, særlig da en vestlandsgaard, bestaar hovedsagelig av skog og fjeld; her kom man til prærien, den ensformige, skogløse, svagt bølgende prærie, hvor man aar efter aar kunde høste uten mindste vederlag i form av gjødning, kom fra stein

286

og ur og li til dyp, sort muljord, som laa der og ventet paa unge sterke glade mænd, paa haarde næver og villig arbeidslyst - det prægtidste akerbruksland i verden. Her var noget at vinne. Her var det moro at ta fat. Man kjøpte land og bosatte sig. Det ene norske settlement blev grundlagt efter det andet. Og som utvandringen tok til, gik strømmen videre og videre mot nordvest. I Illinoiois, Wisconsin, Iowa, Minnesota, Syd-Dakota og Nord-Dakota bor nu paa mange steder nordmænd saa tæt i tæt at de raar grunden alene. Fattig paa gods kom utvandrerer hit, men han, og endnu mindre hans efterkommere er blit ved at være fattige. Man regner at nordmænd i Amerika for tiden eier en formue paa over tre milliarder dollars eller bortimot det dobbelte av hele Norges samlede nationalformue. Otte hundrede tusen nordmænd har i løpet av hundred aar utvandret. Trygt tør man paastaa, at i Amerika lever mer end tre millioner mennesker av norsk byrd.

Nu er det imidlertid længe siden, at aapent land laa i uberørt fred og ventet paa utvandrerer. De Forenede Stater er ikke mer landet med de uanede muligheter. Tvertimot. Opfyldt og optat er det paa alle omraader. Vidunderlandet, det fineste landet paa jera, er ikke noget vidunderland. Ingensteds blev livskampen saa ubarmhjertig streng som her, ingensteds saa utpinende i sine krav. Man sier i Amerika, at hver mand har ialfald en chance i livet. Tar man den ikke er det at gaa i hundene. I Norge kan som bekjendt en mand gaa sin chance forbi og leve trøstig videre. I Amerika :Enten eller. I Norge: La skure. At det forholder sig saa er ikke bare til ros for os nordmænd. Nei, slapt er ikke livet i Amerika. Ikke slapt og dovent som saa ofte hos os. Men i det lange løp er det uttørkende, er det fortærende

287
i sit hissigе jag efter at underlægge sig materielle goder. Aldrig har jeg set saa mange slitte ansigter, saa mange trætte øine som paa den anden side av havet.

Allikevel. Ingen mismodets himmel over Amerika som over vort desillusionerte Europa. Hvem har her tid til at være mismodig? Nyttigere ting ved man at ta sig for. La gaa at Amerikas økonomi kræver talrike ofre, synlig og uskyldig, i utvandrerne's brogede skare. Jeg spurte efter kammerater, som tvunget eller i ungdoms letsindighet hadde reist hit over for at glemme, gjøre sin lykke i en fei eller i al beskedenhet trælle for det daglige brød. En kjendtmænd visste at fortælle et og andet om forskjellige av dem. Han rustet paa hodet: De er nok gaat tilgrunde allesammen. Hvad saa ? De tok vel ikke sin chance, da den viste sig. Glædet sig med at kommer den ikke idag, saa er den vel der imorgen ekler i overmorgen. Tiden løper ikke fra en o.s.v. Norsk visdom som ikke gjælder synderlig her, hvor man ser skjæbner fuldbyrdes rapt og skaanselsløst. Og saa gik de da motstands-løs tilbunds. Forsvandt. Blev borte i ~~mylret~~ i mylret. Og der var saamænd ingen som hang med hodet i den anledning. Man hadde som sagt andet og bedre at bestille. I sindene er mæktig opgangsdrift, som ikke tillater en at sætte sig tilro ved en grav og sørge. Tape eller vinde. Høit op eller ogsaa tilbunds. Og er der en eller mange, som sakker akterut, hvis kræfter ulykkeligvis ikke strækker til for at seire, well, saa la ham bli i grøften. Ingen rynkede bryn eller sure miner for det. Der har man den barnlige tro som skaper handling, den hensynsløse vilje, som spænder ens kraft til dens ytterste grænse, gjør en sammenbitt og kold og hærdet og ganske usentimental.

Det vilde være taapelig av mig at braute med erfaringer fra et saa kort ophold, som mit desværre maatte

288

bli. Men jeg hadde øinene med mig, og en og anden iakttagelse gjorde jeg i farten, som det kanskje er umaken værd at sætte paa papiret. Utflyttede landsmænd hadde jeg der til fra første stund føling med. En og anden gav mig endog sin fortrolighet. Og skal jeg nu kort og godt skrive ned hvad mit utbytte var av reisen, saa er saa er det først og fremst dette: Norge er et større land end jeg trodde. Norsk nationalfølelse rækker videre end jeg nogensinde har forestillet mig.

To makter er det som har sat fart i norsk-hetsarbeidet i Amerika: Den norsk-amerikanske presse og den meget indflydelsesrike norske kirke. For øieblikket er i De Forenede Stater over syv hundrede prester i fuld virksomhet, alle av sind norske, selv om de i likhet med andre bra amerikanske borgere har forståat at indordne sig. Et seminaristisk præg er eiendommelig for det norsk-amerikanske kirkesamfund. Det var da ogsaa norske seminarister, som i en række av aar rekrutterte prestestanden herover. Med let het vandt en indvandret, norsk seminarist frem til at bli prest - kravens og ornætets lykke var vundet uten synderlig anstrengelse. Nu er imidlertid seminaristernes tid forbi. Man greier sig uten dem. En klok mand sa ordret til mig: I det saakaldte norsk-hetsarbeide lever man i virkeligheten her gamle tiders liv. Ortodoksien er her fremdeles likesaa sterk som i Norge paa Gisle Johnsens tid. Et pust av det nye er ikke naadd frem. Lykkelig de av vore landsmænd, som kommer sig bort fra den aand, som hersker enevoldsmæktig paa de norske læreanstalter og faar et friere syn end dem, som sitter der igjen.

Betegnende la han til: Men nævn endelig

ikke mit navn, hvis De skriver ned hvad jeg her sa, Da vilde jeg komme ilde ut.

289

Jeg var tilstede ved den fest, som St. Olavs kollege feiret i anledning sin femtiaarige bestaaen. Over talestolen med blaa bokstaver paa gylden grund "Fram, fram Christmenn, Crossmenn." Halvt norsk, halvt engelsk. I den store, vakkert dekorerte sal var samlet opimot tusen mennesker, mest ungdom av norsk blod. Vinduerne aapne, og ind strømmet en søt duft av kløver, som mindet mig venlig om det land, jeg kom fra. Sommerlig suste det i trærne utenfor. Sol, flag, blomster. Frem stod taler efter taler og vidnet om værdien av norsk kultur, dens rikdom og makt. Fra talerstolen lød det: "Ærer Eders fader og moder." Men paa engelsk. Jeg kunde ikka la være at hviske til min sidemand hr. redaktør Hambro, stortingets representant ved festlighetene der og i Menneapolis: "Svar paa norsk". Og det gjorde han da ogsaa ~~efter~~ med bravur efter først i en ironisk indledning at ha bedt om tilladelse til at uttrykke sig i det sprog, som unektelig baade var hans og hans tilhøreres.

Efterpaa var jeg til middag hos professor Rølvaag, lærer i norsk literatur ved skolen, forfatteren av den ypperlige bok "I de dage--", der som bekjendt skuldret utvandrerens liv og færd paa prærien for 50 aar siden. Med stolthet viste han mig en bunke stile, hvori hans elever hadde git en kort karakteristik av Ibsenske skikkelser, mest hentet fra mesterens moderne skuespil. Ogsaa det paa engelsk. Jeg indvendte at det dog vilde ta sig naturligere ut, om eleverne hadde besvaret opgaverne paa norsk. Skolen var jo eller vilde ialfald være en norsk læreanstalt. Han trak paa skuldrene. De unge er amerikanere, sa han. Glem ikke det. Det er her

270

de skal leve og virke. For os, deres lærere, gjælder det at gi dem et indtryk av norsk kultur, at holde forbindelsen vedlike med den saa godt som gjørlig er. Mer greier vi ikke, lenger naar vi ikke.

Det lød jo svært overbevisende. Men i mit stille sind spurte jeg riktignok om d e t egentlig var at holde forbindelsen levende - - - -

Jeg legger til at jeg ut paa kvelden gav mig i snak med en og anden av skolens elever, og overraskende var det - det indrømmer jeg gjerne - hvor de kjendte til norsk litteratur, gammel og ny. Utvilsomt er der skapt interesse for Norge og norsk aandsliv derborte i Vesten. Men svært ofte paa engelsk .....

Lykkeligvis er det ikke alle prester som foretrækker engelsk for sit moramaal. Jeg var en maidag nærværende ved indvielsen av Leif Ericksons square i New York. Over os brændte solen mot blaa tordenskyer. Uutholdelig hett var det. Og paany en flom av veltalenhet som ingen ende syntes at ville ta. Ogsaa denne gang alt paa engelsk. Pludselig og uventet bøiet saa pastor Carl A. Pedersen, lederen av det hele, forresten av den norske kolonies ypperste, sig frem over tribunen og ropte paa bredt godt østlandsk: "Hør nu jenter og gutter. Skal vi ikke saa rope hurra for gamle Norge. "

Smilet i ansikterne, smeldet i hurraerne tar jeg med mig som et minde. Det viste hvor landet laa.

Hvad den norske presse angaar, vet vi alle at den i mer end sytti aar med fremragende dyktighet har kjæmpet for Norges sak i Amerika. Av og til gjør den jo et litt provinsielt, et noget tilfeldig indtryk. Ander-

291

ledes kan det vel heller ikke være. Særlig i stilistisk henseende kunde man ønske at den holdt høiere maal. Hvorom alting er :Den blir flittig læst. "Nordisk Tidende" og "Norgesposten" i New York, "Minneapolis Tidende", "Skandinaven" i Chicago, "Decoraposten" for at nævne endel av de største, har titusener av læsere. Det er ikke litet naar man betænker, at norsk-amerikanerne ikke uømerker sig ved læselyst. Det kan norske forleggere si et litet ord om. Ikke har de høstet guld i Amerika.

"Jeg vilde nok gjerne tilbake igjen, men det er likesom en blir tilovers dethjemme." Eller "Nei, der er det for fattig. Utkommet, ser du ..." Eller "Jeg var hjemme i Nordfjord i 1920 efter mer end fyrti aars fravær. Aldrig hadde jeg tænkt at fjeldet laa saa tæt indpaa, og at alt var saa trangt og armt og smaat."

Er utvandrerens ung, har han i de første kampaar hverken stunder eller lyst til at gi Norge sine tanker. Det gjælder at ta fat, slite i det, vinde sig en fremtid og kanske et hjem. Saa gaar tiden og en dag stiger atter Norge av hav. Det gamle land. Det gamle hjem. Hjemlængselen smyger sig ind i sindet. Og det hænder, at han i en ensom time spør sig selv: "Hvad vilde jeg egentlig her?" Hjemlængselen vokser, og halvt motvillig gjør han sig istand til hjemreisen, Ikke før at bli derhjemme, det kunde trods alt ikke falde ham ind, men for at kikke litt paa gamle tomter, som det heter. Det blir en bitter skuffelse. Vennekredsen er borte. En ny ungdom vokset op. De ældre døde. Landet, han hadde bygget op i fantasien, er ikke det samme her, som i det fjerne vesten. Hjemløs her som han kjendte sig hjemløs i Amerika. Han er og blir hjemløs i verden. Men saa er det jo barna, og barna vet avselvsyn ingenting om det gamle

land. De er allerede halvveis amerikanere. Well, saa lever man for barna. I l ngden er det litt magert kanskje. Og saa sitter han da landflygtig og ensom i det store land med sit vemod og sine minder.

En betydelig mand,  ret i Norge som i Amerika, sa til mig: "Jeg lider alltid av hjeml ngsel. Til tider kvalfuldt. Men bryte op og vende tilbake til landet, hvor jeg er født og har hjemme, nei, det tør jeg ikke. Jeg vet hvad det vil si at bli omplantet. Og ikke under jeg mine barn at gjennemgaa den samme avkvistningsproses, som Deres far har maattet. Aa, den som rsten av livet kunde faa puste i norsk luft. "

Han hadde taarer i øinene da han sa det.

Ja, derhjemme. Alle som én sier de: Derhjemme. Jeg m tte norskamerikanere, hvis bedstefor ldre hadde utvandret, og som aldrig selv hadde sat sine ben i Norge. Allikevel faldt det dem naturlig at si "Hjemme i Norge, ja." Rent talte de sine bedsteforældres sprog. Parolen lyder: Lojalitet mot Amerika - troskap mot det gamle land og dets kulturtraditioner.

I det ukj rlige, dr mmel se Amerika har utflyttede nordmænd en stille drøm i sit hjerte, som de verner om og bevarer, drømmen om fædrenes ~~land~~ land med fjord og fjeld og med dype, kjærlige glimt i barndomshjemets ruter.

Og her slutter jeg. Jeg kommer fra den største fest, De Forenede Stater nogensinde har holdt til  re for nogen enkelt nation. Det er andre nationer indenfor det amerikanske statssamfund, som snart vil kunne feire lignende fester, fremst blandt dem svenskerne, hvis første

293

pionerer kom til Amerika længe før vi. Men denne gang var vi nu allikevel den første paa plassen. Amerikas præsident hadde møtt frem, og for hundrede tusen utflyttede nordmænd forkyndte han, hvad Amerika skylder dem og deres land. Han sa: "Naar jeg ser eder ind i ansigtet og husker paa, hvad i har utrettet, og hvad i er, vet jeg, at til eders omsorg tør vi trygt overlate dette land. I har git eders løfte til det, og nordmænds løfter er altid blit indfridd."

Norske og amerikanske flag side ved side.
De blandet farver. De klædte hverandre.

Naar alt kommer til alt, har vi god grund til at være litt kry av vore landsmænd i Amerika. -

E t   S t ø r r e   N o r g e .

Skapt av utflytterfolket uten sverdslag og erobringer. Statsraad Dr. Wefring meddeler "Nordisk Tidende" et og andet fra sit ophold i Amerika.

"Nordisk Tidende"s representant hadde lørdag straks før "Bergenfjord"s avgang en liten samtale med statsraad Wefring om et og andet fra hans fire ukers ophold i Amerika. Hr. Wefring er, som mange av vore landsmænd maaske vet, en av de ledende politiske presonligheter i Norge. Han er frisindede venstres fører og som saadan staar han midt oppe i avgjørelsen av alle politiske spørsmaal av nogen rækkevidde. Hans avskedsord til landsmænd i Amerika vil derfor sikkert bli læst med interesse.

- Hvilket indtryk har De, hr. statsraad, faat av de amerikanske forhold? spør vi ham.

- Efter et saa kort ophold som mit er det vanskelig at si noget herom. Fire uker gir en jo ikke anledning til at lodde landets psykologi. Men jeg negter ikke at indtrykket har været overvældende, den voldsomme trafik, det intense liv, som leves, de mange muligheter paa bredt

294

for alle til at ta sig frem, og som maa være en spore for alle som vil og kan noget, har gjort et dypt indtryk paa mig. Det jevne demokrati paa mange maater og likheten for alle i chanser som gir de personlige genskaper utbytte for hvad de utretter, er ogsaa av de ting, som har tiltalt mig her.

- Hvad mener De om konferencen i Washington?

- Det største utbytte av en saadan konferen-
ce er jo at repræsentanter fra alle lande kan møtes og veksle meninger. Det at man ikke kjender hverandre gjør saa meget i vanskelige spørsmaal. Derfor maa disse konferencer virke til forstaaelse og et videre syn paa de forskjellige saker end om hvert enkelt land behandlet dem. De direkte resultater er vel mindre, da man ingen organiser-
te institutioner har til at gjennomføre programmene, men det overlates jo ogsaa til enkelte regjeringer. Stort set kan man si at konferenser av den art styrker det mellem-
folkelige forhold. Personlig hadde jeg den største interesse av opholdet i Washington.

- Hvad var Deres indtryk av den amerikanske politike?

-Jeg hørte litt av de valgforberedelser, som man var oppe i, sier statsraaden, og jeg tør vel si, at de var litt forskjellige fra vore hjemme i Norge. Metodene her er andre, lidenskapene kommer hurtigere i kok, likesom det personlige præg her gjør sig sterkere gjældende end i Norge. Jeg kan vel ogsaa ta med at den amerikanske politiker er aapen og grei, han sier sin mening og bæres oppe av den trygge selvfølelse som er et særkjende for ham, ja for alle, som tilhører en stor

og mægtig nation. Som mennesker var de storartet, deres gjestfrihet mot os fremmede var over al maate enestaaende.

- Deres indtryk fra hundredaarsfestene?

-Det har været overmaade glædelig for mig at se hvorledes norsk-amerikanerne trofast hænger ved sit gamle fædreland, det er det sterkeste indtryk jeg har av hundredaarsfestene. Og uten denne samhørighet har det vel ikke kunnet lykkes at faa istand disse store fester. Derfor blev nærværet for mig her i New York som den norske stats repræsentant et godt minde. Det er ikke smaating naar saa mange forskjellige mennesker kan mønstre op ved festene her og under saa kosmopolitiske forhold som i Greater New York. De har været med at skape et stort Norge uten sverdslag og erobringer. Og derfor skal de ha Norges tak.

- De har jo ogsaa besøkt en del av sindssykeanstaltene her?

- Ja, det er riktig, jeg har benyttet anledningen til at studere forholdene ved et av de største asyler her. Som De maaske ved ar behandlingen av sindssyke noget anderledes end hos os, idet behandlingen er basert paa den forutsætning at sindssykdom skyldes forstyrrelser i indre organer. Derfor foretar man her en række operative indgrep, tanduttrækninger m.v. Teorien er jo noget omstridt, sier hr. Wefring, men det paastaaes at den har git gode resultater. For mig var en dag ved Trenton sindssykeanstalt overmaate lærerik og interessant.

- Mener De at de amerikanske asyler staar over de norske?

- Det er vel tvilsomt. Jeg tror at jeg foretrækker vore norske. Men jeg er lægerne ved de asyler,

jeg besøkte stor tak skyldig for det jeg fik se, og for den elskværdighet de overalt møtte mig med.

296

Her vilde jeg ogsaa gjerne ha sagt at mit besøk ved det Norske Hospital i Brooklyn var et uforglemmelig minde. Det har min største agtelse og ros. Hvad det har lyktes disse folk at utrette ved personlige opofferelser og gaver er beundringsværdig. For mig som læge var det ikke alene morsomt at se det Norske Hospital, men det er et av de smukkeste minder fra opholdet her.

Naar jeg nu forlater New York efter dette korte fire ukers ophold, er det rik paa erfaring paa mange omraader og med de bedste minder, som vil gjøre mig varm om hjertet langt ind i fremtiden. ---

Det viser sig dog at indtrykket forandrer sig efter nogle maaneders forløp. Saaledes sier Collett Vogt i et interessant foredrag i Studentersamfundet i Oslo:

"I sommer fik jeg et glimt av en anden, en ny verden, nemlig Amerika.

Skal jeg med et ord nævne hvad som var nyt for mig der, saa er det den opgangfølelse, den opgangsdrift, man overalt møter. Jeg har her hjemme hat følelsen av at leve under en lav himmel, som krigen har gjort endnu lavere, tyngre. Amerikanere, som jeg talte med om dette, forstod det ikke. De hadde følelsen av at leve i et liv i opgang. Ogsaa i de norske i Amerika er denne følelse sterk. Allikevel har jeg ikke nogetsteds set saa mange slitte ansigter, saa mange trøtte mennesker. Ett er sikkert: livet der ialfald ikke slapt, dovent, som det saa ofte er her hjemme, - "e ska koma um inkje so braat" - til tonerne av denne norske Marseillaise vil ingen seire i Amerika.

Collett Vogt kom derefter ind paa

297

amerikansk aandsliv , for hvilket han hadde fundet en typisk representant i Ralph Waldo Emerson, og særlig da i dennes essays, som han gjennegik et utdrag av.

- Jeg skrev i somner - uttalte han videre - i en norsk amerikansk avis, at "Norge er et større land end jeg visste; norsk naturfølelse gaar videre end jeg tænkte." Disse ord maa jeg tilbakekalde. Andre nationer, tyskerne, italienerne f. eks. har en meget sterkere nationalitetsfølelse. Der er mange italienerne, som reiser derover og tjener penger med den stadige tanke at de skal vende tilbake igjen. Norsk-amerikanerne derimot "tænker bare paa at Leif Eriksson har opdaget Amerika" - som en mand sa til mig forleden. En notis i norske aviser om indvielsen av Leif Eriksson Square i Brooklyn er typisk. Den indeholder tre store overdrivelser, - der var saaledes ikke 40 000, men 10 000 mennesker tilstede - et utslag av det nationale skryt.

-Imidlertid - noget saa kjæmpemæssig som festligheterne i Minneapolis har jeg aldrig set. Der var ialt 350 000 av norsk at tilstede, - de vältet sig formelig gjennem gatene. Det er sagt at dette var en norsk fest, en fest, som vi kan være stolte av. Det er jeg igrunden ikke enig i. Det var en fest, ikke til ære for nogen bestemt, men til ære for slitet, det trofaste arbeide, som er utført, til ære for utvandrernes kamp og deres seir, til ære for det rike, de har skapt.

- Det som har holdt norskheten oppe blandt vore landsmænd derover, er den norske kirke og den norske presse. Men jeg mener - og jeg er overbevisst om, at jeg har ret - at norskhetsarbeidet for øieblikket er paa retur. Ved de norsk-amerikanske skoler tales der nu næsten uteluk-

298

kende engelsk, - ved festlighetene i sommer blev næsten alle taler holdt paa engelsk. Norsk literatur læses omtrent ikke, salget av norske bøker gaar stadig tilbake; ungdommen læser bare engelsk. Hans Seland har skrevet at "troen paa det norske folks fremtid i Amerika er slukket". Jeg tror han har ret. Det var ogsaa væsentlig gamle mennesker som var tilstede ved festlighetene. Det er særlig krigen som har voldt dette.

- Redaktør Hambro har i sin bok "Glimt fra Amerika" pekt paa hvordan de norske har hævdet sig der; det er forsaavidt rigtig, men det er ikke som norske, de har hævdet sig. Hambro sier videre, at norskhetsarbeidet gik tilbake en tid, men at det nu vokser igjen. Dette er jeg helt uenig i; jeg tror Seland har ret. Ingen har saa let for at assimilere sig som nordmændene.

Indsamlingen til Stavanger Domkirke.

Der var mange utvandrede stavangere som med levende interesse fulgte utviklingens gang i arbeidet for Stavanger bispestols gjenreisning og det forestaaende jubileum.

Og mange var der, som tiltrods for at de var reist ut, allikevel bevaret kjærligheten til den gamle stad ubeskaaret.

For dem var Stavanger Stedet, som gjemte barndommens helligste minder. Det var en historisk plet, et sagasted. Noget at værne om at "holde høit og i ære".

Det var derfor ganske naturligt at Stavanger søkte en maate hvorpaa denne kjærlighet kunde faa uttryk. Dette var det ogsaa, som laa under for følgende oprop i "Nordisk Tidende" vaaren 1924 undertegnet av en i New York bosiddende stavangermand!

En jubilæumsgave til Stavanger?

299

~~Fra ~~Stavanger~~ Stavangerfolk~~

Næste aar 1925 vil Stavanger by feire to enestaaende jubilæer: ottehundredaarsfest for byens grunnleggelse og 500 aarsfest som kjøpstad. En komite er nedsat for at gjøre festlighetene værdige og passende. Bl. a. er det ogsaa stor sandsynlighet for at Stavanger gamle bispedømme vil bli gjenoprettet. Regjeringen har enstemmig foreslaaet at saa blir gjort, og stortinget vil nok med glæde gaa ind paa det. Det har ofte været paapekt, at vi stavangere har en mer end almindelig utpræget bykjærlighet; jeg for min del har ofte hørt det uttalt, at naar to stavangere kommer sammen, saa forsvinder alle andre samtaleemner.- Nu ja - vi er glad i den gamle byen vor, og den har mange traditioner som gjør, at hvor vi end færdes paa jorden, saa glemmer vi aldrig denne Jærens og Ryfylkes dronning.

Imidlertid er det daarlige tider derhjemme. Litet at gjøre og høie priser. Det slog mig: Kan vi ikke samle en jubilæumsgave og sende hjem. Sæt vi samler en kr. 10,000,-, det blir jo bare ca. 1500 dollars, og skjænker denne sum til et eller andet foretagende derhjemme - til eks. la renterne tilfale Stavanger bispestol til det bruk biskopen maatte bestemme. Er I med? La os ikke bare bruke munden som stavangere, men la os ogsaa være handlingens mænd. Og la os alle være med efter evne. Altsaa: En jubilæumsgave til Stavanger i 1925. - La os faa høre fra andre.

"La det merkast i meir enn i ordi,
at me holda den arven istand,
At naar federne sjaa att paa jordi,
dei kan kjenna sit folk og ait land".

300

Opropet vakte folks interesse, og da
det senere hen blev optat i baade Stavanger og Oslo
aviser, besluttet fem i Brooklyn bosiddende stavangere
at utsende følgende oprop til et møte for at drøfte saken:

~~July 24th~~

The year 1925 will make an illustrious page
in the history of the City of our birth, Stavanger.

The earliest known history of this ancient
City dates back eight hundred years, an occasion,
which will be fittingly commemorated by a celebration
conducted by the authorities and people of the City.

The same year also marks the Five Hundreth
Anniversary of its receiving "Kjøbstadsrettighet", in
other words this ancient City received its trade pri-
vileges sixty-eight yers before the American continent
was discovered the second time. It was from out of the
hinterland of this City that Leif Erikson, the disco-
verer of Amerika, came and, as if by Providence, it
was from this City the good ship "Restaurationen"
sailed on the 4th of July 1825 and thus marked the
beginning of the great immigration from Norway, which
has continued to this day.

But Stavanger has also suffered - time and
aga in she has been laid low by fire and when the
Danish King wished to perpetuate himself in the minds
of the people, he promptly transferred the bishopric
from Stavanger to the newly founded City of Christi-
ansand. This wrong is about to be righted and from
next year on, there will be a Bishop attached to the
ancient Cathedral and the diocese will once more be
established.

Stavanger people can do no better than plan for
some participation in this celebration. How that may be
done has not as yet been decided upon but we invite you
to be present to partake in a general discussion, hoping
that we may, in some way, solve the question and do our
City honor.

You are cordially invited to attend a meeting
to be held next Thursday evening, July 24th, at 8
o'clock, in the Johnson Building, 8-12 Nevins Street,
near Flatbush ave.

Respectfully yours,

SIGURD THARALDSEN
President of the "Stavangerclub"

S. J. Arnesen,
Treasurer, Norwegian News

SVERRE SIQUELAND
Auditor;

REV. C. O. PEDERSEN N. RYGG.
Rector, Editor

Møtet som blev holdt i forbindelse med
at
"Stavangerklubben" resulterte i følgende komite blev ned-
sat for at ta op arbeidet:

C. O. PEDERSEN
Chairman
46 Street and 4 ave, Brooklyn

SIGURD THARALDSEN
Vice chairman
503 -40 st., Brokklyn.

SIGURD J. ARNESEN
Secretary
4808- 4 ave., Brokklyn.

GEO. HALLIESEN
Treasurer
7600 Ridge Boulevard, Brooklyn.

BORGE WESTERGAARD
Fin. Secretary,
P.O.Box 10, Station T.
Brokklyn, N.Y.

NICOLAI ABEL.
SARA BERENTSEN.
EDW. CHOLAND.
ANNA HANSEN.
HJØRDIS INGEBRETSEN.
SEVERIN LARSEN.
MARTIN LUTHER.
A. N. RYKKE
SVERRE SIQUELAND
A. UELAND.

Neppe var spørsmålet bragt paa bane og komiteen organisert før man begyndte at ta op tanken andetsteds i Amerika. Saaledes gik den kjendte stavangermand, Berge Osland, ivei med at oparbeide interesse for saken i Chicago, og det lykkedes ham at faa det lokale Stavangerlag i Chicago med. Imidlertid fortsatte komiteen i New York med personlig arbeide blandt bysbarn der. Likeledes blev pressen flittig benyttet. Saaledes skrev komiteens formand straks efter den endelige avgjørelse i bispesaken fandt sted, følgende artikkel i "Nordisk Tidende":

STAVANGER BISPESTOL.

Lagtinget har forkastet forslaget om gjenoprettelsen av Stavanger bispestol, læste vi nylig i "Nordisk Tidende", og det var nok ikke bare i Rogaland, at der var skuffelse. Det har vist almindelig blandt stavangere overalt. Personlig blev jeg inderlig lei, og forarget ogsaa. Saa er der endda nordmænd, som gaar danskekongens ærender, tænkte jeg i mit stille sind, og det i en tid naar man forsøker paa alle hold at vende tilbake til det gamle,

forsøker at gjøre Norge - norsk.

302

Vistnok blev forslaget forkastning baseret paa den økonomiske situation, men den vanskelighet blev snart ryddet av veien.

15 stavangermænd erklærte sig villig overfor Stortinget at udrede den eventuelle biskops gage for et tidsrum av 5 aar, og dermed var denne anke fjernet.

I forbindelse hermed skrev "Stavangeren":
"Man maa ha lov til at tro, at Stortinget vil ta hensyn til et saa sterkt bevis paa alvor og inderlighet i ønsket om at faa bispestolen gjenoprettet. Man er allerede gaat igang med at forberede byjubilæet sommeren 1925 til minde om Stavanger ottehundreaarige bestaaen. Vor bys indtræden i historien er nøie knyttet til bispestolens opprettelse i 1125 ved Sigurd Jorsalfar. Et byjubilæum til næste aar vilde derfor savne sit viktigste led hvis byen ikke faar igjen sin gamle bispestol, og allikevel er hensynet til Stavangers tradition og historie litet veiende ved siden av den store nationale og kristelige opgave, der kræver gjenindsat en biskop i den gamle katedral, som har staat i vor midte siden kristendommens morgen i vort land."

Saa kom rekonsiderationen, lagtinget bøiet sig for folkets vilje, og Rogaland faar sin bisp. Dermed er det ældgamle ønske opfyldt. Hvad betydning det vil ha for byen og bygderne rundt omkring tør neppe nogen vove at gjette sig til. Men de som kjender litt til den ~~nye~~ religiøse og sociale force, som dette strøk har vist sig at være i besiddelse av vil neppe bli skuffet i sine forventninger. At Stavanger i enkelte ting

303

ikke har kunnet hamle op med andre byer som for eks. Bergen og Kristiania ~~maa~~ medgis. Men saa maa det ogsaa bringes i erindring, at danskekongen gjorde sit yderste for totalt at utrydde og ødelægge byen. Ved kongelig reskript av 6 mai 1682 blev domkapitelet, stiftamtmand ~~den~~ *den* og bispestolen overført til det nylig anlagte Christiansand. Byrettigheten blev tat fra den, og for at sætte kronen paa verket og utrydde den sidste levning av en straalende fortid blev det den 7 november 1686 besluttet at overflytte den ~~aldgamle~~ katedralskole til Christiansand. Først i 1824, 10 aar efter Eidsvold, fik byen sin latinskole igjen. Hvad den ikke ~~ide~~ *ide* svundne har kunnet yde paa de skjønne kunstners omraade, har den dog visselig ydet paa andet vis. Ut fra disse trakter er der sprunget bevægelser, som har baaret frugter over det hele land. Sent vil Asbjørn Kloster og hans virke glemmes i Norge, og saalange kirkeklokker ringer paa missionsmarken vil John Haugvaldstads navn bli æret. Det er ikke at undres over, at stavangere i New York deler glæden med sine frænder i det gamle land, og der vil vistnok være faa, som ikke gjerne vil være med i den paatænkte jubilæumsgave til Stavanger by naar komiteen blir færdig til at gaa ivei med indsamlingen."

~~C. O. Deinsen.~~

Sommermaanederne bragte naturlig stans i arbeidet, og da det led under jul 1924 blev man klar over, at der maatte en landsorgination til for at undgaa et unødigt opstykket arbeide og for at skape en fælles appel.

Men folk blev urolige, de vilde ha aktion, likeledes blev der diskutert baade hjemme og

og herborte om hvad form gaven skulde ha o.s.v.

304

Det blev bestemt derfor at sammenkalde et møte av repræsentanter fra forskjellige komiteer i Chicago. Med dette møte for øie og som et led i at oparbeide en opinion for den form gaven efter New York komiteens mening burde ta, skrev komiteens formand følgende artikkel i "~~the~~" straks før møtet i Chicago:

X

305

STAVANGER JUBILAUMSGAVE.

Flere har i den senere tid spurgt undertegnede, og andre medlemmer av Stavanger-Jubilaumsgave komiteen, hvordan det gaar med innsamling^{stanken}, og om den snart skal bli sat igang. Det er derfor i orden at nevne, at det forberedende arbeide er i god gjenge, og at innsamlingen uten tvil vil bli iverksat like etter Nytaar. At den ikke har begynt før, skyldes i første rekke det at tanken om en Jubilaumsgave til Stavanger har grepet mange om sig, saa at det ikke langer er en lokal affære, men for Stavangere over hele Amerika. I Chicago har Stavangerlaget tatt sig av saken, i Minneapolis, Seattle og Los Angeles ivres der for den av kjendte Stavangermand. Tanken er nu at danne en lands-komite. Der vil derfor i nærmeste fremtid avholdes et møte i Chicago av delegater fra de forskjellige strøk av landet, og disse vil da fatte endelig beslutning i saken og foreslå innsamlingen. Det er ikke bare her i Amerika at der er voksende interesse for denne sak. I Norge, og da særlig i Stavanger by er der ogsaa adskillig tale og skrivning om gaven. Ja, vi har ikke saa faa forslag allerede om hvad gaven burde benyttes til.

Det er nevnt at der burde reises Erling Skjoldson en mindestatue. Men ærlig talt tiltaler ikke denne tanke mig. Med al respekt for Erling fra Sola, saa er der andre ting av større og varigere værd, som bør komme i betraktning naar det gjelder en gave til byen fra det utvandrede Stavanger.

En mindeball er ogsaa blitt nevnt, en vakker tanke i og for sig, men lad den heller bygges av de derhjemme. Det vilde se rart ut om vi skulde reise mindesmerket om vor faren fra landet. Nei, det gaar ikke an. Kongsgaard skole har nogen sagt. Ja, jeg kan godt forstaa at der er smaa følelser overfor den gamle skole, særlig da hos de som hadde anledning til at frekvantere den. Men den er dog ikke noget som vi alle kan samles om. Den har ikke alles udalte kjærlighet slik som den sak maa ha som skal fange alle sind og skape fælles front.

Saa kommer vi til Domkirken, den ærverdige sekler gamle helligdom, som har trodset alle disse aarhundreders veir og vind og samlet stavanger folket i sit skjød. Domkirken, næst til Trondhjems, Norges vakreste Gudshus, kunne vi gjøre noget for den. Der paagaar i disse dage en hel diskussion derhjemme angaaende dommen. Det er spørsmålet om hvorvidt der burde tilbygges kirken et taarn eller ei. Mange som holder sig til det traditionelle siger nei, men feilen her er kanskje den at deres tradition støtter ikke langt nok tilbake i tiden. Andre mener at kirken enten hadde eller skulde ha et taarn, og at det bør være denne slekts gave til den gamle kirke at sette den i fuld stand, taarn iberegnet. Saa er der da i denne forbindelse de som har ment at her bør Amerikagaven bli benyttet. Utsmykning og istandsættelse av Domkirken med eller uten taarn, det er et værdig maal og heri

er New York komiteen fuldstændig enig.

Særlig vil dette passe ind nu, naar Stavanger faar sin gamle bispestol gjenreist. Og det vil ogsaa være passende i betragtning av den stilling byen har indtat i større kirkelige og religiøse bevægelser tiderne nedigjennem. At den tiltrods for en ellers trang tilværelse har tat ledelsen i sociale og religiøse saker viser historien. Her stiftet Ashjørn Kloster Den Norske Total-avholdsforening, her dannedes i 1826 den første missions forening, i 1828 den første lokale bibel forening til utbredelse av Guds ord, i 1832 det første traktatselskap og her stiftedes i 1842 det norske missionselskap. Her blev i 1844 den første Jødemission forening oprettet, og samme aar den første søndagskole i Norge sat igang, og her var det allerede i 1868 at den første Yaglingeforening blev organiseret. Alle disse bevægelser og mange flere viser Stavangerfolkets religiøse og humane lynne, et træk som det skal ha al ære av. Kanske det ogsaa kan nævnes i denne forbindelse, at der har været flere prester i den Norske Kirke i Amerika, fra Stavanger Amt, end fra noget andet fylke i Norge. Lad os derfor enes om at gjøre noget for Demen. Her vil gaven komme fremtidens slegter tilgode. Den vil naar vort støv hviler under grønsværet vidne om os og de andre hedengangne slegter paa sit eget eiendommelige sprog og binde os sammen med de kommende generationer."

Stavanger, Formand i komiteen

Som delegat fra New York til møtet i Chicago blev utnævnt redaktør A.N. Rygg, et agtet og æret medlem av den norske koloni i Brooklyn.

Heldigere valg kunde man neppe ha truffet. I sin fremskudte fremstilling som mangeaarig redaktør av "Nordisk Tidende" har han utvist en energi og opofrelse for alt som angik sit folks vel paa en enestaaende maate. At han desuten var en av Stavangers bedst kjendte sønner herover hadde ogsaa betydning. Det lykkedes repræsentanterne at organisere en landsorginasition under navnet :

THE STAVANGER CATHEDRAL 300 YEAR JUBILEE FUND ASSOCIATION, INC.

Landsorginationens styre fik følgende sammensetning:

A. N. RYGG, New York
President.

HALVOR ELLINGSEN, Minneapolis
Secretary.

BIRGER OSLAND, Chicago
Treasurer.

SVERRE SIQUELAND
Vice President.
363 -72 st., Brooklyn, N.Y..
In charge of organizing local
commitees in the various cities
in the Eastern United States.

Møtet i Chicago fik en begeistret tilslutning. I et referat i "Nordisk Tidende" heter det:

Som bekjendt er Stavanger iaar 800 aar gammel. Det er nok mulig at byen er enna ældre, men første gang man finder den nævnt i historien er omkring 1125. Og samtidig med at byen iaar feirer sit 800 aars jubilæum; kan den ogsaa feire den glædelige begivenhet, at den ved en stortingsbeslutning paany er blit bispesæte,

309

en ære som blev berøvet den ved en dansk konges magtsprog for 240 aar siden, efter at den i 560 aar hadde spillet en betydningsfuld rolle i Norges historie som sæte for bispen i Rogaland. Hermed er Stavanger Domkirke indtraadt i sin gamle værdighet som bispekirke.

Det var de ovennævnte to begivenheter - 800 aars jubilæet og gjenoprettelsen av Stavanger bispestol - som gav støtet til at ryger fra forskjellige kanter av Landet samledes i Chicago søndag 11 januar for at behandle spørsmålet om der ikke blandt folk fra Stavanger amt og andre interesserte burde sættes igang en mindegave til byen, og i saa tilfælde hvilken form gaven burde faa.

Til delegatmøtet, som blev holdt i ~~Chicago~~ om eftermiddagen i Chicago Norske Klubs hyggelige lokaler i N. Kedzie avenue fremmøtte blandt andre frk. Helga Lund, en datter av redaktør Gunnar Lund i "Washington-Posten", Seattle, Washington, Edw. Johnsen Sølyst, countykasserer i De Kalb, Ill., John Figved, Milwaukee, Wisconsin, som har været over 40 aar herover og er døpt i Domkirken, redaktør A.N.Rygg, New York, Dr. E.Nyman Figved, Boston, Mass. og Miami, Fla., Hans L. Øftedal, præsident i Stavanger Amts Laget i Chicago samt præsident i det Norske Sangerforbund i Amerika og Olav Løhrhammer, formand i foreningen "Stavangeren", Chicago. Herr Birger Osland præsiderede. Saavel paa delegatmøtet som tidligere fremkom der mange forslag om mindegavens form. Nogen var i favør av et legat, andre anbefalte en mindehal i Stavanger, der var ogsaa dem som arbeidet for statuer av Alexander Kielland og Er-

ling Skjalgson, allesammen hver paa sin maate gode forslag, men den tanke som fra første stund hadde stemningen for sig, og som ved avstemningen seiret overlegent, det var at kunne gjøre noget for at restaurere det herlige fortidsminde Stavanger har i sin ældgamle domkirke. Det er sikkerlig ogsaa denne tanke, som vil vise sig at ha det sterkeste grep paa publikum, og som vil formaa at interessere folk langt utover Stavangers grænser. Ikke alene folk fra hele Stavanger amt, men hele det norske folk vil være interessert i at faa restaurert Stavanger Domkirke, der næst efter domkirken i Trondhjem er det prægtigste bygverk i Norge eier.

Det gjorde et gripende indtryk paa de tilstedeværende da den over 70 aar gamle Edward Johnsen Sølyst fortalte om, at han var blit konfirmert i domkirken 1869. Han emigrerte i 1871 med seilskibet "Undine". Reisen med mat og alt ombord kostet 45 dollar. Hans to brødre, supervisor J.B. Johnsen i Rock Island, Ill. og O.J. Sølyst, postmester i McCallsburg, Iowa i 20 aar er henholdsvis 77 og 84 aar gamle.

Fra gamle professor R.B. Anderson, forfatter av "America not discovered by Columbus", "First chapter of Norwegian Immigration" og mange andre verker, indløp følgende telegram: "It is a blessed heritage to have Stavanger blood. Greetings to your club". Professorens forældre er fra Etne i Ryfylke.

Valget av hovedkomite for innsamlingen fik følgende utfald: Formand, redaktør Rygg, New York; kasserer Birger Osland, Chicago og sekretær, Halvor Ellingsen, Minneapolis, Visepresidenter: Andre Hummeland, Chicago, redaktør Gunnar Lund, Seattle, Sverre Siqueland,

311
new York, Edward Johnsen Sølyst, De Kalb, Ill. - Det er forøvrig hensigten at utnævne en række andre vicepræsidenter paa steder rundt om i landet, hvor det viser sig tjenlig. Disse vicepræsidenter vil føre tilsyn med arbeidet hver i sit distrikt, oprette komiteer og gjøre hvad de kan for at interessert folk i saken.

Efter delegatmøtet blev der i Chicago Norske Klub servert en utmerket middag ved hvilken der blev holdt en lang række begeistrede taler for planen om at indsamle en klækkelig sum til domkirkens restaurering.

Fra møtet i Chicago Norske Klub drog delegatene til Wicker Park Hall, hvor der hadde samlet sig omkring 700 ryger som alle var spændte paa at høre utfaldet av eftermiddagens forhandlinger. Dette møte i det fuldpakkede lokale blev en oplevelse for alle tilstedeværende. Der var en stemning og en samfølelse som virket likefrem betagende, og man hadde en fornemmelse av at innsamlingen vilde bli en avgjort sukses, hvis det kunde lykkes at faa stavangerfolk paa andre steder av landet like saa interessert som de i Chicago allerede er det.

Massemøtet blev aapnet av herr Hans L. Oftedal, præsident for Stavanger Amts Laget, Chicago, som ogsaa fungerte som ordstyrer. Hr. Oftedal redegjorde paa en kortfattat maate for hensigten med massemøtet, at man var samlet for at virkeliggjøre noget stort, og at det nu gjaldt om at alle stavangere hele landet over stod samlet. Han rettet ogsaa en opfordring til forsamlingen om at støtte delegatene i det store arbeide som er paabegyndt, og redegjorde for det forhaandsarbeide, som allerede var blit utført.

Da hr. Oftedal bekjendtgjorde at delegatene var blit enige om at mindegaven skulde bestaa i en

pengegave til domkirkens restaurering, blev det mottat med livlig bifald. Der hadde været adskillig dessent blandt delegatene før man kom til enighet, men efter at det var blit indlysende for alle, at innsamlingen til domkirkens restaurering var det eneste som kunde samle alle ryger hele landet over, blev dette forslag enstemmig vedtat.

Den næste taler var hr. Birger Osland, som paa sin vanlige hjertevarme maate talte for saken og manet til samarbeide. Taleren pointerte, at en mindegave av den slags som rygerne i Amerika hadde besluttet, ikke var for Stavanger alene, men for hele Norges land, da Stavanger domkirke er et mindesmerke som Norge er stolt av. Hr. Oslands kraftige fremførte tale blev mottat med livlig bifald, og det var let at der var stemning over forsamlingen.

Næste taler var redaktør Rygg, innsamlingskomiteens nyvalgte formand, som uttalte sin glæde over at se en saa talrik forsamling ryger samlet paa et sted i Chicago. Ogsaa redaktør Rygg manet til samhold og enighet, Grundtonen i hans indlæg var "Hædre din far og din mor", og den slog godt an.

Frk. Lund, delegat fra Seattle, Wash. holdt en særdeles velformet liten tale paa engelsk, hvori hun erklærte, at Pacifickystens Stavangerlag efter evne vilde støtte innsamlingen.

Hr. Olav Lørrhammer "Stavangeren"s præsident, holdt derpaa en tale paa kav Stavangersk, hvorunder han talte om "Kongsgaarsposten" og "mangen ting" som stod at læse der. Lørrhammers tale hadde tilfølge at hele beholdningen av "Kongsgaardsposten" blev revet bort paa

stedet.

313

Ved optællingen av subskriptioner viste det sig, at der var blit tegnet over 14,000 kroner, et resultat som overtraf de åristigste forventninger. Det var ganske rørende at se hvorledes gamle og unge kappedes om at være med og hædre sin kjære fødeby.

Om møtet skriver "Skandinaven" i Chicago:

"Dermed har rygerne i Chicago git indsamlingen til mindegaven en ypperlig start. Det var særdeles interessant for en tilfældig iagtager at lægge merke til den offervillighet som forsamlingen la for dagen. En bergenser som var født i- Stavanger. Vedkommende var bare 6 maaneder, da han reiste til Bergen, gav flere hundrede kroner. En tysk dame, som hadde opholdt sig i Stavanger i to aar, men som er istand til at "radla" like saa godt som nogen indfødt, og som nu er bosatt i Chicago, var blandt bidragsyderne. En bergenser, som har tilbragt sine ungdomsaar i Stavanger, var ogsaa at finde blandt de første og villigste bidragsydere.

"Stavanger Amts Laget" og "Stavangeren" har al mulig grund til at være tilfredse med utfaldet av massesmøtet søndag. Paa forholdsvis kort tid at samle sammen saa mange ryger og erholde saa mange pene bidrag til mindegaven, tyder paa, at man imøteser med interesse hvorledes rygerne utover landdistrikterne kommer til at ta mot den. Inden kort tid haaper man at ha hvert eneste distrikt dækket."

"Nordisk Tidende" trykte i samme nummer en ualmindelig utførlig illustrert oversigt over Stavanger domkirke og siger tilslut redaktionelt under overskriften:

OMKRING STAVANGER DOMKIRKE.

Paa et andet sted her i bladet vil man

314

finde en med billeder illustreret skildring av den pragtfulde gamle domkirke i Stavanger. Mange, baade i Stavangere og andre, vil sætte pris paa en anledning til at læse om dette merkelige bygverk, der blev opført av biskop Reinald i den første del av det tolvte aarhundrede, om hvorledes Sigurd Jorsalafar maatte yde penger til bygningen, om de mange historiske hændelser, som er knyttet til kirken og om de mange viderverdigheter den har været utsatt for op i gjennem aarhundrederne, indtil den paany har gjenvundet sin gamle værdighet som domkirke efter i 240 aar at ha gjort tjeneste som menighetskirke. Efter at ha læst artikkelen vil ingen forundre sig over, at domkirken i Stavanger er rygernes hjertebarn og at utvandrere fra Stavanger amt gjerne vil hjelpe til med at faa restaurert kirken, saa den vil fremstaa i sin gamle glans. Men kirken er ikke bare gjenstand for den lokale patriotisme; likesom Trondhjems domkirke er den et nationalt klenodie som hele Norge kan føle sig stolt av, og der er ikke tvil om, at mange nordmænd som er fødte utenfor Rogalands grænser, vil være med og med mund og pung støtte den innsamling, som nu er satt igang herover til restaurering av kirken.

Med denne innsamling har stavangerne paatat sig et ganske tungt stykke arbeide; men det god to i folket fra Rogalands barske kyst. De er seige og utholdne og gir ikke op, selv om veien gaar opover bakke, og naar man nu efter hvert faar istand en organisation som strækker sig over hele landet, hvor ryger færdes, skulde det lykkes at tilveiebringe et beløp, som vil gi restaureringen av den kjære domkirke et langt støt

315
fremover. Den kjære stavangermand, Fredrik Schafer i
Pittsburg, har foregaat med et godt eksempel, idet han
for et halvt aar siden skjænkhet kr. 100,000 til samme
formaal.

Hvilken stavangermand eller kvinde
som i sine barneaar har legt i parken og utallige gange
har passert og beundret domkirken, der rummer saa mange
minder om henrundne dager, vil ikke være med og ha sit
navn indridset i det gavebrev som i sin tid vil ledsage
mindegaven til Stavanger, naar byen feirer sit 800 aars
jubilæum? Det er sikkert den skukkeste maate, hvorpaa
utvandrede ryger kan vise sin kjærlighet til den gamle by.

Nu var tiden inde for Brooklyn, nu
fik man gaa iveri.

Man besluttet derfor at indby til
massemøte lørdag 7 mars i Trefoldighetskirken.

I indbydelsen heter det:

Førstkommende lørdag aften vil ry-
gerne fra alle kanter av Brooklyn, New York og omegn
samles til massemøte i Trefoldighetskirken paa Fjerde
avenue og 46 st., Brooklyn. Det er første gang et saadant
møte holdes her i byen, og det vil uten tvil ogsaa bli
første gang at saamange stavangere er samlet paa et sted
utenfor selve Stavanger. Alle er interesserte og vil
være med. Den fortegnelse av stavangere, som komiteen
arbeider med at faa istand, omfatter nu 600 personer,
men vokser stadig med nye navner.

Rent bortset fra den fornøielse
enhver vil ha ved for engangs skyld at være sammen med
hundrder av folk fra samme sted i Norge, med de samme
minder og traditioner, vil alle ha glæde av at være til-
stede paagrund av det interessante og festlige program.

3/6

Forsamlingen vil synge kjendte og kjære stavangersanger og der vil bli en kække korte taler samt musik og solodang. Tilslut vil der av komiteens damer bli servert kaffe, smørbrød og kaker og man vil ha rikelig anledning til at hygge sig i gamle venners selskap.

Det er en selvfølge at alle fra Rogaland fylke (Stavanger amt) er paa det hjerteligste indbudt. Det vil bli et møte som vil varme hjerterøtterne og som længe vil leve i erindringen hos de tilstedeværende.

Alle stavangere, møt op. ,
og mødte op gjorde man. De kom i flok og følge alle som kunde komme sig avsted. Om møtet skriver P.W. i "Nordisk Tidende":

"Lørdag aften samledes stavangere i Trefoldighetskirken 46 st. og 4 ave. til et masse møte for at aapne kampagnen i New York for det store maal i anledning av fødebyens 800 aars jubilæum, at samle en klækkelig sum til restaureering av Stavangers gamle, historiske domkirke. At denne tanke hadde slaat godt an fik man et tydelig indtryk av paa møtet. Ikke mindre end 500 stavangerfolk var møtt frem og fulgte aftenens begivenheter med største interesse. Komiteen hadde sørget for et utmerket program av sang, musik og taler, som blev mottat med stor begeistring av forsamlingen. Der kersket paa hele møtet en ekte og god bypatriotisk stemning, som viste at stavangerne ikke hadde glemt sin gamle by i de nye omgivelser.

Underholdningen.

Møtet lededes av formanden for den komite, som er nedsat for Øststaterne, pastor C.O. Pedersen, som holdt en kort velkøpmsttale, hvorefter forsamlingen sang Garborgs smukke fædrelandssang "Gud signe Norigs land".

317

Efter en kort bøn av pastoren begyndte den kunstneriske underholdning. Den første paa podiet var komponisten Gerard Tønning. Han blev introdusert av formanden som representant for Tananger. I en liten tale uttrykte herr Tønning sin glæde over at møte saa mange stavangere, de fleste han hadde møtt paa en gang siden han for mange aar siden kom til Amerika. Tønning spillet egne kompositioner paa flygelet og blev paahørt med stor interesse og et hjertelig bifald fulgte efter hans musik. Efter ham hadde man anledning til at høre sang av hr. Sofus Kjeldsen, som er fra Skudesnes. Varm og vakker lød den, og herr Kjeldsen kunde inkassere sin store del av bifaldet.

Talerne.

Pastor Pedersen aapnet talernes række. Han omtalte tanken og hensigten med mindegaven til fødebyen. Han hadde den sterkeste følelse av at stavangerne var glade i sin fødeby, kanskje ikke mindst fordi den gjennom aarhundreder hadde maattet kjæmpe haardt for sin eksistens, mot myndighetenes uvilje og haardshet. Allikevel var byens ry gaet ut over verden, og Stavangers navn var godt kjendt saa langt som fiskebollene rak.

Efter talen sang forsamlingen, akkompagneret av frk. Ethel Odland paa orglet, Jonas Dahls vakre Stavanger-sang: "Med rødder i Ryfylkes bratlændte jord".

Saa var det pastor S.O.Sigmunds tur. Pastoren holdt en anslaaende tale, hvori han spesielt omtalte hvad stavangerfolk hadde utrettet gjennom tiden. Der var enkelte som sa at Stavangers storhet hvilte paa ryggen av en brisling, uttalte han, men det var nok helt galt, den hvilte paa et ganske anderledes kraftig grundlag. Han kunde bare trække frem de mange store mænd og

318

kvinder, som Stavanger by og amt hadde fostret gjennom aarene, saa fik man en tydelig forstaaelse av dette. Stavangere som hadde levet i mange aar paa denne side, hadde ikke engang greie paa mange av disse navne. Pastor Sigmond hadde et helt overfløddighetshorn av gode stavangernavne, som gjennom tiderne hadde kastet glans over byen. Han nevnte som malerne Lars Hertervig og Knud Baade, forfatterne Sigbjørn Obstfelder, Gustava Kielland, Jens Zetlitz, Jonas Dahl, Alexander Kielland og Arne Garborg, alle gode stavangernavne. Da han ogsaa nevnte berømte personer som Ole Høiland, Gjest Baardsen og Ingvald Enersen moret forsamlingen sig storartet. Av statsmænd omtalte han statsminister Steen, manden som hadde tvunget kong Oscar II til at underskrive et dokument. "Var saa venlig at skrive under her", hadde Steen sagt til kongen. Da denne svarte at han aldrig før var blit tiltalt paa ensadan maate, svarte Steen bare tørt: "Ja, da er det snart paa tide at ^{man gjør} kongen gjør det." Der var ogsaa andre gode navne, som Ole Gabriel Ueland. Av dem som hadde vundet sig et navn i Amerika kunde nevnes mænd som Kleng Persen, P.A.Rasmussen, S. Oftedal og M. Bøckman foruten mange av komiteens medlemmer. Pastoren omtalte tilslut Stavanger som byen hvor en række av de største religiøse institutioner var stiftet, Det Norske Missionsselskap og en række andre av samme natur. Han forsømte heller ikke at omtale det "historiske møte" paa Bjergsted mellem Harald Haarfagre, Erik Røde og Leif Erikson. Da Harald hadde fundet ut at pladsen blev alt for liten for stavangerne, hadde Erik Røde sagt at han vilde sende sin søn Leif for at finde nyt land til dem. Han gjorde saa og dermed var Amerika opdaget. Dette var en "historisk begivenhet", som

vistnok mange ikke kjendte, men som blev mottat med begeistring.

319

Fra generalkonsul Fay, som skulde ha været en av møtets talere, var der indløpet telegram om at han desværre var forhindret i at være tilstede.

Efter forsamlingen hadde sunget C.A. Hauglands stavangersang "Ryggjafolkets fjeld og dype fjord" spillet hr. Carl Christensen et par vakre numre paa cello akkompagnert av hr. Tonning.

Appellen.

Under hele denne del av programmet hadde stavangerfolket det ualmindelig hyggelig, men nu kom den praktiske side av saken, aarsaken til indkaldelsen av møtet, at skaffe pengene til domkirkens restauration. Det var formanden i Nationakomiteen, redaktør A.N.Rygg, som hadde paatat sig denne opgave. Hr. Rygg begyndte ogsaa sin tale meget spøkefuldt. Han fandt at naar saa mange historiske træk fra Stavanger var trukket frem, burde komlen hat en bredere plads, og den var slet ikke nævnt. Han hadde i sin tid hat besøk av en halvgal stavanger, som hadde uttalt, at Leif Erikson aldrig vilde ha fundet Amerika, hvis han ikke hadde hat et skrin med komle med sig, saa man kunde nok forstaa dens store betydning. Det at samle penger var en egen gave uttalte han. En av dem, som hadde denne gave, var pastor Trælstad. Som eksempel herpaa fortalte han en historie om en liten gut, som hadde svælget en nikkel som satte sig fast i luftrøret. Den var ikke til at faa ut og gutten holdt paa at kvæles. Tilslut kom der en mand tilstede som sa: "Prøv bare paa at faa tak i pastor Trælstad, han skal nok faa pengene ut av gutten".

Efter denne spøk viste taleren at han ogsaa

320

hadde ikke saa litet av pastorens evne i denne retning. Han lot forsamlingen i tankene følge sig paa en tur indover den blaanende Ryfjord og gav et godt billede av det panorama man saa paa denne tur, et billede, som han vidste var kjært for enhver som var kommet fra Stavanger. Pastor Pedersen var far til tanken om en mindegave. Fra først av hadde man tænkt sig at innskranke sig til New York og søke at samle sammen til en beskedent gave. Men planen var vokset. Nu var hele landet med. Arbeidet var i den bedste gjænge. I en række av byene i De Forenede Stater, hvor der bor folk fra Stavanger, var komiteer i arbeide, med de bedste mænd i spidsen. Det gjaldt at overrække Stavanger en krans til minde om fødebyen og til ære for forfædrene som har levet sit slitsomme liv langs Rogalands kyst. Denne mindekrans vil bli git i form av en gave til restaurering av Stavangers gamle domkirke. Den vil bli benyttet til konstruktivt aktivt arbeide, ikke til planer og forslag. Taleren sluttet med en kraftig appel til de tilstedeværende om at være med, saa der kunde komme ind et betydelig beløp. Det vilde støtte hele forsamlingen. Sneballen maa sættes igang saa det kan høres over hele landet.

Kr. 10,000 paa møtet.

Mens møtet stod paa hadde et par av komiteens medlemmer avlagt en liten visit hos det kjendte Brooklynfirma Glass & Lieberman og kom tilbake med det glade budskap, at resultatet av besøket var 200 dollars til mindegaven. Nu gik listene rundt, og ved optællingen viste det sig, at resultatet var omkring kr. 10,000,- Allerede paa forhaand var der av og inden komiteen tegnet kr. 15,000. Av disse hadde fru Dina Michelsen tegnet 1000 dollars til minde om sine bedsteforældre, som bodde

paa Kalhammeren, 250 dollar er tegnet av hr. Martin Luther, S.J. Arnesen, Børge Westergaard, Georg Helliesen og A.N. Rygg. 100 dollar av herrene Erling og Peter Arnesen, Sverre Siqueland og vicekonsul Søren Kielland.

321

Fremover gik det slag i slag, og da Stavangerbispen i oktober 1925 gjestet Amerika som kirkens representant til hundredaarsfesten i New York, var man allerede kommet langt paa vei. Nu opstod spørsmålet om hvordan gaven skulde overrækkes. Stavanger Amtlag i Chicago foreslog at det skulde overlates til landsstyrets formand at ordne med den endelige overrækkelse. Heri fik den enstemmig støtte av New York komiteen og dermed blev det.

Desværre trak det ut til 1926 før gaven kunde overrækkes myndighetene ^{der} hjemme,. Men det fandt sted under de mest festlige omstændigheter. Det traf sig slig at Nordmændenes Sangforening av New York foretog en reise til Norge forsommeren 1926. Formanden i landsstyret for stavangergaven, redaktør Rygg, blev ogsaa med, og benyttet anledningen til at overrække gaven under Sangernes besøk i Stavanger.

Herom skriver "Stavangeren":

Det er gaat redaktør Rygg i New York som saa mange andre utvandrede nordmænd: naar de er kommet noget op i aarene, blir trangen til at besøke slegt og venner i hjemlandet sterkere og mer uimotstaaslig, og har de anledning til det, tar de en trip herover med faa aars mellemrum -ja, enkelte er nær sagt aarvisse trækfugle.

Redaktør Rygg var hjemme for et par-tre aar siden, og idag satte han atter foten i sin fødeby. Og denne gang har hr. Rygg ogsaa en særlig gjild mission: han skal overrække byen mindegaven fra utvandrede stavangere i U.S.A.

"Begyndte som en susen i kornet sommerdag".

322

Det var i New York man fik ideen til at skjanke fødebyen en mindegave, og det var fra først av tanken at lave en liten lokal affære, fortæller redaktør Rygg. Men saa kom Birger Osland til New York, og da han fik høre om planen bad han om, at ogsaa stavangerne i Chicago maatte faa bli med. Slik begyndte ballen at rulle ....der kom anmodning fra flere kanter om at faa delta, men der syntes at herske forskjellige meninger om, hvad gaven skulde gaa til. Vi hadde oprindelig tænkt at oprette et legat, men andre vilde reise en statue av Olav Trygvesson, andre av Erling Skjalgson, mens atter andre vilde bygge en norsk-amerikansk mindehal herhjemme.

For at bli enige om gavens anvendelse blev der saa sammenkaldt et møte i Chicago, hvortil de forskjellige norske foreninger sendte sine delegerte. Paa dette møte blev der fra et enkelt hold i Chicago fremsat forslag om at pengene skulde gaa til reisning av et Kiellands-monument, og hvis ikke det blev vedtat, vilde vedkommende forening trække sig tilbake. Forslaget faldt mot en enkelt stemme, idet de andre enedes om at gaven skulde gaa til Stavanger domkirke ..... dette herligste klenodie, som byen har. Resultatet hadde imidlertid tilfølge, at der fra det nævnte hold i Chicago senere er drevet aapen agitation mot innsamlingen, hvad der selvsagt ikke har været av det gode.

Gaven har en dobbelt hensigt.

Den check, som jeg nu skal ha denære at overrække byens myndigheter, fortsatter hr. Rygg, er paa Kr. 49,000,-, men det er mulig at der kommer noget senere, for eks. fra de mange Rogalændinger, som er bosat i U.S.A. Beløpet er samlet ~~xxxx~~ blandt stavangere i De forenede Sta-

ter, men vi gaar neppe nogens ære for nær ved at si, at den væsentligste del skriver sig fra New York, Chicago og Seattle. At gaven er blit litt mindre end vi hadde haabet skyldes forskjellige omstændigheter, og ikke mindst kronens kurs. Da vi begyndte innsamlingen betalte vi vare 16,5 dollar for 100 norske kroner, mens vi nu maatte betale 22 dollars.

Gaven er ledsaget av et gavebrev, som er utført med kunstschrift paa vellum (tilberedt kalveskind). Det indeholder en fuldstændig liste av alle givernes navn og bosted uten at noget beløp er antydnet, Indbindingen er i olivengrøn marokka med Stavanger by's vaaben i guld paa forsiden. Det er et ualmindelig smukt stykke arbeide. Det er komiteens tanke at dette gavebrev vil komme til at tilhøre kirkens arkiv i umindelige tider fremover og ved det velmente eksempel gjøre kirken mere godt end selve pengene.

- Er der stillet særlige betingelser til gaven ?

- Ikke andet end at den skal anvendes til restaurering av Stavanger domkirke paa den maate som blir bestemt av rette vedkommende.

Vi haaper at vor gave ikke alene vil paa skynde realisationen av denne sak, men ogsaa at den vil bidra til at vække interessen for domkirken og dens restauration blandt stavangere verden over.

Som allerede nævnt fandt overleveringen sted i forbindelse med sangernes besøk. Om dette skriver "Stavanger Aftenblad":

Mindegaven overrækkes.

Efter koncerten hadde byen indbudt koret til en enkel bevertning i hovedbygningen paa Bjergsted. Det ser-

vertes smørogbrød og te med kaffe og cigarer efterpaa. Tilstede var foruten de indbudte sangere formandskapets medlemmer, kirketilsynet og byens presteskap m. fl.

Efter at enhver hadde forsynt sig gav ordføreren ordet til overbringeren av gaven til Domkirken, redaktør A.N.Rygg, som holdt følgende tale:

Da Stavanger by og Stavanger domkirke ifjor skulde feire sit 800 aars jubilæum, opstod den tanke hos stavangerfolk i Amerika at det vilde være festlig og morsomt om en kunde sende hjem en hedersgave til byen i dens jubilæumsaar.

Blandt de mange som var sterkt interessert i denne plan kan nevnes pastor C.O.Pedersen, Sverre Siqueland, Børge Westergaard og kaptein S.J.Arnese i New York, major Birger Osland, advokat Andrew Hummeland og Hans L. Oftedal i Chicago, Halvor Ellingsen, Halvor Askeland og Laurits Stavnheim i Minneapolis, redaktør Gunnar Lund i Seattle, ingeniør S.Munch Kieland i Buffalo, N.Y., Fredrik Schaefer i Pittsburg, Pa., Dr. E. Nyman Figved i Boston, Edward Johnsen i De Kalb, Ill. og Svend Mauland i Big Timber i Mont.

Arbeidet blev organisert og en blev enig om at et fond til restaureringsarbeider paa Stavangers gamle herlige domkirke vilde være den vakreste form for en saadan gave.

Paa grund av de store hundreaarsfestligheter i Amerika ifjor i anledning av sluppen "Restaurationen"s ankomst til New York i 1825 med de første norske emmigranter blev imidlertid vor gave noget forsinket. Vi haaper dog at den vil være like velkommen nu.

Naar jeg idag som formand i landskomi-

teen for innsamlingen har det ærefulde hverv at overrække vor beskedne pengegave til de stavangerske myndigheter, ønsker jeg at uttale det haap at gaven i noget mon vil bidra til at stimulere interessen for det værdifulde fortidsminde Stavanger eier i sin domkirke, saa det i tidens løp ved bestræbelser av stavangere hjemme og ute maa lykkes at faa kirken gjengit i sin gamle glans.

La mig videre faa lov til at si at selv om vi har været borte fra Stavanger i mange aar, selv om vi er blit indforlivet i det amerikanske samfund, selv om hele vor livsgjerning er faldt utenfor den hjemlige jord, saa lever dog vor kjærlighet til Stavanger og til Rogaland like frisk og varm som da vi først drog ut.

Denne vaar gave bæres av den samme stemning og følelse, som har faat et saa vakkert uttryk i et norsk-amerikansk vers:

"Og baaret paa minnenes kjærlige arme
gaar tankerne hjem til den elskede strand,
og barndommens drømmer gjør hjertene varme,
Gud signe dig Norge, vort fedreneland".

I kjærlig erindring om vaare forældre, som hviler sin sidste søvn her, og med en ærbødig tak for vore dyrebare minder herfra og for hvad byen har været for os i barndom og ungdom, har jeg herved den ære, herr ordfører, at overrække Dem en check paa 49 tusen kroner fra vor kasserer, major Birger Osland i Chicago, samt et gavebrev, som i sin enkelhet lyder saaledes:

"Gaven er at anvende til saadanne restaureringsarbeider som av rette vedkommende maatte bestemmes".

Navnene paa den, som har været med at yde bidrag til fondet følger efter gavebrevet.

Maa jeg saa tilslut paa vegne av Stavangerfolk og Rogalands-buer i Amerika faa lov til at frem-

bære de hjerteligste hilsener ledsaget av de inderligste ønsker om alt godt for vor gamle fødestad.

Gud holde sin haand over Stavanger og Rogaland.

Ordfører Meling takket paa byens vegne for den vakre og værdifulde gave. Stavanger domkirke hadde altid været byens kjælebarn gjennom aarhunderdene. Den hadde delt byens skjæbne i oppgang og nedgang. Under oppgangstiden i 60 aarene tok byen et stort løft til restaurering av kirken, og selv om en senere kan se at det blev gjort feil ved restaureringen, blev den sat i brukbar stand. Senere viser en række større gaver at interessen for domkirken er steget. En bahagelig overraskelse var ifjor check'en fra ingeniør Schaefer paa kr. 100,000,- Og nu har stavangere og rogalændinger i Amerika samlet inne en minnegave. Like saa kjærkommen som mindegaven er, like saa magtpaaliggende skal det være os at bruke den til domkirkens bedste. Det er os en kjærlig glæde at vore utvandrere hat tanke for byen og det byen har kjærest. Vi tar gaven som et uttryk for en dyp sønlig følelse overfor byen og fædrelandet. Ta med, hr. Rygg, en tak for dette til alle giverne.

Varaordføreren, dr. Smedsrud, grep derefter ordet og hilste i en velformet liten tale sangerne som repræsentanter for den store flok av Nørrøna-folket som vil fare. Vi var stolte herhjemme over det skudsmaal, som Præsident Coolidge gav vor race. Det gir folket tillid og mot at faa en slik autorativ anerkjendelse. Det har kostet eder arbeide og slit og ikke minst hjemve og længsel efter fædrelandet at fare ut og arbeide eder frem til denne stilling. Og denne færd, som sangerne nu føretar er vel et resultat av denne længsel. Maatte længselen bli fuldt indfrid, saa dere faar

se et land slik som dere har set det i de bedste øieblikke.

Formanden for Amerika-koret, William Mørck, uttalte sin særlige glæde over at sangerne kunde være tilstede ved overrækkelsen av gaven, fordi sangerne godt kjendte de mænd, som stod i spidsen for indsamlingen. Særlig vilde han nævne redaktør Rygg. Gaven var ment som en liten erindring fra landsmænd og kom fra hjertet. Taleren utbragte et norsk-amerikansk sangerhurra for Stavanger..

Pastor Tande takket for gaven til domkirken og fordi det var kirken, de tænkte paa. Norsk-amerikanerne hadde vist at de kunde reise en ny kirke paa amerikansk grund, og de indtok en hæderfuld plads i det amerikanske samfund som har gjort saa stor indsats i verden for menneskerettighetene, freden og ædrueligheten.

Ordfører Meling utbragte til slut et nifoldig hurra for New York - denne byen som Stavanger bare kan konkurrere med i alder og muligens i unger.

Det var omtrent midnat da selskapet brøt op og søkte hjemover i smaaregnet.

STAVANGER DOMKIRKE.

(Skrevet i anledning av Stavanger Amts Lagets indsamling i Amerika.)

Du stod i mange Herrens aar
som vidne til et folk i strid,
til bitre hugg, til tunge kaar,
til stormfuld høst, men solvarm vaar,
en skjæbnemærket tid.
Men bak din mur, saa stot og skjøn,
steg fred og bøn.

Saa levende et digt i sten,
som slynget strærkt og varmt og lydt
en skjønhetsstanke, høi og ren
til folket ut, til hver og en,
i kampen blev forkyndt.
Hver sten, hver linje blev et ord,
som gjorde stor.

Hver linje blev et aandens bud,
et kravets ord, en lærdom høi:
til slegterne har brusset ut,
som talte selve Himlens Gud,
en sang, som aldrig løi.
Du gamle dom, du var saa sterk,
som Herrens værk.

Dit folk dig elsker, thi du stod
som skjønhetsidealets vakt,
du ægger folkets unge mot,
du aander renhet i dets blod,
de mur med livets makt.
Du tolker skjønhets ædle sag
hver ewig dag.

Saa blir det og vor dyre pligt
at staa om huset æresvakt,
at dette kirkens, byens digt
maa reise sig vidunderligt
og naa sin helhets pragt.
At alt som i syn blir tændt:
Det er fuldendt.

Et værn om dig skal frugter naa,
et løfr for dig skal bli vor sang:
at endnu stoltere du staa
og sollyst folkets fremtid spaa
og høine aandens gang.
Da glædes vi med dig paany,
med folk og by.

-Nu træder bisp i Domen ind,
mens store klokker malmfyldt slaar,
nu ringes vaar i folkets sind,
mens byen staar i drømmens skin
fra otte hundred aar.
Nu breder Domen ut i sang
sit vingefang.

Finn Rein Simonsen.

XII

OM STAVANGER DOMKIRKE.

Biskop Pefersen holder et interessant foredrag i Bethania-kirken om det prægtige fortidsminde.

Under arrangement av New York komiteen for innsamlingen til restaurering av Stavanger domkirke holdt biskop J.C.Petersen et interessant foredrag om det 300 aar gamle gudshus i Bethaniakirken paa 72 st. og 10 ave. Pastor Heggem holdt aapningsandagt, hvorefter biskopen blev fremstillet for forsamlingen av formanden i Stavanger-komiteen, pastor C.O.Pedersen.

I sit foredrag uttalte biskop Petersen

Norge er fattig paa mindesmerker fra fortiden skjøndt landet i den kirkelige middelalder oplevet en blomstringstid, som gjorde Norgesvældet til an magt av rang. Efter kristendommens indførelse blev der ogsaa reist flere vakre og værdifulde kirkebygninger. Men brand og fiendehaand har herjet og ødelagt de fleste av dem. Stavanger domkirke har dermot overlevet sine forgjængere og jevnaldrende i de andre bispesæter. Den har faat bevare sit indre særpræg i det store og hele, og staar nu ikke bare som den ældste og største blandt vore romanske basilikaer, men som den ærværdigste blandt Noregsvældets gamle kirker.

I Bjørgvin dækker grønsværet de spredte grundstener av Olav Kyrres Kristkirke inden for Bergenshus fæstningvolder - i Oslo graver jernbanens betontunnel sig gjennem fattige rester av Hallvardskirken, som gjemte Sigurd Jorsalafarers ben i sine vægger - og Mjøsens bølger speiler den sidste rad av Hamar domkirkes graa buer. Fem gange brændte Trondhjems Domkirke i de svundne aarhundreder, men ulykken fik aldrig overhaand over dens hellige mure, og den reiser sig igjen som et billede paa folkets nye vekst. Kun en gang, i 1272, har ilden herjet St. Svithuns katedral, men bare for at gi stortænkte biskoper anledning til at gjenreise dens kor i ny og herligere skikkelse, utvidet og forskjønnnet med høigotikens formsprog. Siden er Reinalds og Arnes bygverk blit sparet av brand og fiendehaand og endnu hviler sagatidens stemning over Rogalands bispekirke, der den løfter sin lange takryg og de lave taarne mellem trækronerne ved Bredevandet.

Hvem der er ældst, Stavanger by eller Stavanger domkirke, vet man ikke. Men av Rogalands jord er Stavanger vokset frem. Og Rogaland hører til de tidligst bebyggede strøk av gamle Norge. Sporene til virkelig bebyggelse gaar her tilbake til stenalderens dunkle tider. Og det er rimelig at den lune bugt, hvor byen ligger, allerede meget tidlig har været gjenstand for adskillig bebyggelse. Men man kan ikke peke paa nogen bestemt mand, som har anlagt byen eller paa noget bestemt aarstal for dens første ~~begyndelse~~ be-
 gyndelse. Men først i begyndelsen av det 12 aarhundrede om-
 tales byen i historien. Og da faar den temmelig snart sin betydning som det geistlige midtpunkt for denne del av lan-
 det. Under Magnus Barfots sønner i begyndelsen av det 12te aarhundrede blev nemlig Stavanger utset til bispesæte for den sydlige del av landet. Under Olav Kyrres regjering rei-
 stes bispestolene i Nidaros, Bjørgvin og Oslo, men flere bi-
 spedømmer trængtes for et saa utstragt land som Norge. Idet Stavanger blev bispesæte fik byen med en gang rang blandt landets første byer. Dette, det fjerde av Norges bispedømmer, oprettedes ved deling av Bjørgvins(Bergens) bispedømme, vist-
 nok i forbindelse med en nærmere regulering av alle bispe-
 dømmers grænser. Man har regnet ut, at denne deling skedde omkring aar 1125 efter Kr. fødsel. Derfor var det Stavanger iaar kunde feire sit 800 aars jubilæum som bispestad ved at den gamle bispestol igjen blev oprettet.

Men det som i denne forbindelse intresserer o os er domkirken og dens oprindelse. Og det igjen knyttet til stedets første biskop. Det gjaldt at finde den amnd, som kunde overta den vanskelige stilling som kirkens øverste leder i det nye vidtstrakte bispedømme. Blandt landets egne sønner var det ikke tåle om at søke ham, da kristendommen

endnu var for ung i landet og det hedenske væsen endnu sat igjen hos de fleste saavel i tanke som i tro og levessæt. Det maatte bli en utlænding. Og da den norske kirke nærmest var en datter av den engelske, kom man ganske naturlig til at hente den første Stavanger-bisp fra England. Valget faldt paa Reinald, som før hadde været benediktine-munk ved Winchester katedral i England. Der bestod en gammel forbindelse mellem Winchester og den norske kirke, idet det var en biskop av Winchester som over 100 aar før Reinalds tid hadde undervist og konfirmert den norske vikingekonge Olav Trygvason.

Det var ikke nogen let opgave, som blev lagt paa den nye biskops skuldre i hans nye fædreland. Det blev at være rydningsmand blandt et stridbart og haardt folk, hvis sind og liv endnu var præget og behersket av det hedenske væsen. Her gjaldt det at være villig til at sætte livet ind. Og der meldte sig en anden og likesaa vigtig ~~opgave~~ og vanskelig opgave: at skaffe det nye bispedømme en værdig domkirke. Det var ikke smaa fordringer, som blev stillet til en slik kirke. Den skulde ved sin skjønhed og pragt likesom symbolisere det skjønhedens og sandhetens rike, som kristendommen forkyndte. Den skulde ogsaa vise verden hvilken magt og betydning kirken og dens tjenere var i besiddelse av. Og særlig skulde den lægge lidt av sin glans over biskoppen, kirkefyrstens hode.

Saa gik da biskop Reinald igang med at bygge sin katedral. Hvor den skulde ligge var han vel ikke længe i tvil om. Fra vaagens indre bugt hæver terrænet sig svagt opover, danner en liten høide og sænker sig saa mot sydøst ned mot Bredevandets blanke

speil. Paa denne høide vilde kirken faa en fortrinlig
plads, frit og dominerende, let synlig fra alle kanter,
nær byen og dog skilt fra denne.

332

Som forbillede for sin katedral valgte Reinald naturlig Winchester-katedralen, men i meget mindre maalestok. Reinalds bispekirke maaler knapt et par meter mer i længde end den engelske kirke i bredde. Reinald bygget sin kirke som den oldkirkelige basilika. Det typiske for den er at skibet utgjør en avlang firkant, som ved to søilerader er delt i et midtskib og to lavere sideskib. Sammen med koret kom grundplassen til at danne et avlangt kors.

Den bygningsstil som paa den tid var den eneraadende var den romanske eller rundbuestilen, med de tykke, massive søiler, som oventil forbindes med runde buer. Først blev koret bygget. Men dette første kors størrelse og utseende kjender vi ikke. Man vet bare at det var meget mindre end det nuværende gotiske kor. Det var bare halvparten saa langt som dette og lavere under hvælvet, men gulvet laa noget høiere end nu. Korbuen, som førte ned til skibet, hadde samme høide og bredde som de store rundbuepillen i skibet. Dette var som sagt delt i tre dele ved de to rækker solide stenpillarer, oventil forbundet ved runde buer. Og over disse et mægtig bjelketak. Høit oppe i midtskibet er en række smaa vinduer, hvorfra der falder et sparsomt lys ned i rummet. Og i sideskibene var ogsaa en række dype, smaa vinduer, som ogsaa gav et sparsomt lys. Hovedindgangen førte fra vest gjennom taarnets vaabenhus, og desuten var der paa begge sider i langvæggenes utilhugne stenma-
s-

ser skjøndt sirede portaler. Saa snart man trær ind i det halvlyse rum vækker synet av de sterke rader av arkadebærende lave piller under bjelketaket et mægtig indtryk av urokkelig ro og tryghet. Man føler sig som indenfor Guds evige og uryggelige bolig. De enkle ornamentter paa de buede kapiteler, paa fotstykker og buer: siksak, stjerner, snodde taug, ruter og spisser, blader og palmetter - blandes med den romanske kunst's fantastiske billedpryd: menneskeansikter, bukkehoder, fugler og firføttede dyr, vingede drager, djevlefigurer, kentaurer, griffer, vinmanden, den ridende bueskytter. Paa en enkelt kapitel skimter vi i halvlyset smaa figurer i grupper, som i en eventyrlig stil søker at fremstille bibelske enmer: Abraham som drar den bundne vær frem til offerstedet og den brølende løve som kaster sig over sit hjælpeløse bytte. En anden søile er smykket med kikens hellige indvielseskors.- Om vi tænker os gulvet belagt med stenheller og rummet frit for banker, saa pladsen om pillarerne er helt fri, saa kan vi den dag i dag se for vore øine de første Stavanger -bispeers katedral saadan som den snart for 800 aar siden samlet Rogalands kristne indenfor sine mure. Bare med den forskjeld, at rummet dengang var adskillig mørkere end nu, ti korbuens utvidelse til det dobbelte omfang (11868) har aapnet for en dagklar lysstrøm fra øst -dog ikke saa meget at den har formaadd at sprede den dæmpede skumring i kirken.

Saa var da den nye kirke midtpunktet for det kristelige liv. Her samledes folket fra by og omegn til helg og høitid. Og det bar frugt. Kristent liv og kristen sæd fik mere og mere magt over sindene.

Indenfor kirkens mure utfoldet sig et altid rikere og sterkere ~~kirke~~ åandelig liv.

334

Men saa hændte i 1272 den ulykke, at en stor ildebrand herjet Stavanger ~~kirke~~ by og ogsaa domkirken blev ildens bytte. Dog ikke værre end at den kunde reises paany. Men ikke bare det. Den maatte faa en skikkelse som mere tilfredsstillt tidens krav og gav plads for det rikere kristelige liv, som hadde utviklet sig. Folket var blit mere og mere glad i kirken og dens arbeide. Ved rike gaver til kirken var biskopen sat istand til at samle om sig et talrikt presteskap til at utføre de forskjellige kirkelige handlinger, holde messer og læse sjælemesser for de avdøde. Domkapitlet var opstaat, - 12 prester, der var sogneprester ved menigheter i byens omegn, men som samledes med biskopen til forhandlinger om bispedømmets anliggender. Flere av dem maatte efter tur altid være tilstede ved kirken. Derfor trængtes der nu et meget større kor end tidligere, hvor hele presteskapet kunde faa plads.

Det var da ogsaa et held, at Stavanger bispestol straks efter branden blev besat med en ung, myndig og energisk mand, Arne (1276-1303). Han satte sig som hovedopgave at gjenreise katedralen i ny skikkelse. For at faa penger til byggearbeidet blev der i stor utstrækning utsteds avladsbrever. Alle som kom tik den brændte katedral og ydet penger til dens gjenreising fik - endog optil et aar og 40 dages avlad - naar de kom paa St. Svithuns dag 2 juli.

Kirkens skib fik beholde sin gamle skikkelse. Men det gamle kor blev revet helt ned og i stedet byggedes det nye kor i den gotiske spigsbuestil.

335

Høit og dristig reiser sig de slanke søiler og de spisse buer . Murene blev opført av den grøngtige klæbersten, av glat tilhugne stenblokker. Klæberstenen er rigtig et materiale, som egner sig for den gotiske spissbuestil med de mange fint utskaarne blomsterdekorationer opefter pilarerne. Og de mange hoder, som anbragtes rundt om. Man forstaar at der er lagt megen kjærlighet og flid i hver mindste enkelthet, alt maatte gjøres saa skjønt som mulig. Gotikens tanke var at løfte sindet opad mot det høie - i tilbedelse og lovprisning av ham, som troner deroppe i det himmelske. Derfor disse lette søiler og de himmelstræbende buer, som løper sammen deroppe i det høispændte hvælv. Mens det romanske skib ligger der i halvlys skumring, saa blev koret sterkt oplyst ved de høie spisse vinduer baade i sidevæggene og i østfronten. Gjennem pragtfulde glasmalerier faldt lyset i mange farver ind over rummet og gav dette en særegen glans. Saa det var en sterk farvepragt i det halvmørke skib, hvor menigheten samledes, og det sollyse kor, hvor presterne stod foran sine altere - det var ialt 17 altere i koret - og læste i sine messebøker. Av hoder er der ialt anbragt 35, hvorav 8 indvendig, resten utvendig. At flere av disse skal forestille bestemte personer er sikkert nok. Men bare nogen faa vet man, hvem de er. I muren tilhøire for hovedalteret er der en vakker piecina eller vandbækken. Over denne møter vi Magnus Lagabøters hode med kongekrone. Han var nemlig i Stavanger 1272, da branden utbrøt og blev det aar lænket til et haardt og langvarig sykeleie. Han blev ikke helt frisk de 8 aar han endnu levet, var

336

hans sind indadvent og alvorlig. Det er sandsynlig at han har gitt store gaver til kirkens gjenreisning. Paa den motsatte side av koret like over indgangsdøren til sakristiet i det nordre taarn fik hans to sønner plass. Erik med kongekrone og Haakon med hertugkrone, begge i en ung alder. Over det store korvindu utvendig finder vi atter Magnus Lagabøters billede og over dette like ved mønnet staar et bispehode med mitra eller bispehue.- Efter al sandsynlighet er det korets bygmester, biskop Arne, hvis træk vi her gjenfinder. Arnes træk findes ogsaa over bispeindgangen, der paa korets sydside fører ind til koret og utvendig er prydet med en meget vakker og rikt utstyret portal. De mange altere i koret findes ikke mere. Av høialteret findes den rikt forsirede forside av marmor, som nu staar bak alteret. Kirkens aldgamle, vakre døpefont staar der ennu- likesom den rikt ornamenterte stentrappe, der fører op til taarntrappen, der gir adkomst til kirkens takryg. Der er en egen høitidelig stemning over dette gamle, ærværdige kor. Sindet stemmes uvilkaarlig til andagt. Verden og dens larm er stængt ute og man kjender sig grepet av den gudsfrygtens og tilbedelsens aand, som fylder rummet. Det er vore fædres troessikre, himmelstræbende sind, som her i sten forkynder os evangeliet om Guds uendelige kjærlighet, der vil drage alt og alle op til sig. Og det underlige ved disse kirker er, at ingen kjender navnet paa disse mænd, der var istand til at skape disse u dødelige kunstverker, der gir uttryk for den dypeste følelse i menneskesjælen. Det var dem ikke om at gjøre at deres eget navn blev bevaret - det kunde glemmes -

naar bare Guds navn kunde æres og bli stort og skjønt for menneskenes sind.

337

Av kirkens historie skal tilslut nævnes at i 1553 blev den plyndret for sine klokker. Det er sandsynlig at taarnet da blev ødelagt. Nu har kirken intet taarn paa vestsiden over hovedindgangen, bare de to smaa taarne paa den nordre og søndre side av det gotiske høikor. Husorgelet fra 1320 viser, at der har været et taar mot vest. Sandsynligvis har biskop Arne fornyet det gamle taarn i gotisk stil samtidig med at indgangen blev ombygget til gotisk.

Den sidste kunst var efter reformations-tiden (av 1655 -66), da baroktidens pompøse kunst holdt sit indtog med skotlænderen Andrew Smits prækestol i prægtige utskjæringer. I 1684 blev bispestolen flyttet til Kristianssand av Christian V.

Efter foredraget fremviste biskop Petersen nogen vakre lysbilleder som viste hvilken herlig skat Norge har i Stavanger domkirke.

Foredragsholderen takkedes tilslut av pastor C.O.Pedersen.

.....

Tilslut en artikkel fra "Morgenbladet" av domprovst Gjerløw:

Stavanger domkirke er nu atter blit katedralkirke. Under Stavanger 300 aars jubilæum sidste sommer blev den første nye Stavangerbisp indviet, og hele landet, med kongen, storting og regjering i spidsen, hædret Stavanger by ved sin nærværelse ved den anledning. Denne begivenhet blev, som ret er, set som et led i de mange bestræbelser det sidste hundrede aar har utløst,

338

for at vort land og folk kan gjenvinde noget av det, som vor fortid og vore fortidsminder maner og kalder os til. De som var tilstede ved denne fest i Stavanger sidste sommer, fik kjende litt av dette, det var et litet stykke i Norgeshistorie.

Saa er da nu Stavanger gamle domkirke atter blit katedralkirke. Og i sandhet, den fortjener at være det. Det er ikke bare jeg, som har hat den glæde og ære at gjøre en femten-aarig prestedtjeneste under dens hvælv, men saa mange baade av byens folk og tilreisende, som føler der slik, at næst Nidaros-domen er den vort lands herligste kirke. Denne fornemmelse har ligget og ulmet i saa mange sind, og det kom ikke mindst frem baade i og utenfor Stavanger i den tid, da man var blit opmerksom paa, at der var optat et energisk arbeide paa, at den atter skulde gjenvinde den hæder, som fra først av var knyttet til den, at være katedralkirken i Rogaland. Denne velvilje yttret sig deri i disse dage, at der begyndte at strømme ind ~~gule~~ store gaver til den, netop med det maal for øie, at den skulde utstyres slik, at den kunde bli en værdig katedral. Det begyndte med at en av byens mænd, konsul Isachsen, skjænkhet den en rikelig gave til nyt lysarrangement. Dette blev saa lagt i hænderne paa Emanuel Vigeland, som bygget det op paa den bibelske beretning om engelens aabenbarelse for Moses i den brændende tornebusk. Saa kom den næste gave ved konsul Sigval Bergesen, som skjænkhet kirken et klokkespil, - den første kirke med klokkespil i Norge. Det var en stor og herlig gave paa omkring kr.100,000,- Dette klokkespil lyder nu om aftenen utover byen og

339

utløser dype og andæktige følelser hos de mange, som enten gaar forbi eller samler sig i den gamle domkirkepark. Saa kom en ny gave fra konsul Chr. Bjelland til nyt orgel, en gave igjen paa over kr.100,000,- Med denne gave er der endnu intet gjort, fordi der kræves endel ombygning for at faa plads for det. Saa kommer en Stavangergut, nu bosat som fremtrædende og høit anset forretningsmand i Amerika, ingeniør Schaefer, med en gave paa kr. 100,000,- til taarn eller kirkens kunstneriske utsmykning. Og sidst har saa en herre fra Oslo, som ønsker at være ukjendt, men som nærer stor kjærlighet for Stavanger domkirke, skjænket kr. 11,000,- til alterarrangement. Men denne Osloherre, som er dypt interessert for kirkelig kunst og har faat øie paa Emanuel Vigelands kunst og hans særlige evne til at leve sig ind i den religiøse og kirkelige aand og paa en vidunderlig maate faa dette utbygget i sin kunst, har bedt om, ay hand gave til alterarrangement maa bli anvendt efter Emanuel Vigelands plan. Senere efter min fratreden - har landsmænd i Amerika under sidste sommers festligheter innsamlet gaver til Stavanger domkirke. Men jeg kjender ikke nærmere til hvad der er indkommet derover.

Jeg tror, det er ganske enestaaende, at en kirke - saa langt jeg ved- er blit slik omsluttet av kjærlighet og omhu.

Man staar da nu overfor den opgave at utnytte disse gaver i Stavanger domkirke. Og her er det flere veie at gaa. Der kan, som det sedvanlig sker, indbydes til konkurrence blandt saadanne kunstnere, arkitekter og glasmalerimestre, som finder at kunne

frembyde sin kunst. Dette er jo en like vei, den er let at gripe til og paa en mate let at gjennomføre. Den falder ogsaa bedst ind i tidens demokratiske følelse. Men den ligger noksaa langt tilside for den vei, man gik i de dage, da de store katedraler blev bygget. En av vanskelighetene ved en slik vei er bl. a. den, at naar der er tale om at opbygge eller restaurere et gammelt bygverk som en katedral, hvor der nødvendigvis maa bli spørsmål om saa mange og skilte opgaver, da blir det vanskelig at samle alt ind under en til det hele bygverk samlet ledelse. Derfor har man som bekjendt i Nidaros sat en overledning til at sørge for, at alle enkeltheter samles og smeltes sammen slik at det staar naturlig og organisk til det hele bygverk. Dette var ganske vist ogsaa det eneste rigtige.

La os nu tænke os, at man, hvad Stavanger- katedralen angaar, tar og deler op de opgaver, der skal løses, i flere dele og saa indbyrde kunstnere som kjender sig kaldet til at løse disse enkelte opgaver, og disse kunstnere saa utarbeider sine enkeltforslag, har man saa dermed sikkerhet for, at disse kunstneres forslag vil passe ind i hinanden og kan sammensmeltes organisk og naturlig med det gamle klassiske bygverk?

Saavidt en ikke-fagmand, der ser paa dette med en lægmands øie, kan forstaa, kræver Stavangerkatedralen, at der først og fremst sørges for et samarbeide av de præsuntiv mest skikkede kunstnere slik, at deres planer kan smeltes sammen med det gamle klassiske bygverk. Det er - kanskje en for vor tids

følelse - noget usædvanlig vei et gaa, og som man maaske vil anke over. Men, mon det ikke likevel netop er den vei selve opgaven kalder paa.

Og da gjælder det at finde frem til saadanne kunstnere, som her kunne lægge sine planer i samraad og samvirke til deres utførelse. Det er kanske dristig av mig, som i høi grad kjender mig som litet sakkyndig paa dette område, at peke paa slike mænd, men jeg er ialfald viss paa, at en slik fremgangsmaate - samarbeide mellem de mest skikkede kunstnere - rent saklig set maa ha utsigt til at gi det bedste resultat. Det gjaldt da at finde frem til en arkitekt, som var skikket til og villig til at gaa ind i et slikt samarbeide, og ved siden av ham sætte en særlig fremragende kunstner i glasmaleri og kirkeprydkunst, og som var istand til at pripe det særprægede kristelige og utarbeide det slik, at det naturlig smeltet sammen med det gamle klassiske bygverk. Ved siden av dem maatte der antagelig ogsaa staa en kirkehistoriker, som kunde si det kyndige ord om det gamle bygverk, slik det blev til i middelalderen, og som forøvrig hadde den kirkelig-kunstneriske aand, som der her kaldes paa. Saa har vi i vor riksantikvar en mand, som ifølge sin stilling og sin indsigt i disse ting maatte være særlig skikket til at følge med i alt med at vaakent øie.

Av vor tids arkitekter tør jeg ikke peke paa nogen bestemt mand, dertil kjender jeg mig ikke voksen. Men derimot har jeg fuld frimodighet til at peke paa de to andre, som denne opgave kalder

342

paa. Den ene er Emanuel Vigeland og den anden er professor Oluf Kolsrud. Emanuel Vigelands særlige fortrin paa glasmaleriets omraade er nu saa vel kjendt, at der ikke trænges at tale mere om det. Hans berømmelse er naad langt utover vort land. Uten konkurrence har man i Sverige, hvor kunstfølelsen staar saa høit, git ham i opdrag at sætte glasmalerier ind i Oscarskyrkan. Senere er han, likedan uten konkurrence, blit sat til at sætte slike kunstverk ind i den gamle Aarhus domkirke, og nu senere likedan i Kalundborg kirke. Og det er ikke bare i Skandinavien man har faat øie paa hans særprægede kirkekunst. Nu til hans femtiaarsdag har en franskmand, en kunstkjender netop fra glasmaleriernes forjættede land, Jean Falcon, utgit en monografi om Emanuel Vigelands kunst. Deri følger han hans kunst helt fra dens begyndelse av til idag og viser, med tilslutning av de største navne baade i vort land og utenfor, at Emanuel Vigeland staar som en aabenbaring inden den kirkelige kunst. I dette sit verk har han ogsaa indtat en række avtryk av Vigelands arbeider. Jeg nævner blandt disse ogsaa avtryk av enkelte dele av hans lysarrangement i Stavanger domkirke. Hertil kommer fra andre kirker i Norge f.eks. Gjerpen kirke og Borgestad kapel m.m.m. Naar jeg saa frimodig peker paa Vigelands kirkekunst, da er det fordi jeg har hat den ære og glæde at staa hans arbeide nær, da han satte ind sit lysarrangement i Stavanger domkirke. Hans evne til at gripe det særmerkede religiøse har sterkt grepet mig, og jeg er kjendt med at det har gaat

343

likedan med saa mange andre, naar de har git sig tid til at sætte sig ind i det. Det tages mig ikke fortrydelig op, at jeg her blot nævner et par ting fra Stavanger. Som bekjendt har han bygget sit lysarrangement over den bibelske fortælling om engelen, som aabenbarer sig for Moses i tornebusken. Jeg følte med det samme det blev mig meddelt, at han tænkte at lægge dette bibelske emne til grund, hvor tanken var sublimt grepet, men hvor det maatte bli vanskelig at faa den utbygget i lysekroner. Imidlertid har det efter mit skjøn lykkedes ham vidunderlig. Jeg tar her frem bare nogen enkeltheter. Inderst i koret har han anbragt en tornekrone med engelen over. Den er, som det paaser sig for domkirkens kor, en "gotisk tornekrone", om man saa kan si det. Og naar man sitter slik til under denne engleskikkelse over kronen, faar man straks levende for sig, at det er, som om "engelen taler" til en. Det er flere som umiddelbart har kjendt det slik. Netop dette talende, dette umiddelbart religiøse moment, er Vigelands særbegavelse. Det samme gaar igjen i de engleskikkelser han har anbragt som lysbærere i sideskibene. Den maate hvorpaa disse engleskikkelser holder lamperne, har netop dette ved sig, at de staar der "som utsendt" for at gjøre dette vakkert og ophøiet, netop som om de hadde faat befaling om at gjøre det, og som om selv bare er optat av at gjøre det vakkert. Det er noget lignende man oplever i hjemmet, hvor en liten pike, mors lille pike, faar mors befaling om at gjø-

344

re en liten tjeneste, men, sier mor, "nu maa du være snild liten pike og gjøre det vakkert", og saa samler den lille al sin ynde i nøiagtig at utføre mors befaling. Dette særmerkede ved bebelens engleforestillinger har Vigeland grepet, men herligst er kanskje hans kunst kommet frem i korkronen, hvor han har anbragt Kristus over kronen. Dette verk har storlig grepet og opbygget baade mig og saa mange, mange andre. Han lar Kristus holde korset med den ene arm utstrakt og den anden arm utstrakt med haanden fast grepet om slangens nakke. Samtidig lar han slangen slynge sin spor om Herrens føtter. Men de tynde arme, som holder korset og slangen, de er midt i sin spinkelhet slik gjennemvirket av kraft at man med en gang føler aanden og styrken gjennom det tynde og spinkle. Og saa, at han istedetfor at fremstille Kristus i sin oververdslige herlighet stiller ham frem slik midt - man kunde gjerne si - i sin fornedrede skikkelse og inde i sin menighet, dette har jeg aldrig set før. Kristus slangomslynget til livs og samtidig herre over slangen og herre med det løftede kors, det er netop Kristus i menigheten, Kristus i et stakkars kristent menneske. Slangeomslynget nedentil, men seirende i tro og haap. Dette er ædel, dyp kristelig kirkekunst. Jeg har ofte maattet tænke, slik orker ikke en kunstner st gripe det uten at han selv ut fra sig og hos sig har oplevet litt av det. Det er ikke bare en lykkelig kunstnerisk fantasi, det er noget mere.

Det er antagelig noget av dette særprægede ved Vigelands kunst, kunstkjendere vidt utover er blit berørt av. Som bekjendt har han formaad at gjenopta og eksperimentere sig frem til den næsten

345

helt utdødde glasmalerikunst. Man satte sig bare ind i hvad dette har kostet ham. Han skjærer selv glasset til, lægget det i bly, maler det og brænder det i sin egen, av ham selv konstruerte ovn. Han utfører baade det kunstneriske og haandverksmæssige, d.v.s. begge disse dele gaar sammen til et. Han nøier sig ikke bare med at male en karton og saa falde tilbage paa haandverkerne med det øvrige. Og han - det kan ikke sterkt nok fremhæves - griper sine bibelske motiver selv, slik de kommer til ham, og gir dem deres plastiske og maleriske skikkelse slik han selv føler dette taler til ham og taler i ham.

Jeg tænker Stavanger katedralkirke vilde være vel tjent med at Vigeland, ved siden av en dertil særlig skikket arkitekt, fil utløse sin kunst i den, naar der nu blir tale om dens utsmykning og mest værdige utstyr. Og naar jeg, som nu er traadt av og intet mere har at bestille med de store opgaver som nu skal løses i den gamle katedral, har dristet mig til at skrive dette, vil nok alle velvillig undskylde mig ved at komme ihu, at jeg har hat den ære og glæde at virke som prest i den gamle kirke i femten aar. Der ligger mine rikeste minder, og det er ikke frit før, at jeg endnu gaar igjen der, skj^{nt}at jeg som pensioneret prest er flyttet saa langt derfra. "

Hermed avsluttes dette samlersarbeide.

346

Vi har gjort det i haap om at der her er bevaret stof av historisk værd for vort folk. Tider og slegter skifter, minder synes at gaa i glemmeboken for pludselig at blusse op paany femti hundred ja, flere hundred aar senere. Der er større sandsynligher for at en samling i bokform vil kunne bli bevaret et eller andet sted og saaledes komme en granskende fremtid tilgode. Kjærligheten til ættefolket ligger til grund for bestræbelserne, og i haap om at det altid maa gaa vort folk vel, hvor de end færdes, sier vi

farvel.